VYTAUTAS PUPELIS

Lietuviai Kolymos Gulago lageriuose

VYTAUTAS PUPELIS

Lietuviai Kolymos Gulago lageriuose

www.atmintiesknygos.lt

www.atmintiesknygos.lt

VYTAUTAS PUPELIS

Lietuviai Kolymos Gulago lageriuose

Lietuvos gyventojų
genocido ir rezistencijos
tyrimo centras
Vilnius 2015

www.atmintiesknygos.lt

UDK 321.6(474.5)
Pu51

www.atmintiesknygos.lt

ISBN 978-609-8037-52-4

© Vytautas Pupelis, 2015
© Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2015

TURINYS

Dar kartą po Gulago šalį. *Juozas Karsoka* ... 11

Įvadas. *Vytautas Pupelis* ... 15

GULAGO LAGERIAI MAGADANO SRITYJE,
ČIUKČIŲ NACIONALINĖJE APYGARDOJE IR JAKUTIJOJE ... 31

Magadano miesto ir apylinkių Gulago lageriai ... 32
- Magadano persiuntimo punktas ... 32
- Dukčia ... 34
- Kaminuška ... 34
- Kirpičnojė ... 35
- Klepka ... 35
- Kucugananas ... 35
- Lageris Nr. 18 ... 35
- Lageris Nr. 19 ... 36
- Moterų lagerio punktas ... 37
- Ola ... 37
- Serdiakas-1 ir Serdiakas-2 ... 38
- Snežnaja Dolina ... 38
- Splavnaja ... 38
- Staraja ir Novaja Vesiolaja ... 39
- Stekolnas ... 39
- Tauyskas ... 39
- Uptar 47-asis Kilometras ... 40
- 1-asis lagerio punktas ... 40
- 4-asis Kilometras ... 41
- 6-asis Kilometras ... 41
- 14-asis Kilometras ... 41
- 23-iasis Kilometras ir 23–15-asis Kilometras ... 42
- 28-asis Kilometras ... 42
- 32-asis Kilometras ... 43
- 54-asis Kilometras ... 43
- 70-asis Kilometras ... 43

www.lietuviskosknygos.lt

Magadano vyr. valdybai tiesiogiai pavaldūs Gulago lageriai ... 45
Balagannojė ... 45
Čerskis ... 45
Jana ... 45
Polousnas ... 46
Srednekolymskas ... 46
Talonas ... 46
Zyrianka ... 47

Čiai Urinskojės Gulago lagerių valdyba ... 48
Neksikanas ... 48
Adygalachas ... 48
Bolševikas ... 48
Čiolbanja ... 49
Čkalovo lageris *(im. Čkalova)* ... 49
Frunzės lageris *(im. Frunze)* ... 50
Invalidnaja ... 50
Kliuč Krestai ... 50
Komsomolecas ... 51
Oktiabrskis ... 51
Pervomaiskis ... 52

Čiauno Čiukčių Gulago lagerių valdyba ... 52
Pevekas ... 54
Južnas ... 54
Krasnoarmeiskis ... 54
Poliarnikas ... 55
Severnas ... 55
Valkumejus ... 56

Čiukotstroilagas ... 57
Egvekinotas ... 58
Jultinas ... 60
Poliarnas ... 60

Indigirkos Gulago lagerių valdyba ... 60
Ust Nera ... 61
Aliaskitovas ... 62
Artikas ... 63
Balaganachas ... 63
Beriozovka ... 63
Burustachas ... 63

www.laisvesknygos.lt

Diliganachas ... 64
Jubileinas ... 64
Kolpos ... 64
Maršalskis ... 64
Novo Panfilovskis ... 64
Olčianas ... 65
Pobeda ... 66
Predporožnas ... 66
Razvedčikas ... 66
Tirechtiachas ... 67

Jagodnojės (Šiaurės) Gulago lagerių valdyba ... 68
Jagodnojė ... 68
At Uriachas ... 69
Burchala ... 69
Chatynnachas ... 69
Debinas *(Levyj Bereg)* ... 69
Dikis ... 70
Elgenas ... 70
Gorkio lageris *(im. Gorkogo)* ... 71
Kalinino lageris *(im. Kalinina)* ... 71
Majoričius ... 71
Milga ... 71
Molodiožnas ... 71
Odinokis ... 71
Perevalnaja ... 72
Piatačiokas ... 72
Piščevojus ... 72
Rečnaja Milga ... 72
Rybnas ... 72
Serpantinka ... 73
Sovnarchoznas ... 74
Spokoinas ... 74
Šturmovojus ... 74
Torfianojus ... 75
Tumanas ... 75
Ust Taskanas ... 75
Verchnij Debinas ... 76
Volunčikas ... 76

Janos Gulago lagerių valdyba ... 77
Chandyga ... 77
Deputatskis ... 79

www.laisvintiesknygos.lt

Džebariki Chaja ... 79
Ese Chaja ... 79
Verchojanskas ... 79

Omsukčiano Gulago lagerių valdyba ... 81
Omsukčianas ... 81
Dukatas ... 82
Galimis ... 82
Merenga ... 82
Piostraja Dresva ... 83
Verchnij Balygyčianas ... 83

Orotukano (Pietų) Gulago lagerių valdyba ... 84
Orotukanas ... 85
Anuška ... 85
Araratas ... 86
Atka ... 86
Berentalis ... 86
Bujunda ... 87
Burkotas ... 87
Cheta ... 87
Čiornoje Ozero ... 88
Dneprovskis ... 88
Ekspedicionas ... 89
Geologičeskis ... 89
Gornas ... 89
Jablonevis ... 90
Krasnaja Rečka ... 90
Lariukovaja ... 90
Miakitas ... 91
Osenis ... 91
Radužnas ... 91
Razvedčikas ... 92
Spornojė ... 92
Srednekanas ... 92
Stolovas ... 92
Strelka ... 92
Tajožnas ... 93
Talaja ... 93
Topografičeskis ... 93
Toroplivas ... 93
Udarnikas ... 94
Utinaja ... 94

www.laisvamintiesknygos.lt

„II piatiletka“ ... 94
Zagatka ... 94
Zolotistas ... 95

Seimčiano (Pietvakarių) Gulago lagerių valdyba ... 96
Seimčianas ... 96
Balygyčianas ... 98
Čiapajevo lageris *(im. Čapajeva)* ... 98
Elgen Ugolis ... 100
Glucharinis ... 101
Kanjonas ... 101
Lazo lageris *(im. Lazo)*-1 ... 102
Lazo lageris *(im. Lazo)*-2 (Nr. 3) ... 103
Suksukanas ... 103
„III piatiletka“ ... 104
Ust Srednekanas ... 104
Verchnij Seimčianas ... 105

Susumano (Vakarų) Gulago lagerių valdyba ... 105
Susumanas ... 106
Arekas ... 107
Aresas ... 107
Arkagala ... 108
Beličianas ... 109
Bereliochas ... 109
Burgali ... 110
Burkandja ... 110
Centralnas ... 110
„25 Oktiabria“ ... 110
Kadykčianas ... 110
Miaundža (D-2) ... 112
Orechas ... 113
Ozernojė ... 113
Polevojus ... 113
Strela ... 113
Svetlas ... 114
Širokis ... 114
Udarnikas ... 114

Tenkos Gulago lagerių valdyba ... 116
Ust Omčiugas ... 117
Armanas ... 117
Belovo lageris *(im. Belova,* Igumenovskis) ... 117

www.laisvintiesknygos.lt

Berijos lageris *(im. Berija)* ... 118
Bodras ... 118
Budionas ... 118
Butugyčiagas ... 119
Chenikandža ... 121
Churčianas ... 122
Čialbuchanas ... 122
Detrinas ... 122
Duskanja ... 122
Gvardejecas ... 123
Kulu ... 123
Lesnojus ... 123
Machopanas ... 123
Madaunas ... 124
Marinos Raskovos lageris *(im. Mariny Raskovoj)* ... 124
Matrosovo lageris *(im. Matrosova)* ... 124
Nelkoba ... 126
Palatka ... 127
Sopka *(Gorniak-Šaitan)* ... 127
„Staryj Gastelo“ – Gastelo lageris *(im. Gastelo)* ... 129
„Staryj pioner“ ir „Novyj pioner“ ... 129
Staryj Vetrenis ... 129
Taganka ... 130
Terasnas ... 130
Timošenko lageris *(im. Timošenko)* ... 131
Tokičianas ... 132
Ulachan Sidoras ... 132
Určianas ... 132
Vachlagas ... 132
Vakchanka ... 132
Vetrenis ... 133
Vorošilovo lageris *(im. Vorošilova)* ... 134

IŠ ASMENINIŲ ALBUMŲ ... 135

Iliustracijų sąrašas ... 166

www.atmintiesknygos.lt

Dar kartą po Gulago šalį

Prieš pradėdami versti šio leidinio puslapius, turime šiek tiek sugrįžti į palyginti netolimą praeitį.

1995 m. į skaitytojų, besidominčių tragiška mūsų Tėvynės praeitimi, rankas pateko leidinys „Tremties ir kalinimo vietos“. Tai vienas solidžiausių darbų apie mūsų tautiečių likimus sovietų imperijos gniaužtuose. Pažymėtini leidinio pradžioje įdėti istoriko Stanislovo Buchavecko ir ypač Antano Stasiškio įvadiniai straipsniai, kuriuose glaustai ir gana tiksliai apibūdinamos tremtinių ir politinių kalinių moralinės ir fizinės kančios neaprėpiamoje smurto ir prievartos imperijos lagerių karalystėje Gulago salyne. „Mūsų upėmis turės nutekėti daug vandens, kol tauta atsipeikės ir, žvelgdama iš tolo, pajėgs kiek objektyviau įvertinti penkių bolševikinio genocido dešimtmečių nelaimės mastą ir įtaką Lietuvos istorijai“ (E. Ignatavičius, *Tremties ir kalinimo vietos*, p. 6).

Leidinio iniciatorė ir autorė Aldona Juodvalkytė-Suščenkienė, rengdama spaudai leidinį, sugebėjo sutelkti apie 500 buvusių politinių kalinių ir tremtinių. Vytautas Pupelis, šio darbo autorius, tolimojo Magadano krašto politinis kalinys 1949–1956 m., buvo vienas uolesnių talkininkų. Tada visi tikėjome, kad nebus apsiribota vienu vieninteliu tomu, kad pradėtas darbas bus tęsiamas toliau. Juk tai buvo tik didelio darbo pradžia. Deja, pirmuoju leidinio tomu viskas ir baigėsi. Dėl kokių priežasčių taip įvyko, galime tik spėlioti.

Tačiau V. Pupelis, pradėjęs rinkti duomenis apie Tolimųjų Rytų kalinimo vietas, nenuleido rankų ir dabar turime jo nenuilstamų pastangų rezultatą. Šiame jo darbe minimi lageriai ir tremties po kalinimo vietos išsklaidytos maždaug septintadalyje visos buvusios sovietų imperijos – 3,2 mln. kv. km teritorijoje (plotas beveik tris kartus didesnis už Prancūziją ir Vokietiją kartu paėmus). Tai Kolymos, Indigirkos ir Janos upių baseinai, Magadano sritis, Čiukčija ir rytinės Jakutijos septyni administraciniai rajo-

nai. Maždaug per dvidešimt metų darbo autoriui šiame didžiuliame plote pavyko įvardyti ir gana tiksliai nustatyti apie 260 kalinimo vietų, kurių kiekvienoje nuolat buvo kalinama nuo kelių šimtų iki kelių tūkstančių kalinių. Dėl to aplankyta daugybė ten savo tragišką lemtį sutikusių tautiečių ir daug valandų praleista prie tų vietovių žemėlapių. Kadangi dėl sunkių buities ir gamtos sąlygų iki praeito šimtmečio penktojo dešimtmečio lagerių kontingento mirtingumas buvo gana didelis, kalinių skaičius būdavo nuolat papildomas. Taip veikė sovietinis žmonių naikinimo konvejeris. Kiek minėtuose lageriuose vienu metu buvo kalinių, galima pasakyti tik apytiksliai. Jei viename lageryje vidutiniškai būdavo apie 1500 kalinių, gautume apie 400 tūkst. O kiek žmonių likimų traiškė šis konvejeris nuo sovietinės imperijos pradžios? Juk lageriai buvo neatskiriama sovietinių vadų naujai kuriamos „laimingos ir šviesios ateities“ dalis. Niekas jau nebesuskaičiuos, kiek žmonių, praėjusių pro sovietinio pragaro vartus, sugrįžo į gyvenimą, kiek liko kasyklų griuvėsiuose ir kiek išmestų vietoj pabėgių tiesiamose geležinkelių atšakose ar atšiaurioje tolimojo krašto taigoje, kur, pasak lagerininkų dainos žodžių, „dvylika mėnesių žiema, likusieji – vasara“. Aišku, kad paminėti visų minimos teritorijos lagerių dėl suprantamų priežasčių autorius neturėjo galimybės. Taip pat neįmanoma pasakyti, kiek jis priartėjo prie buvusios realybės – tikrojo lagerių skaičiaus minimoje teritorijoje.

Skaitytojui, kuris norėtų prisiliesti prie pasmerktųjų likimo ir kančių, derėtų bent mintyse užkaltame sausakimšame gyvuliniame vagone, dažniausiai tarp recidyvistų ir vagių, iš vakarinių Archangelsko ar šiaurinių Uralo sričių ilgas savaites prasikankinti iki Vladivostoko ir kitų Japonijos jūros uostų, iš kurių kaliniai buvo plukdomi į Kolymos lagerius tik jūra. Sausumos kelio nebuvo. Krovininių laivų triumuose kelionė į Magadano lagerius per Japonijos ir Ochotsko jūras normaliomis oro sąlygomis užtrukdavo apie savaitę. Tie, kurie buvo paskirti į Čiukčiją, į Jakutiją (Kolymos, Indigirkos ir Janos upių baseinai), buvo laivais plukdomi per Ramųjį vandenyną, Beringo jūrą, Beringo sąsiaurį ir Rytų Sibiro jūrą. Kelionė užtrukdavo iki 6 savaičių ir ilgiau. Po to, kai Nachodkos uoste 1945 m. birželio mėn. sprogo sprogmenimis pakrautas laivas (juo buvo plukdomi ir kaliniai) ir uostas tapo netinkamas naudoti, kalinių srautas į lagerius buvo nukreiptas

per Vanino uostą. Kiek kalinių tokių pervežimų (etapų) metu pasiekdavo numatytą paskyrimo vietą, kiek atsidurdavo vandenyno bangose, dabar vargu nors apytiksliai pasakytų ir buvę visagaliai sovietų imperijos „didybės“ sargai – ČK, GPU, NKVD, KGB.

Lageriai, kitaip – kitaminčių, sovietine terminologija – „liaudies priešų“, izoliavimo ir naikinimo vietos, buvo neatskiriama sovietinės sistemos dalis. Juos pradėta steigti „didžiojo revoliucijos genijaus“ Vladimiro Lenino 1918 m. rugsėjo 2 d. dekretu. Pirmieji 1928 m. pagarsėjo Solovkų lageriai – juose buvo kalinama 22 tūkst. kalinių. Paskui ši darbo vergų ir mirtininkų armija nuolat didėjo: 1930 m. jų buvo 71 tūkst., 1934 m. – 685 tūkst., 1937–1938 m. (po didžiojo „valymo“) – apie 2 mln. Iki 1947 m. šis skaičius išliko maždaug toks pat pastovus. Po karo – 1949–1952 m. – lageriuose kalėjo apie 2 mln. 500 tūkst. žmonių. Po Josifo Stalino mirties šis skaičius tolydžio mažėjo.

Iki 1941 m. sovietiniuose lageriuose kalėjo apie 1000 lietuvių, po 1941 m. okupacijos – per 7000 (iš jų išgyveno apie 13 proc.). Po karo kalinių sparčiai daugėjo: 1946 m. jų buvo apie 16 tūkst., 1948 m. – 20 tūkst., 1951 m. – 43 tūkst., 1953 m. – 47 tūkst. Lageriuose žuvo apie 16 tūkst. mūsų tautiečių. Didžiausias žuvusiųjų skaičius buvo Primorės (Chabarovsko sr.) ir Magadano lageriuose (apie 27 proc.) (A. Anušauskas, „Lageriai“, *Visuotinė lietuviškoji enciklopedija*, t. 11, p. 413–415).

Internete (http://www.bz/policy/Russian/) galima susipažinti su šokiruojančiais duomenimis, pateiktais 2008 m. kovo 13 d., kaip Magadano srities lageryje Butugyčiage gydytojai atliko eksperimentus su radiacijos paveiktomis kalinių smegenimis. „Sovietinė valdžia, apkaltinusi nacistinę Vokietiją genocidu, labai slaptai valstybiniame lygmenyje vykdė ne mažiau pasibaisėtiną programą. Pagal susitarimą su TSKP(b), lageriuose specialios hitlerinės brigados buvo apmokamos ir atliko šioje srityje bandymus“ (p. 1). Tai patvirtino ir rašytojas Aleksandras Solženicynas, prieš ištrėmimą iš Rusijos turėjęs galimybę susipažinti su KGB archyvine medžiaga.

Dvi didžiausios XX amžiaus raudonojo ir rudojo fašizmo citadelės – komunistinė SSRS ir nacistinė Vokietija – savus ir iš kitų šalių atvežtus piliečius naikino maždaug vienodai: virš nacistinių koncentracijos stovy-

klų, iš kurių teritorijose buvusių krematoriumų rūkdavo deginamų aukų dūmai, vartų „puikuodavosi“ užrašai „Darbas jus išlaisvins“; virš sovietinių lagerių vartų, pro kuriuos praėję savo tragiškus likimus sutiko milijonai nekaltų aukų, kabėjo užrašai „Darbas – sąžinės, garbės, kilnumo ir didvyriškumo laidas“ ir pan. Visur tvyrojo pažeminimas, nužmoginimas ir mirtis. Sovietiniai ideologai nesidrovėjo lagerių pavadinimus tapatinti su savųjų didvyrių vardais. Ir šio leidinio autorius kentėjo Matrosovo vardu pavadintame lageryje. Pasak sovietinės žiniasklaidos, sovietinis didvyris Matrosovas karo metais savo kūnu pridengė vokiečių kulkosvaidį, kad likę gyvieji veržtųsi pirmyn. Bet kas galėtų pasakyti, ką Matrosovo vardu mėginta pridengti lageriuose? Negi pasmerktuosius „liaudies priešus“? O gal purvinos imperijos sargų ir vadų sąžinę bei jų kruvinas rankas?

Pasaulyje visada, ypač praėjusiame šimtmetyje, vyko nuolatinė kova tarp amžinojo Gėrio ir didžiosios Niekšybės. Dažnai susidarydavo įspūdis, kad pro Niekšybę nelieka jokios Gėrio prošvaistės. Tačiau dvi didžiausios praėjusio amžiaus Niekšybės iš pasaulio žemėlapio išnyko daug greičiau, negu to buvo galima tikėtis: vienai – rudajam fašizmui – nereikėjo nė dviejų dešimtmečių, antroji – raudonasis fašizmas – po septynių savo „triumfo“ dešimtmečių pasilaidojo pati, nereikėjo samdytis nė duobkasio. Prisiminkime: didžiosios praeities pasaulio galybės egzistuodavo šimtus metų. Tačiau ar galime šiandien tvirtai pasakyti, kad panaši Niekšybė, apie kurią čia kalbama, jau negrįžtama praeitis? To, deja, patvirtinti kol kas negali niekas.

Baigdamas savo nerišlias mintis, viliuosi, kad šis daug pastangų pareikalavęs V. Pupelio darbas „Juodąją komunizmo knygą“ papildys dar vienu puslapiu.

2011 m. kovo 15 d.

Juozas Karsoka,
buvęs Kraslago (Rešotų) ir
Karlago kalinys 1947–1956 m.

Įvadas

XX a. pradžioje SSRS Tolimuosiuose Rytuose buvo aptikti gausūs žemės turtų, ypač aukso, ištekliai. Siekdami juos panaudoti, SSRS politiniai organai 1931 m. lapkričio 13 d. nutarė įsteigti ūkinę-politinę organizaciją – Dalstrojaus trestą, kuris buvo įpareigotas tiesti kelius ir vykdyti žemės turtų paiešką bei jų eksploataciją. Pirmuoju tresto vadovu paskirtas Eduardas Berzinis, jam buvo pavaldi ir Kolymos krašto represinė organizacija OGPU (Jungtinė valstybinė politinė valdyba). Darbams nutarta panaudoti pačią pigiausią darbo jėgą – kalinius, kurių SSRS niekada netrūko. SSRS OGPU 1932 m. balandžio 1 d. įsakymu Nr. 287/s Srednekano gyvenvietėje buvo įkurta Sevvostlago (Šiaurės rytų lagerių) valdyba, tiesiogiai pavaldi Dalstrojaus viršininkui ir kartu SSRS Centro komitetui per SSRS OGPU. 1937 m. valdyba buvo prie Nagajevo įlankos, vėliau – Magadano mieste.

Magadano sritis žiemą

Nuo 1938 m. Dalstrojus perduotas įsteigtam Vidaus reikalų liaudies komisariatui (NKVD).

Dalstrojaus valdos nuolat plėtėsi, todėl buvo steigiamos teritorinės kelių tiesimo ir naudingųjų iškasenų eksploatavimo (kartu ir lagerių) valdybos, kurios buvo pavaldžios vyr. valdybai Magadane.

1935 m. įkurtos Orotukano (Pietų) ir Jagodnojės (Šiaurės) lagerių valdybos. Vėliau buvo įkurtos Susumano (Vakarų), Tenkos (*Tenkinskoje,* Ust Omčiugo gyvenvietėje), Seimčiano (Pietvakarių), Čiai Urinskojės (Neksikane), Omsukčiano *(Omsukčianskoje),* Indigirkos (*Indigirskoje,* Ust Neroje), Čiauno Čiukčių (*Čaun-Čukotskoje*, Peveke), Čiukotstroilago (Egvekinote, Kryžiaus įlankoje) ir Janos (*Janskoje,* Deputatskio gyvenvietėje) lagerių valdybos. Magadane buvo įsteigtas didelis kalinių persiuntimo punktas, kuriame pakeliui į lagerius buvo kalinami dauguma Dalstrojaus kalinių. Kai kurie lageriai ir lagerio punktai periferijoje buvo tiesiogiai pavaldūs vyr. valdybai Magadane.

1950 m. Dalstrojaus žinioje buvo lageriai, esantys Magadano srities teritorijoje, įskaitant Čiukčių nacionalinę apygardą, ir septyniuose rytinės Jakutijos administraciniuose rajonuose. Dalstrojus savo veiklą pradėjo Kolymos upės baseino zonoje, dėl to ateityje visoms Dalstrojaus valdoms prigijo Kolymos vardas.

Kolymos su Sibiru nesiejo jokie sausumos keliai, iš rytų ir šiaurės buvo ilgam užšąlantys uostai, todėl visas kraštas buvo įvardijamas kaip sala. Apie tuos, kurie vykdavo iš Magadano į Vladivostoką ar kitas Sibiro vietoves, buvo sakoma, kad jie vyksta į žemyną.

Apie Kolymą sukurta daugybė dainų, pavyzdžiui: „Kolyma nuostabi planeta, kur birželis dar ne vasara, o liepa jau ne vasara."

Pagrindinis susisiekimas su Kolyma buvo laivais jūromis iš Vladivostoko ir Nachodkos uostų. Vėliau buvo sudarytos sąlygos skrydžiams, tiesiamas toli gražu nepatikimas Kolymos traktas (kelias) sausuma iš Jakutijos. Jis baigtas tiesti tik 2008 m.

Į Magadaną kaliniai, įvairi įranga ir medžiagos buvo plukdoma jūriniais laivais. Kalinius vežė laivų triumuose, kuriuose būdavo įrengti kelių aukštų gultai. Tam tikslui buvo skirti keli laivai, galėję vienu metu kartu su kroviniu plukdyti iki 6 tūkst. kalinių. Yra žinomi šeši laivai, kuriuose

Laivu „Džurma“ buvo vežami kaliniai

buvo specialiai įrengti triumai kaliniams pervežti: „Džurma“, „Jagoda“ (vėliau pervadintas „Dalstroj“), „Kulu“, „Sovetskaja Latvija“, „Feliks Dzeržinskij“ ir „Nogin“. Apie kelionės sąlygas dabar daug rašoma buvusių kalinių prisiminimuose ir dokumentinėje medžiagoje. Nuo troškulio, maisto ir gryno oro stokos ne visi kaliniai pasiekdavo kelionės pabaigą.

1931 m. iš laivu „Sučian“ plukdytų dviejų šimtų kalinių Magadaną pasiekė vos ketvirtadalis. Tai toli gražu ne vienintelis toks atvejis. Mirusiųjų kūnus tiesiog išmesdavo už borto į jūrą.

1946 m. birželio 24 d. Nachodkos uoste prie Japonijos jūros Totorių sąsiaurio, netoli Vladivostoko, sprogo laivas „Dalstroj“. Jame jau buvo pakrauti sprogmenys Kolymos šachtoms ir tuo metu į laivo triumus buvo įkeliami kaliniai. Sprogimas visiškai suardė uosto įrenginius, o kiek ir kokių tautybių žmonių žuvo, vargu ar bus įmanoma kada nors sužinoti.

1944 m. buvo baigtas tiesti geležinkelis iki Vanino uosto prie Japonijos jūros Totorių sąsiaurio. Vanine pradėtas kurti didelis, pavaldus Dalstrojaus valdybai kalinių persiuntimo punktas. Po sprogimo Nachodkos uoste beveik visi kaliniai į Kolymos ir Čiukčijos lagerius buvo vežami per Vanino uostą. 1949 m. Vanino persiuntimo punkte buvo 17 tvoromis ati-

tvertų vyrų ir moterų zonų, jose kalėjo po kelis tūkstančius kalinių. Tikslus skaičius kalinių, kalintų Vanino tranzitinėse zonose, nėra žinomas, bet teigiama, kad jų buvo ne mažiau kaip 2 mln. Vanino persiuntimo punkto represinė valdžia skatino chaosą. Kriminaliniam zonų elementui buvo leidžiama plėšikauti ir net žudyti. 1949 m. iš Lietuvos ir Vakarų Ukrainos geležinkeliu atvežti politiniai kaliniai buvo suvaryti į vagių zoną, ten buvo mėginama juos apiplėšti. Vagys gavo labai skaudų atsaką, ir politiniai kaliniai buvo perkelti į kitą – ramesnę zoną. Atgarsis apie politinių kalinių vienybę greit pasklido ir pasiekė Magadaną. Tai turėjo reikšmę politinių kalinių gyvenimui lagerių zonose ateityje. Vagys ir plėšikai gerbė tik jėgą, engė silpnesnius. Kai kuriomis žiniomis, 1949 m. į Kolymą buvo atvežta apie 70 tūkst. kalinių, tarp jų 8 tūkst. lietuvių. Teigiama, kad iki karo su Vokietija Kolymon trimis laivais buvo atgabenti lenkų kariškiai. Yra žinoma, kad 1941 m. su vienu lenkų kariškių belaisvių etapu į Kolymą pateko lietuviai Senvaitis ir Kazimieras Šileika.

Į Magadaną laivai plaukdavo per Japonijos ir Ochotsko jūras, aplenkdami Sachalino salą iš pietų. Kelionė trukdavo 5–7 paras, o siaučiant audroms – dar ilgiau. Kelionė į Čiukčijos Peveko uostą trukdavo 35 paras ir ilgiau. Laivai plaukdavo per Japonijos jūrą, Ramųjį vandenyną, Beringo jūrą ir Beringo sąsiaurį, Čiukčių ir Rytų Sibiro jūras. Dar ilgiau reikėjo plaukti iki Kolymos, Indigirkos, Janos upių žiočių. Jūriniai laivai ten galėjo įplaukti į vandeningų upių žemupius ir pristatyti kalinius į ten esančias kasyklas.

Dėl trumpo navigacijos laikotarpio, audrų, ledynų ir kitų nenumatytų kliūčių laivai dažnai negalėdavo laikytis numatyto grafiko ir šiaurėje, įstrigę visiems metams, užsilikdavo upių uostuose, nes upes ledas sukaustydavo gerokai anksčiau nei jūras.

Kaip minėta, Dalstrojaus valdyba milžiniškame plote turėjo neribotą valdžią tiek pramonėje, tiek lageriuose. Vietinių administracinių organų rinkimai Magadano mieste prasidėjo 1947 m., o visoje Magadano srityje – tik 1953 m. Išrinkta vietinė valdžia buvo visiškai pavaldi Dalstrojaus centrui ir, net jei būtų norėjusi, negalėjo pakeisti labai sunkios kalinių buities lageriuose.

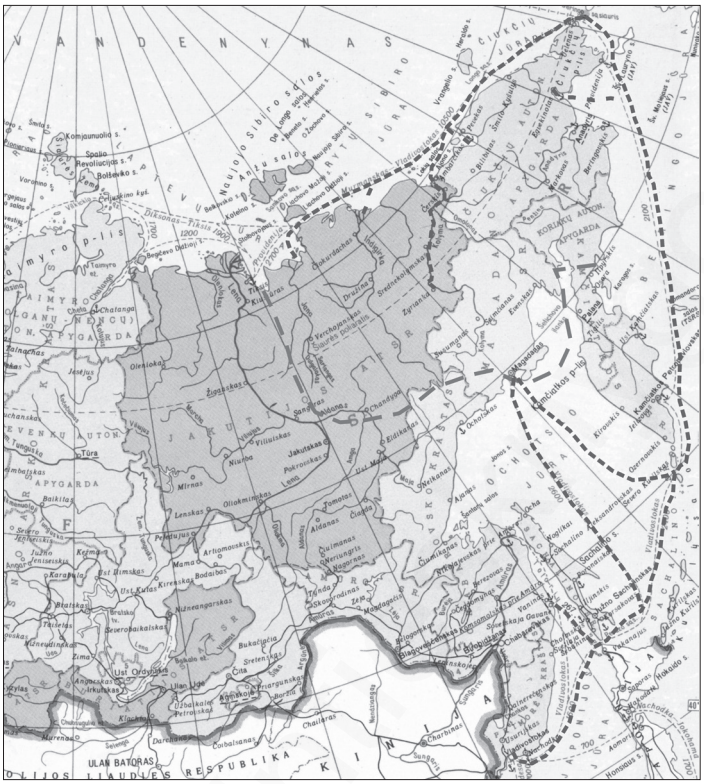

Vargo keliai jūromis (žemėlapis)

1948 m. kovo 16 d. buvo išleistas bendras SSRS vidaus reikalų ministerijos (MVD), Valstybės saugumo ministerijos (MGB) ir Generalinės prokuratūros įsakymas įsteigti ypatingojo režimo lagerius, kuriuose būtų laikomi tik politiniai kaliniai. Tų pačių metų gegužės 10 d. Kolymoje, Sevvostlago zonoje, buvo įsteigta Berlago (*Beregovoi lager* – Krantų lageriai) valdyba ypatingojo režimo lageriams. Berlago valdybos pavaldumui buvo perduota dalis Sevvostlago lagerių. Į tuos lagerius buvo suvežami politiniai kaliniai, o iš jų iškeliami kriminaliniai nusikaltėliai.

Tautiniu atžvilgiu Berlago lageriuose daugiausia kalinių buvo iš Ukrainos. Daug kalinių atvežta iš Kaukazo, Vidurinės Azijos respublikų, Baltijos valstybių. Politiniai kaliniai lietuviai sudarė apie 10 proc. Tarp rusų kalinių buvo žymių disidentų, mokslininkų, kariškių, bet daug buvo neturėjusių jokio ryšio su politika. Antai buvo tokių, kurie vogė kolūkyje arbūzus ir buvo apkaltinti sabotažu prieš valstybę. Tokie kaliniai tikėjo, kad niekšybės valstybėje daromos be J. Stalino žinios. Mes, politiniai kaliniai, jiems buvome valstybės priešai. Jie nesivaržė bendrauti su lagerių viršininkais, gaudavo lengvesnius darbus.

Virš lagerio vartų užrašas: „Darbas – sąžinės, garbės, kilnumo ir didvyriškumo laidas“

Kolymos lageriuose kalėjo nemažai įvairių užsienio šalių žmonių, bet daugiausia jų buvo iš Kinijos, Japonijos, Korėjos ir Lenkijos. Apie jų likimą mažai žinoma. Kolymiečiai liudijo, kad karo metu Burchalos lagerio filiale Bokovojuje buvo apie 10 tūkst. lenkų kariškių. Iki pokario gyvų neliko. Kai kurios šachtos karo metais buvo laikinai uždarytos, tada ten nebuvo ir kalinių. Po karo lageriai prie šachtų vėl pradėjo veikti. Kaliniai senoje Dneprovskio ikikarinėje šachtoje aptiko kelis šimtus lenkų kariškių palaikų; karo metais, susprogdinus šachtos išėjimus, lenkų kariškiai ten

buvo palikti pražūčiai. Apie 1950 m. kalinius užsieniečius iškėlė į atskiras zonas. Yra žinoma, kad arti Magadano buvo 3,5 tūkst. japonų kalinių zona, lagerio kodinis numeris 855-D.

Visi lageriai ir lagerio punktai turėjo kodinius numerius, bet paprastai tiek lageriai, tiek punktai buvo įvardijami pagal gyvenvietės, šachtos ir kitus tipinius pavadinimus.

Visų Kolymos kalinių likimas buvo nepavydėtinas. Knygoje „Partijos auksas“ Igoris Buničius rašo, kad 1933–1934 m. žiemą Kolymoje liko gyvas kas 50-tas kalinys. Panaši padėtis buvo ir kitą žiemą. Knygoje teigiama, kad iki 1936 m. Kolymoje žuvo per 600 tūkst. žmonių.

Caro laikais Sibire katorgoje buvusiems dekabristams kasiterito rūdynuose buvo privaloma kalinio dienos norma surinkti 3 pūdus (48 kg) rūdos. Sovietiniais laikais, 1938 m., kalinio dienos norma buvo 12 800 kg. Kas galėjo ištverti tokį darbo krūvį? Išsekę kaliniai krito kaip lapai rudenį.

Vernon Kress (Dement) mokslinėje praktinėje konferencijoje buvo pranešta, kad Kolymoje ir Čiukčijoje buvo kalinama per 2 mln. kalinių. Tiek būtent kalinių bylų buvo Magadano saugumo archyvų duomenimis. Karo metu ir pokariu kasmet žūdavo 100–150 tūkst. kalinių. Konferencijoje buvo teigiama, kad per visus Gulago valdymo metus Dalstrojaus zonoje galėjo žūti per 1 mln. žmonių. Maža vilties, kad kada nors tikri aukų skaičiai bus žinomi visuomenei. Iki šiol dar nepanaikintas KGB 1955 m. rugpjūčio 24 d. įsakymas Nr. 108, kuriuo visi Gulago dokumentai žymimi kodu „visiškai slaptai“.

1937–1938 m. Magadane veikė Sevvostlago viršininko S. Garanino siunčiama vadinamoji *troika*, kuri spręsdavo kalinių likimą – gyventi ar mirti. Į lagerius važiuodavo trys žemesnio rango kariškiai. Jie ir nutardavo, kuriuos kalinius reikia likviduoti. Naikindavo dažniausiai politinius kalinius ir tuos, kurie buvo paliegę, jau netiko darbui. Sušaudydavo ir vieną kitą vagį. Sevvostlago viršininkas S. Garaninas atvažiavęs į lagerį liepdavo išrikiuoti prieš jį „nepaklusnius“ kalinius ir pats juos pistoletu sušaudydavo. Pavaduotojai jam užtaisinėjo ginklą. Prie „nepaklusniųjų“ galėjo būti priskirtas ir išsekęs, jau nepajėgiantis eiti į darbą kalinys.

Antrojo pasaulinio karo metais kaliniai iš lagerių zonų nebuvo išleidžiami iki karo pabaigos, nors bausmės laikas jau buvo pasibaigęs.

Laikraščio „Nezavisimaja gazeta“ korespondento Sviatoslavo Timčenkos, dirbusio 1979 m. korespondentu Magadane, skaičiavimu, Kolymoje žuvo apie 1,12 mln. kalinių. Badas, nepakeliamas darbas paglemždavo vis naujas aukas. Negalėjo kalinys ištverti tokių sunkių gyvenimo sąlygų, jei jis, marintas badu, nesvėrė ir 50 kg.

Žiemos metu kalinių palaikus paprastai kraudavo į krūvas už lagerio vartų. Trumpu vasaros laikotarpiu juos veždavo į vadinamąsias kapines, ten apkraudavo skalda ir samanomis. Kai kur žuvusiųjų kūnus sumesdavo į senas apleistas šachtas, kurias buvo nesunku užversti.

Bene didžiausios kalinių kapinės buvo prie Butugyčiago lagerio, kur buvo kasama ir apdorojama urano rūda. Uždarius kasyklas ir panaikinus lagerį, kalinių kapinės buvo sunaikintos buldozeriais. Tai buvo ne vienintelės Kolymoje sunaikintos kapinės.

Kalinių kapinės

Atminimo ženklas mirusiam kaliniui

Berlago lageriuose buvo griežtas režimas, labai ribotas susirašinėjimas su artimaisiais, itin prastas maistas, 12 valandų pamaininis darbas, neskaitant kelionės iki darbo vietos ir atgal. Kaliniai privalėjo nešioti numerius, prisiūtus ant kepurių, drabužių nugaros ir kelio. Tai buvo lyg inventoriaus numeris, kaip ant stalų ir kėdžių. Per patikrinimus kalinius šaukdavo numeriais, vardai ir pavardės neegzistavo. Nušautą ar žuvusį šachtoje kalinį nurašyti buvo visai paprasta, nereikėjo jokios komisijos. Nurašant kėdę ar stalą – sudėtingesnės procedūros. Kalinį nušovęs kareivėlis dar atostogų gaudavo.

Vis dėlto Berlago kalinių vidaus gyvenimas ir jų tarpusavio santykiai labai skyrėsi nuo kalinių tarpusavio santykių tuose lageriuose, kurių zonose vyravo kriminaliniai elementai. Nors darbo ir režimo sąlygos ten buvo lengvesnės, bet daugelis tų lagerių kalinių kentėjo nuo vagių. Lagerių viršininkai į tai žiūrėjo pro pirštus ir atrodė, kad net skatino akiplėšišką vagių elgesį. Būdavo tokių atvejų, kad vagys atimdavo net skurdų dienos duonos davinį.

Berlago zonose kalinių tarpusavio santykiai buvo visai kitokie. Dėl duonos davinio kiekvienas galėjo būti ramus. Ten visi buvo kaip broliai, pasirengę vienas kitam kuo nors, bent geru žodžiu, padėti. Tas jausmas likimo broliams ir sesėms išliko amžiams. Niekada nebus įmanoma pamiršti pirmų šv. Kūčių vakaro 1949 m. Matrosovo lageryje. Visi barako lietuviai susėdo, priešais save pasidėję kad ir šiek tiek per dieną apkramtytą duonos davinį – *paikę*, sukalbėjo maldą, tyliai pagiedojo „Marija, Marija“ ir Lietuvos himną, palinkėjo vieni kitiems stiprybės, prisiminė artimuosius. Sunku būtų nusakyti, kiek tas vakaras suteikė visiems jėgų ir vilties, bet visi išsiskyrėme šviesesniais veidais ir Dievo valia sustiprėjusia širdyse viltimi, kad privalome išgyventi.

Pabėgti iš lagerių Kolymoje buvo nedaug galimybių dėl labai didelių atstumų iki Sibiro geležinkelių ir kitų kelių. Pabėgimai dažniausiai būdavo nesėkmingi. Pagautus bėglius nušaudavo vietoje. Kareiviams pakakdavo pargabenti nušautų bėglių nukirstus delnus su pirštų atspaudais.

Tarp Čiukčijos kalinių sklido gandai, kad iš Čiukčijos buvęs pabėgimas per Beringo sąsiaurį į Aliaską. Atrodo, tai galėjo būti tik graži svajonė. Nuo Čiukčijos lagerių iki Beringo sąsiaurio tiesiu keliu 1000 km. Su skurdžiais maisto ištekliais ir menka apranga labai atšiauraus klimato sąlygomis pabėgti iš kalnuotų vietovių, turint omenyje pasienio sargybą ir tą aplinkybę, kad pakeliui nebuvo gyvenviečių, vargu ar būtų įmanoma. Be to, nerandama jokių patvirtinimų užsienio spaudoje, kad tokių pabėgimų būta.

1991 m. spalio 22 d. „Lietuvos aidas“, remdamasis gauta iš Sovietų Sąjungos medžiaga, rašė apie 1843 m aukštumą Čiukčijoje. Prie tos aukštumos (kalno) buvo pastatyti visai geri barakai kaliniams, buitis ten buvo kur kas geresnė. Buvo rašoma, kad 1954 ar 1955 m. ten susprogdintos dvi

nedidelio galingumo vandenilinės bombos, kurių viena buvo antžeminė. Visa, kas toje zonoje buvo gyva, tapo eksperimento aukomis.

1990 m. rugpjūčio mėn. į Čiukčių nacionalinę apygardą buvo nuvykusi radiologinė ekspedicija, kurios užduotis buvo nustatyti šio regiono radiacinį lygį. 1991 m. ekspedicijos ataskaita buvo išspausdinta žurnalo „Vrač“ Nr. 3. Nenurodant priežasties, ekspedicijai nebuvo leista patekti į sprogdinimų epicentrą. Tačiau ekspedicijos dalyvių sudarytas gama ir alfa spindulių pasiskirstymo žemėlapis šiame regione įrodo, kad padidinto radioaktyvumo Čiukčijoje priežastis – būtent vandenilinių bombų sprogdinimai. Ar tarp sprogdinimų aukų buvo kalinių lietuvių, galima tik spėlioti. Dabar, po 50 metų, internete yra gana daug medžiagos apie Čiukčijos gyventojų ligas, kurias sukelia padidintas radioaktyvumas apygardoje.

Kalinių vaikų klausimas visoje SSRS buvo sprendžiamas panašiai. Dar 1936–1938 m. tėvų, nuteistų už „tėvynės išdavimą“, 12 metų ir vyresni vaikai buvo teisiami kartu su tėvais. Lageriuose kalinės motinos, įkalintos su naujagimiais, privalėjo dirbti ir vaikus pamatydavo tik vakarais. Kai vaikeliams sukakdavo treji metai, juos iš motinų atimdavo ir išveždavo į vaikų namus joms nežinomoje vietovėje, ten jie gaudavo kitus vardus ir pavardes. Tėvams juos kada nors susirasti praktiškai buvo neįmanoma.

Internete atsiranda vis daugiau duomenų apie represinius valdžios veiksmus vadinamųjų „Gulago vaikų“ atžvilgiu. Rašoma, kad iki 1938 m. rugpjūčio 4 d. iš represuotų tėvų buvo atimti 17 335 vaikai ir ketinta iki metų pabaigos atimti dar 5000. 1939 m. kovo 21 d. Lavrentijus Berija pranešė Viačeslavui Molotovui, kad tuo metu lageriuose kartu su motinomis buvo 4500 maži vaikai. Vienas Dievas težino, kiek per tuos metus mažų lietuviukų pateko į vaikų namus ir dabar gyvena svetimais vardais ir pavardėmis...

Įvairiuose Magadano srities rajonuose klimatas skirtingas. Pietinėje dalyje prie Ochotsko jūros oras drėgnas, vyravo vėjai, dažnai kildavo pūgos. Vėjas ten siausdavo apie 100 dienų per metus. Temperatūra kartais nukrisdavo iki 30 laipsnių šalčio ir daugiau.

Į šiaurę nuo Magadano klimatas grynai žemyninis ir, esant ypač žemoms oro temperatūroms, pūgos siausdavo rečiau. Ilgos žiemos metu

40–50 laipsnių šalčio temperatūra buvo įprasta, o kai kuriomis dienomis nukrisdavo iki 60 ir daugiau laipsnių šalčio. Magadano srityje užfiksuota rekordinė oro temperatūra – 67 laipsniai šalčio.

Kaliniams išduodamos pirštinės, numegztos iš vatos pluošto ir nepadengtos jokia medžiaga, nuo šalčio menkai teapsaugojo. Veido, rankų ir kojų nušalimai bei kiti apšalimai buvo labai dažnas reiškinys.

Čiukčija yra gerokai į šiaurę nuo Magadano. Šiaurinę jos dalį skalauja Rytų Sibiro ir Čiukčių jūros, rytinę dalį – Beringo jūra. Zonose arčiau jūrų klimatas kiek minkštesnis dėl sniego pūgų. Ten vidutinė žiemos temperatūra buvo 30–35 laipsniai šalčio. Toliau nuo jūrų klimatas sausesnis – žemyninis, bet temperatūra ten buvo gerokai žemesnė – 50 laipsnių šalčio, o neretai nukrisdavo iki 60 ir daugiau laipsnių šalčio.

Rytinės Jakutijos šiaurinę dalį skalauja Rytų Sibiro ir Laptevų jūros. Ten klimatas panašus kaip šiaurinėje Čiukčijoje. Toliau nuo jūrų klimatas labai sausas, vyravo itin žemos temperatūros. Oimiakono rajonas yra vienas šalčio polių pasaulyje. Ten užfiksuota net 72,2 laipsnio šalčio temperatūra.

Visur, kur buvo Dalstrojaus lageriai, vyravo amžinas įšalas. Magadano srityje įšalas siekė iki 500 m, Jakutijoje vietomis iki 1500 m.

Temperatūra giluminėse šachtose buvo 1–3 laipsniai šalčio ir tai buvo tikras komfortas lyginant su temperatūra išorėje. Kaliniai, norėdami išvengti stiprių šalčių, nevengė dirbti požemyje, nors ten buvo daug kenksmingų dulkių, kurios vėliau ne vienam sutrumpino gyvenimą.

Medicininis aptarnavimas lageriuose buvo labai primityvus. Zonose buvo ambulatorijos, kai kur medicinos punktai su keliomis lovomis. Medikamentų praktiškai nebuvo, gydytojomis dažniausiai dirbo sargybos karininkų žmonos, kurioms nebuvo būtinas aukštesnis medicininis išsilavinimas. Iki suėmimo laisvėje buvę gydytojai zonų ambulatorijose dirbo sanitarais. Jie niekuo negalėjo padėti sergantiems kaliniams. Antai Matrosovo lageryje ambulatorijos vedėjos pareigas ėjo felčerė, o sanitaru toje ambulatorijoje dirbo kalinys, buvęs SSRS medicinos mokslų akademijos tikrasis narys. Tai jam buvo privilegijuotas darbas, nes nereikėjo dirbti sunkių darbų šachtose. Ambulatorijos vedėja turėjo teisę sergantį kalinį at-

leisti nuo darbo vienai dienai, jei ligonio temperatūra buvo aukštesnė kaip 38 laipsniai.

Centrinė kalinių ligoninė buvo Jagodnojės rajone, Debino gyvenvietėje, kuri dar buvo vadinama *Levyj Bereg* (Kairysis Krantas). Patekti į centrinę ligoninę buvo beveik neįmanoma. Iš Matrosovo lagerio per kelerius metus, pradedant 1949-aisiais, į centrinę, gana toli esančią ligoninę neišvežtas nė vienas sunkus ligonis. Kalinį siunčiant į ligoninę, būtų reikėję pasirūpinti transportu su sargyba, įforminti atitinkamus dokumentus. Tai vietinei valdžiai buvo per daug sudėtinga ir nereikalinga – kaliniai „sėkmingai“ mirdavo zonose, o nurašyti juos iš gyvųjų buvo labai paprasta.

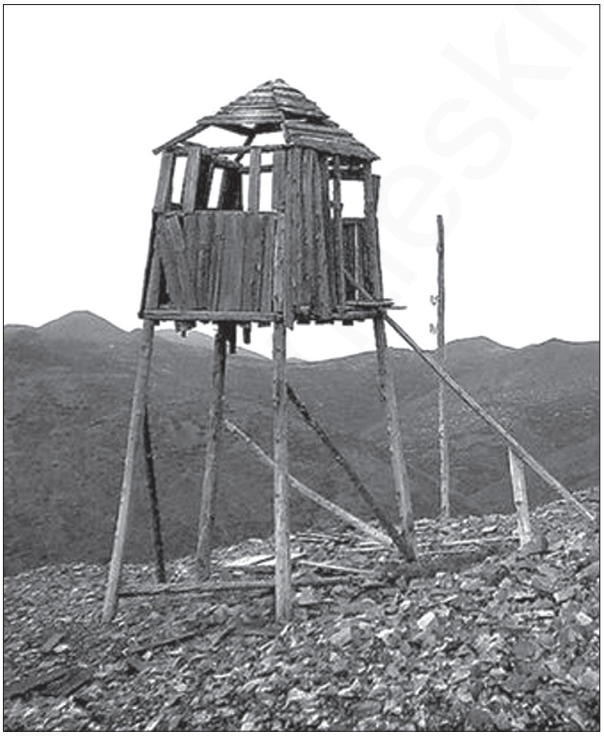

Bokštelis — Gulago liudininkas

Po J. Stalino mirties režimas lageriuose pradėjo lengvėti. 1955 m. išleido į laisvę kalinius, kurie buvo suimti dar nesulaukę 18 metų.

1956 m. jau nemažai kalinių turėjo teisę išeiti už lagerio zonos ribų be sargybos, jiems pradėta mokėti nors ir mažai pinigų už darbą. Ėmė dirbti komisijos, kurios peržiūrinėjo kalinių bylas. Kaliniai masiškai buvo paleidžiami į laisvę.

Daug lagerių buvo panaikinta, nes labai sumažėjo kalinių. Likę nelaisvėje kaliniai buvo sutelkiami tam tikslui skirtose zonose. Dalis politinių kalinių išvežta į žemyną, į Sibiro ir Vidurinės Azijos lagerius.

Komisijų sprendimu paleisti iš lagerių kaliniai turėjo teisę išvykti iš Kolymos ir galėjo važiuoti namo, ten, kur jie buvo suimti. Deja, Lietuvos marionetinė komunistinė valdžia savo raštais reikalavo, kad buvę kaliniai nebūtų nukreipiami į respubliką, ir visomis priemonėmis trukdė jiems grįžti į Tėvynę. Daug buvusių kalinių įsikūrė kaimyninėje Latvijoje, Baltarusijoje, nemažai jų liko Rusijoje laukti geresnių laikų.

1989 m. buvusių Kolymos politinių kalinių Mindaugo Bloznelio, Algirdo Čiurlio, Stasio Dambrausko, Elvyros Pliupelytės ir kitų, daugiausia kauniečių, pastangomis buvo suorganizuotas buvusių kolymiečių suvažiavimas Rumšiškėse. Po pamaldų Rumšiškių bažnyčioje visi patraukė į Rumšiškių muziejaus Klojimo teatrą. Kiek buvo jaudinančių susitikimų! Viskas, kas buvo primiršta, užkonservuota sąmonėje, atgijo iš naujo. Kiek šypsenų, džiaugsmo ašarų...

Tame suvažiavime nutarta įkurti Kolymos politinių kalinių bendriją, jos pirmininku išrinktas M. Bloznelis. Nuo to laiko kasmet pirmą šeštadienį po atmintinos birželio 14-osios Rumšiškės pasitinka vis retėjančias Kolymos kalinių gretas.

Esame labai dėkingi Rumšiškių kultūros namų direkcijai, kuri visada maloniai suteikdavo ir suteikia pastogę mūsų suvažiavimo dalyviams, Buities muziejaus direkcijai, kad galime pasimelsti muziejaus bažnytėlėje.

Bendrijos pastangomis bažnytėlės šventoriuje buvo pastatytas gražus koplytstulpis Kolymos politinių kalinių kankiniams atminti, išleistas kolymiečių eilių rinkinys. Dabar, aktyviai įsitraukus buvusių Kolymos kalinių atžaloms, internete atidarytas Kolymos bendrijos puslapis, kuriame ga-

lima rasti buvusių kalinių prisiminimus, sudarinėjamas buvusių Kolymos kalinių sąrašas.

Magadane gimusio Tadeušo Pažarausko tapytas Kolymos peizažas

Renkant medžiagą apie Kolymos lagerius ir juose kalėjusius lietuvius kalinius, teko pavažinėti po visą šalį, pakalbinti išlikusius tų dienų liudininkus, susirašinėti laiškais. Daugelis kalinių tvirtino, kad iki 1948-ųjų politiniai kaliniai lagerių zonose buvo laikomi kartu su kriminaliniais nusikaltėliais ir dažnai buvo kilnojami iš vieno lagerio į kitą. Tuo metu visuose lageriuose buvo politinių kalinių ir tarp jų – kalinių lietuvių. Tarp politinių kalinių buvo kur kas daugiau išsilavinusių žmonių, kurie buvo reikalingi kasyklų technikai valdyti.

Mėginome bendradarbiauti su Rusijos „Memorialo“ skyriais, bet nauda iš to nedidelė. Jie linkę verčiau patys kapstytis savo šalies šiukšlyne. Atskirų tautų likimai Gulage ten iš esmės nenagrinėjami. Vis dėlto internete atsiranda nemažai medžiagos apie Kolymos ir kitų Sibiro vietovių lagerius.

Magadano žydų bendruomenė internete paskelbė gana išsamius Magadano srities lagerių žemėlapius. Nors tuose žemėlapiuose nurodyti ne visi buvę lageriai, bet jie labai padėjo nustatant lagerių buvimo vietas. Žydų bendruomenė žadėjo parengti ir Čiukčijoje bei Jakutijoje buvusių lagerių

žemėlapius, bet dėl nežinomų priežasčių jų nėra. Pavyko gauti iš JAV Magadano srities, Čiukčijos ir rytinės Jakutijos žemėlapių komplektus.

Vis daugiau medžiagos apie Gulagą atsiranda internete, rašomos prisiminimų knygos, iš dalies atsiveria archyvai. Tik vargu ar bus įmanoma kada nors išsamiai susipažinti su Rusijoje išlikusiais dokumentais. Visas Baltijos šalių tautas siaubė tiek raudonasis, tiek rudasis fašizmai, bet pasaulis pasmerkė tik rudąjį.

2001 m. rugpjūčio 18–rugsėjo 5 d. vyko ekspedicija į Magadano sritį, jos metu surinkta nemažai nuotraukų ir dokumentinės medžiagos. Ekspedicijos dalyviai Rimantas Dijokas ir Algis Vyšniūnas, pasitelkę Magadane gyvenančius lietuvius, apvažiavo dalį lagerių su kalinių kapinėmis, lankėsi vietiniuose muziejuose, Magadano centriniame Gulago archyve. Ekspedicijos dalyviai parašė išsamią ataskaitą.

Šiuo metu buvusių kalinių atžalos vėl rengiasi ekspedicijai savo tėvų kančios keliais Kolymoje. Dieve, jiems padėk.

Esu dėkingas Aldonai Juodvalkytei-Suščenkienei, Rimantui Dijokui, Juozui Karsokai, Antanui Jankauskui, Sigitui Žilioniui, Algiui Kibirkščiui, Antaninai Valeikienei, sūnui Robertui Pupeliui, anūkei Rūtai Pupelytei ir daugeliui buvusių Kolymos kalinių, kurie pasidalijo prisiminimais renkant ir rengiant spaudai medžiagą apie Kolymos lagerius ir juose kalėjusius lietuvius. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras iš savo archyvų papildė Kolymoje kalėjusių lietuvių sąrašą. Aišku, tai neatskleis visos Kolymos Gulago istorijos; reikia tikėtis, kad laikui bėgant bus žinoma kur kas daugiau.

Vytautas Pupelis,
buvęs Berijos ir Matrosovo lagerių kalinys

www.atmintis.lt

Paminklas Kolymos kankiniams „Liūdesio kaukė“, pastatytas 1996 m. Magadane. Skulptorius Ernstas Neizvestnyj, architektas Kamilas Kozanevas

GULAGO LAGERIAI MAGADANO SRITYJE, ČIUKČIŲ NACIONALINĖJE APYGARDOJE IR JAKUTIJOJE

www.knygos.lt

Magadano miesto ir apylinkių Gulago lageriai

Miestas pastatytas prie Ochotsko jūros Nagajevo įlankos, kalinius į šią vietovę pradėjo gabenti jau 1931 m. Pirmoji lagerio zona kaliniams buvo naudojama ir kaip kalinių persiuntimo punktas. Kaliniai iš ten grupėmis buvo varomi pėsčiomis į tolesnius lagerius.

Daugėjant lagerių aplink Magadaną buvo įkurta valdyba, kuriai priklausė visi tie lageriai; valdyba buvo pavaldi Dalstrojaus vyr. valdybai. Iš pradžių valdyba buvo Magadane, vėliau arti Magadano, prie Olos upės žiočių, Olos gyvenvietėje.

Nagajevo įlanka prie Magadano

MAGADANO PERSIUNTIMO PUNKTAS

Persiuntimo punktas buvo miesto teritorijoje. Jame buvo kelios vyrų ir moterų zonos. Visi laivais atgabenti kaliniai patekdavo į persiuntimo punktą. Iš ten Magadano vyr. valdybos įsakymu jie buvo varomi pėsčiomis, vėliau sunkvežimiais vežami į kitus Dalstrojaus lagerius. Kalinius išvežda-

vo brezentu dengtais sunkvežimiais. Žiemą ne visi kaliniai gyvi pasiekdavo kelionės tikslą. Į tolesnius lagerius kelionė trukdavo kelias paras. Nuo 1949 m. Magadano persiuntimo punkte buvo 2000 vietų zona politiniams kaliniams. Magadane buvo nedidelė kalinių ligoninė. Yra žinoma, kad toje ligoninėje mirė lietuvis Juozas Ramanauskas.

Persiuntimo punkto zonoje ruošiamas etapas į lagerį.
Atvažiavo „pirkliai“

1953 m., po sukilimo Norilsko lageriuose, į Magadano persiuntimo punktą atvežta daug sušaudymo išvengusių kalinių. Tarp jų buvo nemažai lietuvių. Spaudoje paminėtos šios lietuvių pavardės: Julius Aleknavičius, Vincas Ališauskas, Andrijaitis, Bagdonas, Zigmantas Baukus, Benius Baužys, Vytautas Bukinas, Napoleonas Cicėnas, Stasys Čėpla, Stasys Černiauskas, Juozas Daukantas, Juozas Draugelis, Drunga, Leonas Dulca, Jonas Eirošius, Alfonsas Indrelė, Jonas Jukna, Kazimieras Juodaitis, Stasys Juozulėnas, Sigitas Kajokas, Filomena Karaliūtė-Mikelionienė, Vaclovas Kavaliauskas, Stasys Kazėla, Vytautas Kaziulionis, Juozas Kazlauskas, Jonas Kavaliauskas, Keturakys, Alfonsas Kėzys, Jonas Kėzys, Albinas Kraševičius, K. Kučeriauskas, Leonas Kupčiūnas, Vytautas Laugalys, Jonas Lionikas, Juozas Lukšys, Jonas Mačiulaitis, Jonas Malinauskas, Irena Martinkutė-Smetonienė, Alfonsas Maskoliūnas, Pranas Meškauskas, Mikas Misiūrevičius, Antanas Mozeris, Papickas, Jonas Paškonis, Petras Paulikas, Perlavičius, Bronius Petraitis, Viktoras Petrašiūnas, Antanas

Petrikonis, Adolfas Petrulaitis, Pikturna, Kazimieras Pranys, Bronius Ramanauskas, Algimantas Ruzgys, Stasys Stančikas, Jonas Stankevičius, Algis Stravinskas, Vytautas Stukas, Vaclovas Subačius, Vincas Sutkus, Kazimieras Šalkauskas, Bronius Šapka, Algis Šavaliauskas, Petras Šlepikas, Zenonas Šmaižys, Česlovas Šmigelskis, Juozas Šumskas, Jonas Šustikas, Petras Tamošaitis, Bronius Triberžis, Algis Untanas, Vytautas Urbis, Steponas Valunta, Pranas Veličkas, Kazimieras Venzbergas, Jonas Vyšniauskas, Antanas Volungevičius, Alfonsas Zdanavičius, Antanas Zinkevičius, Bronius Zlatkus, Vaclovas Zubkevičius, Remigijus Žemaitis, Juozas Žilys, Bronius Žmuida ir Bronius Žukauskas. Visi jie buvo išvežioti į Dalstrojui pavaldžius lagerius.

1954 m. po sukilimo Kazachstane, Kengyro lageriuose, į Kolymą atvežta dalis sukilimo dalyvių, tarp jų apie 40 lietuvių: Jonas Cibulskis, Kęstutis Diržys, Henrikas Jatautis, Feliksas Karbauskis, Jonas Macijauskas, Antanas Maziliauskas, Antanas Oksas, Pranas Skeiveris ir kt.

DUKČIA

Lageris buvo apie 10 km į šiaurės rytus nuo Magadano, prie Bachapčiano upelio, įtekančio į Dukčios upę. Kalinių moterų kontingentą sudarė daugiausia už kriminalinius nusikaltimus nuteistos moterys. Tarp politinių kalinių buvo lietuvių: Leokadija Ališauskaitė-Paulionienė, Pranutė Čebalytė, Rožė Gudačiauskienė, Pranutė Korkutytė-Šumskienė, Regina Majoraitė, Janina Makuškaitė-Sedlickienė, Eleonora Šumskienė.

KAMINUŠKA

Lageris buvo Magadano priemiestyje, apie 5 km į vakarus nuo miesto centro. Iš pradžių ten buvo nepilnamečių zona. 1953–1963 m. ypatingojo režimo zona buvo pavaldi Berlago valdybai. 200–300 kalinių dirbo akmens skaldykloje, statė elektrinę.

Lageryje kalėjo lietuviai Juozas Andrikonis, Antanas Šiuišys. Kada šis lageris uždarytas – nežinoma, galima spėti, kad 1963 m., nes tais metais buvo baigta elektrinės statyba.

KIRPIČNOJĖ

Lageris buvo 23-iame Kolymos trakto kilometre, šiek tiek į kairę. Kaliniai dirbo plytų fabrike. Lagerio zonoje ir tremtyje buvo lietuvių, tarp jų Elena Bačenskaitė-Čibirienė su vyru, Urbelių šeima.

KLEPKA

Lageris buvo apie 30 km į šiaurės rytus nuo Magadano, Olos žemumoje, prie įtekančios į Ochotsko jūrą Olos upės.

Kalinių kontingentą daugiausia sudarė kriminaliniai nusikaltėliai. Kalinių liudijimu, buvo ir kalinių lietuvių.

KUCUGANANAS

Tai nedidelė ikikarinė kalinių zona Magadano priemiestyje. 1951 m. joje kalėjo apie 200 kalinių, tarp jų Mykolas Trepiak ir dar 10 lietuvių. Kaliniai dirbo miesto pastatų statybose, tiesė kelius.

LAGERIS NR. 18

Lageris buvo Magadano miesto teritorijoje. Jame buvo moterų ir vyrų zonos. 1949 m. lageris perduotas Berlago valdybos pavaldumui ir jame buvo laikomi politiniai kaliniai, vyrai ir moterys. Apie 2000–3000 kalinių dirbo miesto statybose, plytinėje ir kitur.

Šiame lageryje kalėjo daug lietuvių, tarp jų: Vanda Ambromonytė, Juozas Andrikonis, Regina Andriuškienė-Urbonienė, Laima Anskaitytė, Elena Bačkauskaitė-Čibirienė, Juzė Bakštytė-Dirmeikienė, Aldona Balčiūnaitė-Strazdienė, Jonas Banelis, Ona Bendoravičiūtė, Valerija Bernatavičiūtė-Kvedaravičienė, Juozas Bujanauskas, Elena Feizaitė-Kuranova, Leonora Grigalavičiūtė-Rubinė, Aldona Grinevičiūtė, Michalina Grinevičiūtė, Stasė Imbrasaitė, Antanas Jankauskas, Povilas Januševičius, Valerija Juškienė, Bronė Kamandulytė-Smailienė, Feliksas Karbauskis, Aldona Karmazaitė, Benedikta Kavoliūnaitė-Dambrauskienė, Povilas Kazerskas, Zigmas Krakauskas, Bronė Kuodytė-Jaskonienė, Elvyra Kviliūtė-Karpavičienė, Vytautas Laugalys, Stefanija Leškauskaitė-Vilkelienė, Regina Majoraitė, Irena Makuškaitė, Janina Makuškaitė-Sedlickienė, Stasė Mikelei-

nytė-Šutienė, Stefa Miliauskaitė-Vosylienė, Mykolas Misiūravičius, Ona Mižutavičiūtė-Svitokienė, Antanas Oksas, Aldona Pakštytė, Anelė Paukštytė-Krištopaitienė, Genė Pranskaitytė, Genė Puodžiūnaitė-Dirsienė, Aldona Pupiūtė, Albina Ramonienė, Janina Rasimavičiūtė-Januševičienė, Onutė Revinskienė, Monika Rudzikaitė-Mateikienė, Pranciška Skiriūtė-Sližienė, Benjamina Steponaitytė, Elvyra Stunžaitė, Valerija Šekždaitė-Talaikienė, Marija Šiškienė, Kazytė Šulskytė, Eleonora Šumskienė, Danutė Ulozaitė-Lašinskienė, Vytautas Urbys, Konstancija Urmonaitė-Kizelevičienė, Pranė Vaižutytė-Vaišnorienė, Elena Valiukaitė-Budnikienė, Aldona Vilčinskaitė, Vanda Zakarkaitė-Žliobienė, Antanas Zenkevičius, Juzė Žemaitienė, Bronius Žemaitis, Ona Žičkaitė-Prušinskienė.

Zonoje kalėjo mokytoja Adelė Dirsytė, jos pastangomis buvo sukurta kalinių maldaknygė, vėliau apkeliavusi visą pasaulį. A. Dirsytė valdžios buvo labai persekiojama, ji sunkiai susirgo ir vežama laivu per Ochotsko jūrą mirė.

1953 m. moterų zonos kalinės parai buvo išvežtos į miško stovyklą, nes į jų zoną buvo laikinai įkelti iš Norilsko lagerių atgabenti sukilėliai.

1956 m. lageryje kalėjo apie 1500 kalinių. Dauguma jų dirbo automobilių remonto gamykloje. Tais pačiais metais lageris uždarytas ir dalis jo teritorijos užstatyta gyvenamaisiais namais.

LAGERIS NR. 19

Lagerio zona buvo Magadano priemiestyje. Iki 1949 m. zonoje buvo mišrus kalinių kontingentas, kalinių buvo apie 1000. Nuo 1949 m. lageris perduotas Berlago valdybos jurisdikcijai ir jame buvo laikomi politiniai kaliniai. Tada lageryje buvo dvi zonos: vyrų ir moterų. Kalinių buvo apie 2000, lietuvių apie 200, tarp jų: Klemensas Alionis, Regina Andriuškienė-Urbonienė, Aleksandra Baranauskaitė-Čiurlienė, Aleksandra Bartkutė-Rosenienė, Mindaugas Bloznelis, Vanda Bugailiškytė, Danutė Čirtautienė, Olė Dambrauskienė, Bronius Dijokas, Elena Feizaitė-Kuranova, Algimantas Gudas, Salomėja Jakubynaitė-Arlauskienė, Joana Jankauskaitė-Mozerienė, Leonora Jankauskaitė, Antanas Jankauskas, Povilas Januševičius, Jasudavičius, Petras Juška, Kaknevičius, Povilas Kazerskas, Zigmas Krakauskas,

Danutė Krakauskienė, Elvyra Kviliūtė-Karpavičienė, Lasys, Janina Makuškaitė-Sedlickienė, kunigas Aleksandras Markevičius, Navickas, Balys Petrauskas, Elvyra Pliupelytė, Adelė Poškaitė, Roza Rakauskienė, Stasys Ramonas, Albina Ramonienė, Janina Rasimavičiūtė-Januševičienė, Onutė Revinskienė, Monika Rudzikaitė-Mateikienė, Gedeminas Skaisgiris, Antosė Stankūnaitė, Aldona Strazdaitė-Grigienė, Petras Šimbelis, Janė Šiugždinytė-Kivinskienė, Bronius Talaikis, Jonas Tamoliūnas, Rimas Umbrasas, Feliksas Urbonavičius, Vabalaitė, Boleslovas Vaišnoras, Elena Valiukaitė-Budnikienė, Ieva Vizbaraitė, Vanda Zakarkaitė-Žliobienė, Bronius Žemaitis.

1955 m. lageris uždarytas.

MOTERŲ LAGERIO PUNKTAS

Tai didelis moterų kalinių lageris Magadano miesto teritorijoje. 1948 m. zonoje buvo apie 4000 kalinių. Absoliučią kalinių daugumą sudarė kriminalinės kalinės, nuteistos mažesnėmis bausmėmis. Kalinės ėjo dirbti be sargybos. Apie 900 jų dirbo sanitarėmis Magadano srities ligoninėje, apie 1000 – siuvykloje, taip pat dirbo valdžios pareigūnų namų darbininkėmis, statybose.

Iki 1948 m. zonoje kalėjo maždaug 100 politinių kalinių lietuvių. Yra žinoma, kad tame lageryje buvo kalinamos Stasė Beresnevičiūtė-Samėnienė, Nastazija Biguzienė, Jadvyga Juškevičienė, Konstancija Kviklytė-Dijokienė, Elvyra Kviliūtė-Karpavičienė, Janina Makuškaitė-Sedlickienė, Ona Mižutavičiūtė-Svitokienė ir kitos.

OLA

Lageris buvo apie 30 km į rytus nuo Magadano, prie Olos upės žiočių ir Ochotsko jūros Olos įlankos. Olos gyvenvietė buvo Magadano srities Olos rajono administracinis centras, čia buvo įsikūrusi Magadano zonos lagerių valdyba. Lageryje buvo kalinamos moterys. Kalinių kontingentą daugiausia sudarė už kriminalinius nusikaltimus nuteistos moterys, bet buvo ir politinių kalinių. Daugelis moterų dirbo šiltnamiuose.

Tarp lageryje kalėjusių ir po kalinimo gyvenvietėje paliktų tremtinių buvo lietuvių, iš jų: Antanas Mikalskis, Ona Milašauskaitė, Leokadija Mi-

niotienė, Bronius Prušinskas, Ona Žičkaitė-Prušinskienė, Domicelė Streikaitė-Urbonienė.

SERDIAKAS-1 ir SERDIAKAS-2

Lagerių zonos buvo 20 km į šiaurės rytus nuo Magadano, prie įtekančio į Ochotsko jūrą Serdiako upelio. Lageriai įkurti prieš Antrąjį pasaulinį karą, juose buvo moterų ir vyrų zonos. Čia kalinami kaliniai dirbo miške ir žemės ūkyje.

Zonose buvo lietuvių kalinių, tarp jų: Ona Daukienė, Vita Anastazija Deveikytė-Mikalčienė, Anastazija Ditkauskaitė-Murauskienė, Benedikta Kavoliūnaitė-Dambrauskienė, Regina Majoraitė, Konstancija Urmonaitė-Kizelevičienė, Ona Žičkaitė-Prušinskienė.

SNEŽNAJA DOLINA

Ikikarinis lageris buvo 20 km į šiaurę nuo Magadano, prie įtekančios į Ochotsko jūrą Dukčios upės aukštupio. Prieš karą ir karo metu jame buvo laikomi visiškai nusilpę kaliniai, kasdien mirdavo 15–20 ir daugiau kalinių. Manoma, kad ten žuvo apie 80 tūkst. kalinių. Gal dėl to lageris dar buvo vadinamas Mirties slėniu *(Dolina smerti)*.

Po karo įvairiais laikotarpiais ten buvo kalinami vyrai arba moterys, kaliniai dirbo miške. Po 1948 m. lageris perduotas Berlago valdybos jurisdikcijai ir jame buvo laikomi tik politiniai kaliniai. Kalinys Jonas Jankus matė, kaip ten buvo deginami lagerio žurnalai ir kiti dokumentai.

1956 m. lageris jau buvo uždarytas, komjaunuoliai toje vietoje statė pionierių stovyklą.

SPLAVNAJA

Lageris buvo 35 km į šiaurę nuo Magadano, prie Chasino ir Uptaro upių santakos. Moterų kalinių kontingentą daugiausia sudarė kriminalinės kalinės, tarp politinių kalinių buvo Juozas Andrikonis, Urbelienė ir daugiau lietuvių.

Kalinės dirbo miške ir ruošė pašarus netoli esančiai Moločnajos fermai.

STARAJA ir NOVAJA VESIOLAJA

Lageris buvo apie 5 km į pietryčius nuo Magadano centro, Starickio pusiasalyje, prie jūros. Jame buvo nedidelės vyrų ir moterų zonos. Kaliniai statė naują jūrų uostą bei sandėlius amoniakui ir sprogmenims, dirbo žemės ūkio produkcijos apdirbimo fabrike.

Lageryje kalėjo ir lietuvių, tarp jų: Juozas Andriekus, Regina Andriuškienė-Urbonienė, Elena Dargienė, Salomėja Jakubynaitė-Arlauskienė, Feliksas Karbauskis, Pranutė Korkutytė-Putrienė, Konstancija Kviklytė-Dijokienė, Elvyra Kviliūtė-Karpavičienė, Adelė Mockutė-Jasienė, Antanas Oksas, Stanislovas Ramonas, Antanas Šiuišys, Juozas Šiuišys, Eleonora Šumskienė.

Kada lageris panaikintas – nežinoma.

STEKOLNAS

Lageris buvo 55 km į šiaurę nuo Magadano, prie pagrindinio Kolymos trakto ir Chasino upės. Jame buvo dvi vyrų ir dvi moterų zonos.

Kaliniai dirbo stiklo fabrike, agrobazėje, statybose ir kitur. Visose zonose ir po kalinimo tremtyje gyvenvietėje buvo daug lietuvių. Žinomi šie: Apolinaras Adomėnas, Rožė Gudačiauskienė, Antanas Ilskis, Aldona Linimaitė, Algis Paulauskas, Apolonija Paurytė-Zelbienė, Juozas Pučinskas, Vincas Staninas, Petras Tamutis, Petras Tomaševičius, Konstancija Urmonaitė-Kizelevičienė, Marcelė Vingrytė, Rožė Zinkevičienė.

TAUYSKAS

Lageris buvo prie Ochotsko jūros ir į ją įtekančios Jamos upės žiočių, apie 80 km į vakarus nuo Magadano. Moterų kalinių kontingentą sudarė daugiausia kriminalinės kalinės. Tarp politinių kalinių buvo lietuvės Joana Jankauskaitė-Mozerienė, Pranutė Korkutytė-Putrienė, Eleonora Šumskienė.

Kalinės dirbo šienapjūtės ir kitokius darbus.

UPTAR 47-asis KILOMETRAS

Lageris buvo 47-ame kilometre į šiaurę nuo Magadano, prie pagrindinio Kolymos kelio. Kalinių kontingentas buvo mišrus, bet daugumą sudarė kriminaliniai kaliniai. Beveik visi kaliniai dirbo aerodromo statyboje.

Čia kalėjo ir lietuvių, tarp jų Henrikas Jatautis, Urbelis.

Magadano srities administraciniai rajonai (žemėlapis)

1-asis LAGERIO PUNKTAS

Lageris buvo miesto teritorijoje. Iki 1949 m. kalinių kontingentą zonoje daugiausia sudarė kriminaliniai nusikaltėliai. Kaliniai dirbo automobilių remonto gamykloje, statybose. 1954 m. zonoje kalėjo 2000 politinių kalinių, 1955–1956 m. – apie 1500. Lietuvių ten tuo metu buvo apie 100, tarp jų: Juozas Andrikonis, Jonas Banelis, Algis Čiurlys, Kęstutis Diržys, Antanas Jankauskas, Henrikas Jatautis, Feliksas Karbauskis, Antanas Oksas. Lageryje buvo nedidelė moterų kalinių zona, joje buvo ir lietuvių, tarp jų – Konstancija Urmonaitė- Kizelevičienė.

4-asis KILOMETRAS

Lageris buvo į vakarus nuo miesto centro. Vienu metu jis veikė kaip persiuntimo punktas. Dauguma kalinių dirbo miesto statybose. Lageryje buvo vyrų ir moterų zonos, jose kalėjo apie 1000 kalinių. Tarp kalinių buvo ir lietuvių, iš jų: Aukštakalnytė, Valė Bagdonaitė-Čepienė, Butkutė, Jonas Jankus, Benedikta Kavoliūnaitė-Dambrauskienė, Pranutė Korkutytė-Putrienė, Anastazija Pliskutė, Janina Steiblytė-Šneiderienė, Eleonora Šumskienė.

6-asis KILOMETRAS

Po karo įkurtas lageris buvo į vakarus nuo Magadano. Jame buvo moterų ir nedidelė vyrų zonos. Kol pasistatė barakus, moterys gyveno palapinėse. Kaliniai dirbo statybose, akmenų karjere, jūrų uosto zonoje tiesė geležinkelį. Arti lagerio zonų buvo miesto katilinė ir elektrinė, kurioje dirbo Mindaugas Bloznelis.

Lagerio zonose kalėjo lietuviai Vanda Abromonytė, Regina Andriuškienė-Urbonienė, Mindaugas Bloznelis, Ona Daukienė, Leonora Grigalavičiūtė-Rubinė, Salomėja Jakubynaitė-Arlauskienė, Benedikta Kavoliūnaitė-Dambrauskienė, Pranutė Korkutytė-Putrienė, Eufrozna Krištaponytė-Petraitienė, Elvyra Kviliūtė-Karpavičienė, Regina Majoraitė, Janina Makuškaitė-Sedlickienė, Stasė Miliūvienė, Eleonora Vizbaraitė-Šumskienė, Antanas Zenkevičius, Juzė Žemaitienė.

14-asis KILOMETRAS

Lageris buvo prie pagrindinio Kolymos kelio, 14-ame kilometre, į šiaurę nuo Magadano. Jame buvo vyrų ir moterų zonos, kalinių kontingentą sudarė daugiausia kriminaliniai nusikaltėliai. Kaliniai dirbo statybose prie kelio.

1958 m. į lagerį atvežta nemažai politinių kalinių iš kitų lagerių, dauguma jų buvo laivais išgabenti į žemyną.

Lageryje yra kalėję nemažai lietuvių. Žinomi šie: Elena Čibirienė, Antanas Jankauskas, Pranutė Korkutytė-Putrienė, Eleonora Šumskienė, Vacys Šverys.

23-iasis KILOMETRAS ir 23–15-asis KILOMETRAS

Lagerį sudarė dvi zonos – vyrų ir moterų, kiekvienoje po 400–500 kalinių, jos buvo abipus pagrindinio Kolymos trakto. Vienoje zonoje buvo laikomi visiškai paliegę, negalintys dirbti kaliniai, jie vasarą rinkdavo uogas. Kitos zonos kaliniai dirbo plytinėje, kirto mišką. Dar vienoje zonoje buvo kalinamos ir dirbo motinos su vaikais iki trejų metų. Sulaukę trejų metų vaikai buvo iš motinų atimami ir išvežami į joms nežinomą vietovę. Sunku žodžiais išreikšti motinų skausmą netekus vaikų.

Lagerio zonose kalėjo nemažai lietuvių, tarp jų: Vanda Abromonytė, Juozas Andrikonis, Laima Anskaitytė, Aldona Augustinaitė, Aldona Balčiūnaitė-Strazdienė, Aleksandra Bartkutė-Rosenienė, Stasė Beresnevičiūtė-Samėnienė, Rožė Budzilaitė-Gudačiauskienė, D. Cirtautaitė, Aleksandra Čiurlienė, Algirdas Čiurlys, Kazytė Dambrauskienė, Elena Dargienė, Elena Freizaitė-Kuranova, Aldona Kaminskaitė, Roma Kirtiklytė, Pranutė Korkutytė-Putrienė, Aldona Linimaitė, Janina Makuškaitė-Sedlickienė, Ona Milašauskaitė, Filomena Našlėnaitė-Konokova, A. Poškutė, Aldona Pupiūtė, Onutė Revinskienė, Antanas Rudys, Stankūnaitė, A. Strazdaitė, L. Šipailaitė, Salomėja Šiugždinytė-Kivinskienė, Eleonora Šumskienė, Urbelienė, B. Vabalaitė-Čepelienė, Nina Vaišvilienė, Zenonas Valauskas, Marcelė Vingrytė.

28-asis KILOMETRAS

Lageris buvo šiauriau Magadano, į dešinę nuo pagrindinio Kolymos trakto, nuvažiavus pagrindiniu keliu 28 km. Jame buvo kalinamos moterys. Kalinės dirbo miške.

Šiame lageryje kalėjo lietuvės Vanda Abromonytė, V. Bugailiškytė, D. Cirtautaitė, O. Dambrauskienė, Aldona Kaminskaitė, Pranutė Korkutytė-Putrienė, Elvyra Kviliūtė-Karpavičienė, A. Poškutė, A. Stankūnaitė, A. Strazdaitė, L. Šipailaitė, Eleonora Šumskienė, B. Vabalaitė-Čepelienė, J. Videbaraitė.

32-asis KILOMETRAS

Lageris buvo apie 40 km į šiaurės rytus nuo Magadano, prie Serdiako upės aukštupio. Jame buvo dvi nedidelės vyrų ir moterų zonos, kiekvienoje po 400–500 kalinių. Kaliniai buvo vežami į miško darbus. Zonose buvo lietuvių, čia kalėjo Elena Freizaitė-Kuranova, Salomėja Jakubynaitė-Arlauskienė, Pranutė Korkutytė-Putrienė, Danutė Krakauskienė, Eleonora Kviliūtė-Urbonavičienė, Aldona Pakštytė, Aldona Pupiūtė-Vaitkuvienė, Albina Ramonienė, Monika Rudzikaitė-Mateikienė, Janina Sedlickaitė-Makuškienė, Aldona Strazdaitė-Grigienė, Cecilija Šilinskienė, Eleonora Šumskienė, Antanas Zenkevičius, Juzė Žemaitienė.

54-asis KILOMETRAS

Lageris buvo arti pagrindinio Kolymos trakto, į šiaurę nuo Magadano. Jame buvo dvi nedidelės vyrų ir moterų zonos. Čia kalėjo daugiausia kriminalinės kalinės. Tarp politinių kalinių buvo lietuvės Joana Jankauskaitė-Mozerienė, Elvyra Pliupelytė. Kaliniai dirbo miške.

70-asis KILOMETRAS

Lageris buvo 60 km į šiaurę nuo Magadano, arti pagrindinio Kolymos trakto. Jame buvo dvi zonos – vyrų ir moterų. Vyrų zonoje laikomi kaliniai į darbą ėjo be sargybos. Moterų zonos kalinių kontingentas buvo mišrus, bet daugumą sudarė kriminalinės kalinės. Moterys dirbo miške, statė naujus barakus ir namus kalinių vaikams.

Tarp kalinių ir tremtyje buvo lietuvių: Elena Dargienė, Rožė Gudačiauskienė, Aldona Linimaitė, Aldona Steponaitytė-Draudvilienė, Juozas Vanagas, Marcelė Vingrytė, Rožė Zinkevičienė.

Arti Magadano miesto buvo daugiau lagerių zonų, kuriose galėjo būti lietuvių kalinių, ir gyvenviečių, kur buvę kaliniai gyveno tremtyje. Buvo žinoma, kad viename lageryje arti Magadano nuo bado mirė lietuvis Leonas Magyla.

„Memorialo“ skelbiamoje medžiagoje ir buvusių kalinių liudijimuose minimi šie lageriai: Nachajanas (apie 70 km į šiaurę nuo Magadano),

Oira (50 km į vakarus nuo Magadano, prie Ochotsko jūros), Ata (30 km į rytus nuo Magadano, prie Ochotsko jūros), Moločnaja (35 km į šiaurę nuo Magadano), Jama (apie 180 km į šiaurės vakarus nuo Magadano, prie Jamos upės), Sokolas (35 km į šiaurę nuo Magadano, kaliniai statė aerodromą), Tachtojamskas (prie Ochotsko jūros Šelichovo įlankos), Oksa (20 km į vakarus nuo Magadano, prie Ochotsko jūros), Keramkenas (110 km į šiaurę nuo Magadano), Zarečnis (30 km į šiaurės rytus nuo Magadano), Novostroika (65 km į vakarus nuo Magadano, prie Ochotsko jūros), Armanas (apie 40 km į vakarus nuo Magadano, prie Ochotsko jūros), Tempas (60 km į vakarus nuo Magadano, prie Ochotsko jūros), karo belaisvių zona (20 km į šiaurę nuo Magadano), Staryj Cheidžanas (340 km į vakarus, prie Cheidžano upės, kasyklos kalnuose), Novyj Cheidžanas (kasyklos Suntar Chajato kalnyne, prie Cheidžano upės aukštupio), Čiolbakas (moterų lageris, miško darbai), Barakai (kalinys P. Česas žinojo, kad yra toks lageris ir kad jame buvo lietuvių). Čia neišvardytos gyvenvietės, kuriose gal ir nebuvo lagerių, bet tremtyje galimai gyveno iš lagerių paleisti kaliniai.

Kai kuriuose Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro gautuose Kolymos kalinių laiškuose nenurodyti lagerių, kuriuose jie kalėjo, pavadinimai, bet jiems teko būti Kolymoje ir Magadane, todėl pateikiame tų laiškų autorių sąrašą: Ona Andriuškevičiūtė, Antanas Antanaitis, Stanislovas Bagdonas, Stasė Bakaitė-Gerber, Joana Beitaitė, Bernardas Vitolis Bendinskas, Leonora Bingelytė-Veckienė, Bronius Birieta, Vladas Brusokas, Kazimieras Bubnelis, Vanda Buteikytė-Urbonavičienė, Juzefa Butkutė-Čekienė, Albinas Čėsna, Jadvyga Diliūnaitė, Stasė Dirsytė-Pilsudskienė, Juozas Grigaitis, Ona Gudeliauskaitė-Malinauskienė, Stanislava Jalinskaitė-Semaškienė, Barbora Jankaitytė-Novogrockienė, Valerija Jankauskaitė, Birutė Juodelytė, Klementina Juozaitytė-Tuzova, Juozas Jusaitis, Rozalija Kalainytė-Gajauskienė, Viktoras Kardokas, Irina Kosmanova, Stasys Kriskus, Stasys Kulitas, Ona Kuzaitė-Žilvienė, Česlova Lukoševičiūtė-Šermukšnienė, Danutė Lukštaraupytė-Pupelienė, Juozas Marcinkevičius, Marytė Markevičiūtė-Ramaškevičienė, Alfonsas Mikutis, Valentina Navickaitė-Juškienė, Juozas Navickas, Aldona Petraitytė-Gudelienė, Joana Piniginytė-Dambrauskienė, Eleonora Pranskūnaitė-Undzėnienė, Antanas Pukauskas, Stasys Remeikis,

Alfonsas Rybakovas, Adolfina Rimienė-Sakalas, Kazimieras Serva, Vladas Smetona, Albinas Stadelnikas, Boleslovas Staikūnas, Domicelė Streikutė-Urbonienė, Johana Sungailytė-Kalvaitienė, Ona Survilytė-Zalevskaja, Antanina Šalčiuvienė, Elena Škimelytė-Vanagienė, Antanina Šliuževičiūtė-Petkienė, Jonas Tauryla, Palmyra Tauterytė-Tvaskienė, Vytautas Valiukas, Kazys Žukauskas, Magdalena Žukauskienė, Tadas Žuolys.

Magadano vyr. valdybai tiesiogiai pavaldūs Gulago lageriai

BALAGANNOJĖ

Lageris buvo prie Ochotsko jūros Amachtonsko įlankos, apie 95 km į vakarus nuo Magadano. Moterų lagerio kalinių kontingentas buvo mišrus, dauguma kalinių dirbo žemės ūkio darbus. Kalines iš Magadano atveždavo mašinomis arba atplukdydavo jūra baržomis.

Šiame lageryje kalėjo Vanda Abromonytė, Regina Andriuškienė-Urbonienė, Nastazija Biguzienė, Rožė Budzilaitė-Gudačiauskienė, Salomėja Jakubynaitė-Arlauskienė, Joana Jankauskaitė-Mozerienė, Bronė Kamandulytė-Smailienė, Irena Makuškaitė, Leokadija Miniotienė ir daugiau lietuvių.

ČERSKIS

Lageris buvo Jakutijoje, prie Kolymos upės, apie 90 km nuo upės žiočių ir Rytų Sibiro jūros. Kaliniai dirbo uoste ir statybose. Šalia gyvenvietės buvo didelė aviacijos bazė su kalnuose įrengtais požeminiais angarais. Zonoje kalėjo lietuvių. 1957 m. šio lagerio jau nebuvo, bet gyvenvietėje tremtyje dar gyveno apie 20 lietuvių, tarp jų Ambrazevičiai, Antanas Drutis, Pletskis.

JANA

Lageris buvo apie 100 km į vakarus nuo Magadano, prie Ochotsko jūros ir į ją įtekančios Janos upės. Kita zona buvo prie Janos upės ištakų.

Šiame lageryje yra kalėję lietuvių.

POLOUSNAS

Lageris buvo Jakutijoje, tarp Indigirkos upės ir Ožogino ežero, prie Belousno upelio. Nedidelė lagerio zona pradėjo veikti 1947 m. Pirmąją žiemą kaliniai gyveno palapinėse, nors šaltis dažnai siekdavo minus 60 laipsnių žemiau nulio. Tuokart ten atvežė ir 7 lietuvius, tarp jų buvo Jonas Jankus ir P. Kuodis. P. Kuodis ten tą žiemą mirė. Rudenį atgabeno dar 500 kalinių, tarp jų lietuvius Joną Katiną, Naujokaitį, Antaną Vilką, Justą Vosylių. Iki 1951 m. visus lietuvius iš ten išvežė.

Lagerio kaliniai dirbo atvirose aukso verslovėse.

SREDNEKOLYMSKAS

Lageris buvo prie Kolymos upės vidupio, kairiajame upės krante. Iki Srednekolymsko atplaukdavo jūriniai laivai nuo Šiaurės ledjūrio. Dauguma kalinių dirbo laivų remonto dirbtuvėse, pakraudavo ir iškraudavo laivus. 18 km į šiaurę nuo Srednekolymsko buvo zona Labuja, matyt, lagerio filialas. Kitame Kolymos upės krante buvo kalinių raupsuotųjų zona, kurioje buvo laikoma apie 200 kalinių. Ar joje buvo lietuvių, nežinoma.

Lageryje kalėjo ir gyvenvietėje tremtyje gyveno ir lietuvių, tarp jų Viktoras Skrebulis.

TALONAS

Lageris buvo apie 120 km į vakarus nuo Magadano, prie įtekančios į Ochotsko jūrą Tajos upės. Tai moterų lageris, kalinės dirbo žemės ūkio darbus. 1955 m. šalia lagerio stovėjo jau neveikiančio lagerio barakai, kuriuose tuo metu gyveno buvę kaliniai vyrai. Kalines į lagerį iš Magadano dažniausiai plukdydavo baržomis iki Balagannojės ir iš ten į Talono stovyklą veždavo mašinomis.

Lagerio kalinių kontingentas buvo mišrus, tarp politinių kalinių buvo lietuvių, iš jų: Vanda Abromonytė, Regina Andriuškienė-Urbonienė, Nastazija Biguzienė, Teresė Brož-Brožienė, Joana Jankauskaitė-Mozerienė, Bronė Kuodytė-Jaskonienė, Elvyra Kviliūtė-Karpavičienė, Benjamina Steponaitytė, Aldona Strazdaitė-Grigienė, Janina Šiugždinytė-Kivinskienė.

ZYRIANKA

Lageris buvo Jakutijoje, kairiajame Kolymos upės krante. Pavasarį, kai Kolymos upė patvindavo, iki Zyriankos atplaukdavo jūriniai laivai, vėliau tik upinės baržos. Prie Kolymos upės žiočių lageris turėjo filialą Ambarčiką, ten kaliniai krovinius perkraudavo iš jūrinių laivų į baržas ir atvirkščiai. Kitas lagerio filialas buvo prie Kolymos upės intako Zyriankos ir vadinosi Ugolnaja Zyrianka. 200 tos zonos kalinių dirbo anglių kasyklose ir anglis sunkvežimiais atveždavo į Zyriankos uostą, ten anglys buvo kraunamos į baržas.

Centriniame Zyriankos lageryje buvo kalinių persiuntimo punktas, 40 lovų kalinių ligoninė. Zonoje būdavo apie 2000 kalinių. 1951 m. Zyriankoje įkurta antra kalinių vyrų zona.

Lagerio zonose ir gyvenvietėje tremtyje buvo lietuvių, tarp jų: Juozas Jakavonis, Jonas Jankus, Sigitas Jurevičius, Konstantinas Kiaulėnas, Viktoras Komandulis, Stasys Žaleika.

Magadano vyr. valdybai tiesiogiai pavaldžių lagerių buvo daugiau; yra didelė galimybė, kad tose lagerių zonose galėjo būti ir kalinių lietuvių. Taip teigė daugelis kitų lagerių kalinių. Žinomi šie lageriai: Pobednas (slapta zona, apie 80 km nuo Zyriankos Jakutijoje, jos kaliniai aptarnavo geologus), Ust Kuiga (prie Janos upės Jakutijoje, kaliniai dirbo uoste), Vrangelis (Vrangelio saloje Šiaurės ledjūryje, ten buvo karinių objektų ir nieko nežinoma apie iš ten grįžusius kalinius), Michalkinas (Jakutijoje, Kolymos upės žiotyse, Michalkino saloje, ten buvo jūros laivų iškrovimo bazė), Senasis Cheidžanas ir Naujasis Cheidžanas (į vakarus nuo Magadano, kalnuose buvo kasyklos), Tachtojamskas (prie Ochotsko jūros Šelichovo įlankos), Šmidta (prie Šiaurės ledjūrio Čiukčių jūros), Beringas (vieta nežinoma), Sinegorjė (Magadano srityje, kaliniai statė hidroelektrinę ant Kolymos upės).

1957 m. visi Jakutijoje buvę Magadano vyr. valdybai pavaldūs lageriai perduoti atitinkamiems Jakutijos valdžios organams.

Čiai Urinskojės Gulago lagerių valdyba

Ši lagerių valdyba buvo įkurta Magadano srityje, Susumano rajone, Neksikano gyvenvietėje, prie Bereliocho upės, 20 km į pietvakarius nuo rajono centro Susumano. Valdybai pavaldūs lageriai buvo prie Kolymos trakto aplinkinio kelio, Susumano ir Tenkos rajonų teritorijoje, dauguma jų – netoli Bereliocho ir Ajan Juriacho upių.

Lageriuose laikomi kaliniai dirbo aukso kasyklose, tiesė kelią tarp Magadano ir Jakutsko.

NEKSIKANAS

Lageris buvo Neksikano gyvenvietėje. Zonoje veikė kalinių paskirstymo punktas, buvo kalinių ligoninė. Kalinių kontingentas buvo mišrus. Kalinių paskirstymo punkte ir ligoninėje yra buvę nemažai politinių kalinių, tarp jų ir lietuvių. Ligoninėje gulėjo Vladas Štilpa ir Jonas Unskinas.

Lageryje kalėjo ir gyvenvietėje po kalinimo tremtyje gyveno Kazimieras Deksnys ir Eduardas Šmitas.

ADYGALACHAS

Lageris buvo 90 km į vakarus nuo rajono centro Susumano, kairiajame Ajan Juriacho upės krante. Kalinių kontingentą sudarė daugiausia kriminaliniai nusikaltėliai. Zonoje būdavo nuo 1500 iki 2000 kalinių, politinių kalinių mažuma, todėl ir lietuvių nedaug lageryje ir gyvenvietėje tremtyje. Iš lietuvių ten buvo Edvardas Baublys, Antanas Pečiulis.

Kaliniai dirbo alavo rūdos kasiterito kasyklose ir tiesė Kolymos pagrindinį traktą tarp Magadano ir Jakutsko. Būtent pro šią gyvenvietę buvo numatytas kelio maršrutas.

BOLŠEVIKAS

Lageris buvo keli kilometrai į vakarus nuo Neksikano gyvenvietės, prie Čiai Juriacho upelio. Įkurtas prieš Antrąjį pasaulinį karą. Kalinių kontingentą daugiausia sudarė kriminaliniai nusikaltėliai. Kaliniai dirbo aukso kasyklose.

1946 m. ten kalėjo Amerikos lietuvis Ožys, kitas drauge su juo buvęs lietuvis jau buvo miręs. Lageryje kalėjo ir gyvenvietėje tremtyje gyveno Mečislovas Gečiauskas, Albinas Pasiliauskas, Kazys Šalkauskas, Vladas Štilpa, Jonas Unskinas ir daugiau lietuvių.

ČIOLBANJA

Lageris buvo 8 km į rytus nuo Neksikano gyvenvietės, prie Bereliocho upės intako Čiolbanjos. Iki 1948 m. kalinių kontingentas zonoje buvo mišrus, tais metais lageris perduotas griežtojo režimo lagerių Berlago valdybai ir jame buvo laikomi tik politiniai kaliniai. Zonoje buvo nuo 2000 iki 3000 kalinių, tarp jų apie 10 proc. lietuvių. Kaliniai dirbo atvirose aukso verslovėse, kuriose buvo naudojami agregatai – dragos.

Lageryje kalėjo ir gyvenvietėje tremtyje gyveno Juozas Beris, Juozas Bujanauskas, Adomas Dumalakas, Antanas Gasiūnas, Albinas Jočys, Jonas Puranas, Leonardas Ščiučka, Jonas Unskinas, Ivanas Vaitenkovas.

1956 m. politinius kalinius pervežė į kitus lagerius.

ČKALOVO lageris *(im. Čkalova)*

Lageris buvo 6 km į vakarus nuo Neksikano, prie Čiai Juriacho upės. Kalinių kontingentą daugiausia sudarė kriminaliniai nusikaltėliai, bet zonoje buvo ir politinių kalinių. Kaliniai dirbo atvirose aukso verslovėse, jie aptarnavo aukso smilčių kasimo ir auksingų smilčių išplovimo agregatus – dragas (kasykloje buvo dvi dragos).

1946 m. į zoną buvo atvežti keturi lietuviai, po metų gyvas liko tik Vladas Štilpa. Zonoje yra kalėjęs Amerikos lietuvis Ožys.

Įvairiais laikotarpiais lageryje kalėjo ir gyvenvietėje tremtyje gyveno nemažai lietuvių, tarp jų: Kazimieras Deksnys, Kazys Imbrasas, Juozas Lydeka, Albinas Pasiliauskas, Valys Radikas, Vladas Štilpa, Apolinaras Tumas, Jonas Unskinas.

Netoliese buvęs lageris Dražnas 1953 m. buvo uždarytas.

Čkalovo lageris 1956 m. dar veikė.

Auksingas smėlis buvo kasamas dragomis

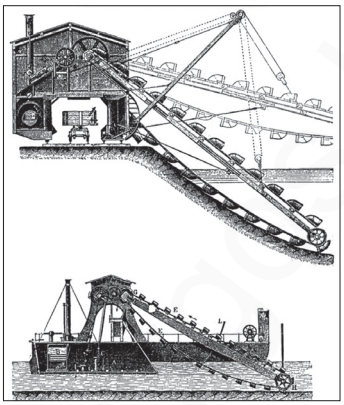

Dragos schema

FRUNZĖS lageris *(im. Frunze)*

Gyvenvietė ir lageris buvo prie kelio tarp rajono centro Susumano ir Neksikano. Kaliniai ir tremtiniai dirbo aukso verslovėse.

Tiek lageryje, tiek tremtyje gyvenvietėje yra buvę lietuvių, tarp jų Kazimieras Deksnys, Antanas Petrikonis ir Jonas Unskinas.

1956 m. lagerio jau nebuvo.

INVALIDNAJA

Lageris buvo arti Neksikano gyvenvietės, jame buvo moterų ir vyrų zonos. Ten suveždavo visiškai paliegusius kalinius. Lageryje ir gyvenvietėje yra buvę lietuvių, tarp jų Stefanija Leškauskaitė-Vilkelienė.

KLIUČ KRESTAI

Lageris buvo keli kilometrai į vakarus nuo Neksikano gyvenvietės, tarp Dražno ir Čkalovo lagerių. Jame buvo kalinami politiniai kaliniai ir kriminaliniai nusikaltėliai.

Tarp kalinių yra buvę lietuvių. Nedidelėje gyvenvietėje tremtyje, be kitų lietuvių, gyveno Kazimieras Deksnys.

1954 m. lagerio buvo likę tik griuvėsiai.

Gyvenvietės senbuviai pasakojo, kad vienu metu Dalstrojaus viršininkas iššaudė visus lagerio kalinius.

Užpustytas tiesiamas traktas tarp Magadano ir Jakutsko

KOMSOMOLECAS

Lageris buvo 12 km į šiaurę nuo rajono centro Susumano. Įkurtas prieš Antrąjį pasaulinį karą. Iki 1948 m. kalinių daugumą sudarė kriminaliniai nusikaltėliai, bet zonoje buvo ir politinių kalinių. Tais metais lageris perduotas Berlago valdybos pavaldumui ir jame buvo kalinami tik politiniai kaliniai. Kalinių buvo apie 1500, lietuvių apie 100, tarp jų Juozas Andrikonis, Antanas Oksas.

Kaliniai dirbo aukso rūdyne, kuriame buvo 12 šachtų.

Lageryje kalėjo ir gyvenvietėje tremtyje gyveno nemažai lietuvių, tarp jų Juozas Bingelis, Adomas Dumalakas, Bronius Smailys.

Netoliese buvo didelės apleistos kalinių kapinės.

OKTIABRSKIS

Nedidelis lageris buvo 30 km į šiaurės vakarus nuo rajono centro Susumano, prie Miaundžos upelio ištakų. Daugumą kalinių sudarė kriminaliniai nusikaltėliai. 1947 m. zonoje buvo 360 kalinių, tarp jų ir du lietuviai, vienas jų – Adomas Dumalakas; 1948 m. juos perkėlė į Berlago lagerį.

Kaliniai dirbo atvirose aukso verslovėse prie Miaundžos upelio.

Lageris kurį laiką buvo uždarytas, o 1955 m. vėl atkurtas ir ten atvežta 3000 ar 4000 kalinių čečėnų.

PERVOMAISKIS

Lagerio zona buvo prie Miaundžos upelio, į šiaurės vakarus nuo Neksikano. Nedidelės zonos kaliniai plovė auksą upelio vagoje.

Kalinių zonoje ir gyvenvietėje tremtyje yra buvę lietuvių, tarp jų Mečislovas Gečiauskas.

Čiai Urinskojės (Neksikano) lagerių valdybos žinioje buvo daugiau lagerių, kuriuose neabejotinai galėjo būti ir lietuvių. Tai vienu balsu tvirtino kitų lagerių kaliniai. Yra žinomi šie lageriai: Dorožnaja (į šiaurės rytus nuo Neksikano), Emtigenas (30 km į vakarus nuo Neksikano, prie Ajan Juriacho upės), Dogilachas (į pietvakarius nuo Neksikano, prie Ajan Juriacho upės), Tukainka (į pietus nuo Neksikano, prie Bereliocho ir Ajan Juriacho upių santakos), Kurbeliachas (50 km į vakarus nuo Neksikano, arti Ajan Juriacho upės vidupio ir tiesiamo kelio į Jakutską), Kurbeliachskis (55 km į vakarus nuo Neksikano, prie Ajan Juriacho intako), Kuronach Sala (85 km į vakarus nuo Neksikano, prie tiesiamo kelio į Jakutską), Orto Balaganas (apie 100 km į vakarus nuo Neksikano, prie tiesiamo kelio į Jakutską), Stalino lageris (*im. Stalina,* apie 100 km į vakarus nuo Neksikano, arti tiesiamo kelio į Jakutską), Sanga Kiuelis (80 km į vakarus nuo Neksikano), Chas Tachas (85 km į vakarus nuo Neksikano).

Sužinoti daugiau apie šios valdybos lagerius nepavyko.

Čiauno Čiukčių Gulago lagerių valdyba

Lagerių valdyba buvo Peveko gyvenvietėje, prie Šiaurės ledjūrio, Rytų Sibiro jūros Čiauno įlankos. Lageriai ten pradėjo veikti dar iki Antrojo pasaulinio karo. Dauguma valdybos jurisdikcijai priklausiusių lagerių buvo Čiukčių autonominės apygardos vakarinėje dalyje, tik nedaugelis jų

buvo gerokai į rytus nuo valdybos centro Peveko. Šiaurinę šių vietovių dalį skalavo Rytų Sibiro ir Čiukčių jūrų vandenys.

Čiauno įlanka ir Pevekas

Kaliniai į Peveką buvo plukdomi laivais iš Vladivostoko, Nachodkos, Vanino ar Magadano uostų per Japonijos, Ochotsko, Beringo jūras, Beringo sąsiaurį, Čiukčių ir Rytų Sibiro jūras. Kelionė trukdavo 35 paras ir ilgiau. Žinant, kokiomis sunkiomis sąlygomis buvo gabenami kaliniai, visai nestebina tai, kad nemažai jų mirdavo ir kelionę baigdavo šaltuose jūrų vandenyse.

Čiukčių autonominėje apygardoje klimatas labai atšiaurus: ilgos šaltos žiemos, žvarbūs vėjai, dažnos ir ilgai siaučiančios sniego pūgos. Čiukčiai labai tiko kalinių dainuojamos dainos žodžiai: „Birželis – dar ne vasara, liepa – jau ne vasara.“ Atšiaurus klimatas, badas, radioaktyvumas urano rūdos kasyklose ir rūdos sodrinimo fabrikuose, nepakeliamai sunkus darbas retino kalinių gretas.

Kaliniai liudijo, kad iš Čiukčijos kalinius gabendavo į Vrangelio salą. Ką ten jie dirbo, nebuvo žinoma, ir Čiukčijos kaliniams neteko sutikti iš ten grįžusių. Koks buvo jų darbas Vrangelio saloje, galima tik spėlioti, nes dabar ten yra sukarintais pavadinimais gyvenvietės Ušakovskojė, Zvezdnas.

Čiauno Čiukčių (Peveko) lagerių valdyba buvo panaikinta 1956 m. birželio 29 d.

PEVEKAS

Lageris įkurtas šalia Peveko gyvenvietės, jame buvo dvi zonos. Lageris atliko kalinių persiuntimo punkto funkcijas, nes visi atvežti kaliniai iš pradžių patekdavo čia. Kaliniai dirbo uoste pakrovimo ir iškrovimo darbus, lentpjūvėje, aerodrome kraudavo į lėktuvus statines su urano rūdos koncentratu.

Lagerio zonose kalėjo ir gyvenvietėje tremtyje gyveno daug lietuvių, tarp jų: Aleksas Ašmena, Leonas Čerškus, Antanas Dambrauskas, Bronius Dijokas, Aleksandras Juška, Antanas Leškys, Kazys Marcinkus, Motiejus Matkevičius, Aleksandras Pamparas, Vytautas Ramonas, Antanas Rubikas, Alfonsas Rudys, Algirdas Sadlauskas, Vincas Vaitkevičius, Juozas Žarkaitis ir daugybė kitų.

JUŽNAS

Lageris buvo 70 km į pietryčius nuo Peveko, prie Mlelino upės. Berlago valdybai pavaldus griežtojo režimo lageris įkurtas 1948 m. Įvairiais laikotarpiais zonoje kalėjo nuo 500 iki 2000 kalinių, jie dirbo kasiterito ir volframo rūdos kasyklose.

Lagerio zonoje kalėjo ir gyvenvietėje tremtyje gyveno lietuviai Aukštaitis, Leonas Čerškus, Antanas Giedraitis, Aleksandras Juška, Kazys Marcinkus, Vytas Margevičius, Benius Masaitis, Motiejus Matkevičius, Moizesonas, Juozas Ragaišis, Vytautas Ramonas, ukmergiškis Ratkevičius, Alfonsas Rudys, Juozas Sadauskas, Vacys Subačius, Algis Venckus, Petras Volkovas, Juozas Žarkaitis ir daugiau lietuvių.

KRASNOARMEISKIS

Lageris buvo apie 70 km į rytus nuo Peveko. Netoli viena kitos buvo dvi lagerio zonos: Krasnoarmeiskis-1 ir Krasnoarmeiskis-2. Įkurtas prieš Antrąjį pasaulinį karą ir tada vadinosi Pirka Kajumi. 1946 m. Krasnoarmeiskio-1 zonoje buvo kalinama 10 tūkst. kalinių, tarp politinių kalinių buvo 62 lietuviai. Krasnoarmeiskio-2 zonoje buvo įvestas katorginis režimas, ten kalėjo apie 3000 kalinių. Jie dirbo kasiterito rūdos kasykloje ir rūdos sodrinimo fabrike. Tame fabrike buvo sodrinamos ir iš kitų kasyklų atgabentos

kasiterito ir urano rūdos. Kasiterito ir urano rūdų koncentratai buvo vežami į Peveko jūrų uostą ir aerodromą.

Sunkus darbas ir badas pasiglemžė daugybę kalinių gyvybių. 1941 m. į šį lagerį buvo atvežta 2700 kalinių latvių. Iki 1948 m. gyvų jų buvo likę tik 48, o 1949 m. – tik trys to etapo latviai. Lagerių zonose kalėjo ir gyvenvietėje tremtyje gyveno nemažai lietuvių: Aukštaitis, Feliksas Baltaduonis, Leonas Čerškus, Jonas Gabrilavičius, Antanas Giedraitis, Aleksandras Juška, Karolis Karnelis, Vytautas Karnelis, Moizesonas, Kazys Marcinkus, Benius Masaitis, Motiejus Matkevičius, Vytas Mazgevičius, Vytautas Ramonas, Ratkevičius, Alfonsas Rudys, Juozas Sadauskas, Vacys Subačius, Pranas Tvardauskas, Algis Venckus, Petras Volkovas, Juozas Žarkaitis ir daugiau lietuvių.

Čiauno Čiukčių urano kasyklų lagerių liekanos

POLIARNIKAS

Lageris buvo 350 km į rytus nuo Peveko, prie Čiukčių jūros. Kaliniai dirbo kasiterito ir volframo rūdos kasyklose ir rūdos sodrinimo fabrike, kuris buvo įrengtas požemyje.

Lagerio zonoje kalėjo ir gyvenvietėje tremtyje gyveno lietuvių.

SEVERNAS

1951 m. toje vietovėje pradėjus kasti urano rūdą, 60 km į šiaurės rytus nuo Peveko buvo atidarytas Berlago valdybai pavaldus griežtojo reži-

mo lageris. Į šią zoną vežė fiziškai stipresnius kalinius, zonoje jų buvo nuo 1000 iki 2500. Kaliniai dirbo urano rūdos kasyklose ir požeminiame pirminio rūdos apdirbimo fabrike, kur buvo didelis radiacijos lygis. Radiacijos poveikis kalinių sveikatai buvo pražūtingas.

Lageryje tarp politinių kalinių buvo ir lietuvių, čia kalėjo Barysas, Leonas Čerškus, Aleksandras Juška.

Komsomolskio gyvenvietės liekanos

VALKUMEJUS

Lageris buvo prie Čiauno įlankos, kiek piečiau nuo Peveko. Kaliniai dirbo giliose kasiterito šachtose, kurių štrekų (horizontalus požeminis kasinys) aukštis buvo net iki 30 m, ir rūdos sodrinimo fabrike. Kasiterito rūdos koncentratas statinėse buvo gabenamas į Peveko uostą.

Kalinių kontingentas buvo mišrus, zonoje tarp politinių kalinių buvo ir gyvenvietėje tremtyje gyveno ir lietuvių, iš jų: Antanas Dambrauskas, Vytautas Ramonas, Alfonsas Rudys, Algirdas Sadlauskas, Vincas Vaitkevičius ir daugiau lietuvių.

Gulago istorikų žiniomis, Čiauno Čiukčių (Peveko) lagerių valdybai buvo pavaldūs 32 lageriai ir lagerio punktai. Mums žinomi šie lageriai: Bezimianas, Komsomolskis (apie 100 km į pietryčius nuo Peveko), Navanaamas (jame buvo kasiterito kasyklos), Pirmasis (15 km į pietus nuo Peveko), Vostočnas (65 km į šiaurės rytus nuo Peveko, kaliniai dirbo urano rūdos kasyklose), Promežutočnas (apie 200 km į pietryčius nuo Peveko, jame buvo kasiterito kasyklos), Plamenas (per 200 km į pietryčius nuo Peveko; enciklopedijoje nurodyta, kad ten buvo gyvsidabrio kasyklos), Zapadnas (jame buvo urano rūdos kasyklos), Girgičianas (urano rūdos kasyklos), Bistras, Kurviveemas, Bilingsas (prie Šiaurės ledjūrio), Leningradskis (prie Šiaurės ledjūrio), Ritkuči (85 km į pietus nuo Peveko), Jubileinas ir kt. Čia nepavyko įvardyti visus lagerius ir lagerio punktus. Žinant, kad visose kasyklose buvo reikalinga darbo jėga ir kad pagrindinė darbo jėga buvo kaliniai, lietuvių kalinių galėjo būti ir kitose vietovėse.

Čiukotstroilagas

Lagerių valdyba įkurta 1946 m. Egvekinoto gyvenvietėje, prie Beringo jūros Kryžiaus įlankos. Valdybai buvo duota užduotis nutiesti 205 km kelią į Jultino alavo ir volframo rūdos kasyklas ir jas eksploatuoti. Kasyklos ir rūdos sodrinimo fabrikas buvo į šiaurę nuo Kryžiaus įlankos, ir metalų rūdos koncentratas iki įlankos buvo gabenamas vadinamuoju „zimniku“ (žiemos kelias ledu upių vagomis ir kalnų takais, nuvalius nuo jų sniegą). Šis kelias buvo labai sunkus ir nepatikimas.

Rygos „Memorialo“ žiniomis, Antrojo pasaulinio karo pabaigoje į Egvekinotą buvo atvežti vokiečių karo belaisviai ir buvę vokiečių koncentracijos stovyklų kaliniai. Matyt, jie pradėjo tiesti kelią iki numatytų atidaryti Jultino kasyklų, dirbo jose, pastatė sodrinimo fabriką. Pradėjo veikti alavo rūdos kasykla Olovianas. Vokiečių belaisvių ir vokiečių koncentracijos stovyklų kalinių likimas nežinomas.

1946 m. į Kryžiaus įlanką buvo atgabenti pirmieji kaliniai; Egvekinoto prieplaukoje jau buvo tam tikras kiekis alavo rūdos koncentrato. Iš-

laipinti kaliniai sukauptą prie įlankos koncentratą pakrovė į išplaukiantį laivą.

Lagerių valdyba Čiukotstroilagas Egvekinote uždaryta 1956 m. birželio 29 d.

EGVEKINOTAS

Lageris buvo šalia Egvekinoto gyvenvietės, Kryžiaus įlankos pakrantėje. 1946 m. iš Nachodkos uosto prie Japonijos jūros atplaukė laivas „Sovetskaja Latvija“, kuris atvežė kelis tūkstančius kalinių. Jie pirmiausia pakrovė į laivą sukauptą alavo rūdos koncentratą. Dalis kalinių buvo palikti Egvekinote statybų ir uosto darbams, dauguma nusiųsti tiesti kelio į Jultiną. Buvo įsteigti skyriai su sargybomis: 8-ame km 100 kalinių, 14-ame – 300 (ten pastatyta lentpjūvė, buvo kalinių kapinės), 24-ame km – 150, 32-ame km – 150, 44-ame km – 150 kalinių ir kiti skyriai palei numatyto kelio ruožą iki Jultino.

Labai atšiauraus klimato vietovėje išdėstyti skyriai su kaliniais ir sargyba buvo atskirti ne tik nuo išorinio pasaulio, bet ir nuo valdybos Egvekinote. Badas ir šaltis žeminėse, sunkus darbas daugelyje skyrių pražudė visus kalinius ir neretai juos saugančius sargybinius. 1947 m. pavasarį mažai likusių gyvų kalinių jau netiko jokiems darbams. Lietuvis Jurgis Miniotas tesvėrė 40 kg, Stasys Kizelevičius – 46 kg. Tokie buvo ir visi kiti. Visiškai paliegusius kalinius išvežė į Vladivostoką ir Nachodką.

1947 m. navigacijos metu iš Magadano ir kitų vietovių vėl buvo atvežti keli tūkstančiai kalinių. 1948 m. pavasarį kelio dar nebuvo. Istorija pasikartojo. Tik vėliau pagerinus tais metais naujai atvežtiems kaliniams gyvenimo sąlygas kelias buvo nutiestas.

1951 m. Čiukotstroilago žinioje buvo 6988 kaliniai, 1952 m. – 6450, 1953 m. – 4813. Egvekinoto lagerio zonoje 1950 m. buvo 2000 kalinių.

Kryžiaus įlankoje kalėjo nemažai lietuvių, tarp jų: Apolinaras Adomėnas, Albinas Jaciunskas, Povilas Kazerokas, Stasys Kizelavičius, Algirdas Mikulskis, Jurgis Miniotas, Antanas Rakauskas, Vincas Staninas, Kazys Steckis, Antanas Šiuišys, Vacys Šverys, Julius Želvys. Vargu ar bus įmano-

Čiukotstroilago liekanos. Egvekinotas

Egvekinoto apylinkės dabar

ma sužinoti, kiek kalinių per tuos kelerius metus ten išmirė, ir nesužinosime, kiek tarp mirusiųjų buvo lietuvių.

1957 m. Egvekinoto lageris uždarytas.

JULTINAS

Lageris buvo 180 km į šiaurę nuo Kryžiaus įlankos ir Egvekinoto, kalnuose, prie Amguemos upės intako. Kaliniai dirbo alavo ir volframo rūdų kasyklose ir rūdų sodrinimo fabrike. Dalis kalinių gyveno kalno šlaite pastatytuose barakuose be sargybos. Tarp politinių kalinių buvo lietuviai Gerutis Kalpokas, Vincas Staninas, Antanas Šiuišys.

POLIARNAS

Lageris ir aukso verslovės buvo kalnuose, 80 km į šiaurę nuo Egvekinoto. Zonoje buvo lietuvių.

Čiukotstroilago (Egvekinoto) valdybos žinioje buvo daugiau lagerių ir lagerio punktų, dalis jų egzistavo tik tol, kol buvo tiesiamas kelias nuo Kryžiaus įlankos iki Jultino. Buvo ir tokių lagerių, kurie nebuvo susieti su kelio į Jultiną tiesimu, tai: Olovianaja (kasyklos prie Kryžiaus įlankos), Kanergino (prie Kryžiaus įlankos), Ozernis, Doroţnas, Amguema (75 km į šiaurę nuo Egvekinoto), Tranzitnas, Geologičeskis, Vostočnas.

Apie 100 km į pietvakarius nuo Jultino buvo 1843 m aukštuma, kur, kaip buvo rašoma spaudoje, 1954 ar 1955 m. buvo susprogdintos eksperimentinės vandenilinės bombos, viena jų antžeminė. Iki sprogdinimų netoli aukštumos buvo įrengtas lageris ir jame apgyvendinti kaliniai, moterys ir vyrai. Tų kalinių vardai ir pavardės liks amžiams paslaptyje.

Antrojo pasaulinio karo pabaigoje ir tuoj po karo visuose tada veikusiuose lageriuose dirbo vokiečių belaisviai ir buvę vokiečių koncentracijos stovyklų kaliniai. 1946 m. į Kryžiaus įlanką atvežti nauji kaliniai jų ten jau nerado. Jų likimas nežinomas.

Indigirkos Gulago lagerių valdyba

Valdyba buvo įkurta rytinėje Jakutijoje, Ust Neros gyvenvietėje, dešiniajame Indigirkos upės vidupio krante, prie jos intako Neros. Dauguma lagerių buvo Jakutijos (arba Sachos) Oimiakono ir Momsko rajonuose (dabar

rajonai vadinami ulusais). „Memorialo“ duomenimis, valdyba valdė 35 lagerius ir lagerio punktus, kurių dauguma buvo prie Indigirkos upės ir jos intakų Neros, Olčiano ir Elgos. Rytinė Sacha labai kalnuota, čia itin žemos oro temperatūros. Oimiakono ulusas laikomas vienu šalčiausių pasaulio rajonų – ten užfiksuota minus 72,2 laipsnių temperatūra.

Rytinėje Jakutijoje įkurtos Indigirkos ir Janos lagerių valdybos 1957 m. buvo perduotos atitinkamų Jakutijos respublikos valdžios organų jurisdikcijai.

Indigirkos lagerių valdyba uždaryta 1958 m. liepos 19 d.

Paminklas lagerių kaliniams

UST NERA

Lageryje buvo vyrų ir moterų zonos, kalinių persiuntimo punktas, ligoninė. Kaliniai dirbo pakrovimo ir iškrovimo darbus uoste, taip pat statybose, dragų mazgų remonto dirbtuvėse. Beveik visi kaliniai prieš patekdami į valdybai pavaldžius lagerius būdavo laikomi Ust Neros zonos persiuntimo punkte. Kalinių kontingentas šiame lageryje buvo mišrus. Nuo 1948 m. politinius kalinius iš persiuntimo punkto siųsdavo į Berlago valdybai pavaldžius griežtojo režimo lagerius.

Iki Ust Neros Indigirkos upe atplaukdavo laivai net nuo paties Šiaurės ledjūrio. Per Ust Nerą buvo tiesiama Kolymos trakto atšaka nuo Magadano į Jakutską.

Ust Neros lagerio zonoje kalėjo ir gyvenvietėje tremtyje gyveno daug lietuvių, tarp jų: Rimas Bobelis, Vytautas Gotautas, Vytautas Jocius, Povilas Kazerokas, Irina Kosmanova, Petras Lūža, Bronius Murauskas, Stasys Rakauskas, Vladas Smetona, Juozas Stankevičius, Bronius Stasėnas, Juozapas Šakalys, Ivanas Vaitenkovas, Julius Želvys.

Lageris 1955 m. uždarytas.

Indigirkos upė. Ust Nera ir kalnai

ALIASKITOVAS

Lageris buvo 85 km į vakarus nuo Ust Neros, kalnuose. Jame buvo dvi zonos: viena 1 km aukštyje virš jūros lygio, prie volframo ir alavo rūdų kasyklų, kita – kalno papėdėje už 7 km, prie Tobičiano upelio, šalia rūdos sodrinimo fabriko. 1948 m. iš lagerio buvo išvežti kriminaliniai nusikaltėliai, liko tik politiniai kaliniai. Lageris perduotas ypatingojo režimo lagerių Berlago valdybos pavaldumui. Nepaprastai sunkios darbo ir gyvenimo sąlygos buvo viršutinėje zonoje, prie kasyklų. Čia kalėjo nuo 5000 iki 6000 kalinių, tarp jų

apie 500 lietuvių. Žemutinėje zonoje, kurios kaliniai dirbo rūdos sodrinimo fabrike, kalinių buvo 1000–1200, tarp jų apie 100 lietuvių.

Lageryje kalėjo Rimas Bobelis, Alfonsas Algis Indrelė, Vytautas Jocius, Juozas Juraitis, Kazimieras Juozas Juraitis, Vytautas Juška, Kazimieras Kaukėnas, Povilas Kazerskas, Juozas Lukoševičius, Petras Lūža, Antanas Mozeris, Juozas Navickas, Adolis Petrulaitis, Alfonsas Jonas Pumeris, Stasys Rakauskas, Bronius Stasėnas, Juozas Šermukšnis, Ivanas Vaitenkovas, Želvys, Julius Želvys, Stasys Žilys.

1956 m. lageris uždarytas.

ARTIKAS

Lageris buvo 105 km į pietryčius nuo Ust Neros, prie Kolymos trakto ir Neros upės, netoli Magadano srities ribos. Dauguma kalinių dirbo kasyklose.

Zonoje ir gyvenvietėje tremtyje buvo lietuvių, tarp jų Vytautas Mockėla.

BALAGANACHAS

Lageris buvo prie Kolymos trakto ir Neros upės, 40 km į rytus nuo Ust Neros. Dauguma kalinių dirbo žemės ūkio darbus.

Įvairiais laikotarpiais zonoje kalėjo vyrai arba moterys, kalinių kontingentas buvo mišrus. Zonoje ir gyvenvietėje tremtyje buvo lietuvių, tarp jų Roza Rakauskienė.

BERIOZOVKA

Lageris buvo 10 km į pietvakarius nuo Ust Neros, kairiajame Indigirkos upės krante. Šį lagerį dar vadino Dorožnu, nes zonos kaliniai dirbo prie perkėlos per Indigirkos upę. Būtent per šią perkėlą visi Ust Neros valdybai pavaldžių lagerių kaliniai buvo gabenami į lagerius, kurie buvo į vakarus nuo centro.

Lageryje ir gyvenvietėje tremtyje buvo lietuvių.

BURUSTACHAS

Lageris buvo 80 km į rytus nuo Ust Neros, arti Kolymos trakto ir Neros upės. Dauguma kalinių dirbo aukso gavybos šachtose.

Dideliame lageryje iki 1948 m. buvo politinių kalinių lietuvių.

DILIGANACHAS

Lageris buvo Čerskio kalnagūbrio papėdėje, apie 100 km į rytus nuo Ust Neros. Kaliniai dirbo auksingose šachtose.

Lageryje ir prie kasyklų tremtyje buvo lietuvių, tarp jų Alfonsas Jonas Pumeris.

JUBILEINAS

Lageris buvo prie Indigirkos upės, 50 km į šiaurę nuo Ust Neros. Kaliniai dirbo aukso verslovėse.

Iki 1948 m. zonoje kalinių kontingentas buvo mišrus. Tarp politinių kalinių ir tremtinių buvo lietuvių, iš jų Edvardas Baublys, Bronislovas Antanas Ramanauskas, Stasys Žilys.

KOLPOS

Lagerio zona buvo šalia Ust Neros gyvenvietės, dešiniajame Indigirkos upės intako Neros krante, arti abiejų upių santakos. Didelėje zonoje kalėjo apie 4000 kalinių. Kalinių kontingentą sudarė daugiausia kriminaliniai nusikaltėliai. Kaliniai dirbo statybose.

Lagerio zonoje ir gyvenvietėje tremtyje buvo ir lietuvių, tarp jų Petras Lūža, Petras Šimbelis, Julius Želvys.

MARŠALSKIS

Lageris buvo per 50 km į pietvakarius nuo Ust Neros. Jame buvo dvi zonos, vienoje jų buvo laikomi tik kriminaliniai nusikaltėliai, kitoje kalinių kontingentas buvo mišrus. Tarp kalinių buvo ir lietuvių.

Atšiauraus klimato sąlygomis kaliniai dirbo auksingose šachtose ir verslovėse.

NOVO PANFILOVSKIS

Lageris buvo 65 km į šiaurės vakarus nuo Ust Neros, kalnuose, prie Indigirkos upės intako Olčiano aukštupio. Vienintelis susisiekimas su išoriniu pasauliu buvo sunkiai pravažiuojamu keliu per Olčiano gyvenvietę ir už jos esančią kalnų perėją.

Labai sunkiomis sąlygomis kaliniai dirbo volframo rūdos kasyklose ir auksingų smilčių verslovėse.

Lageris įkurtas 1949 m. ir buvo pavaldus ypatingojo režimo lagerių Berlago valdybai. Jame kalėjo nemažai lietuvių, tarp jų Juozas Stankevičius.

OLČIANAS

Lageris buvo kalnuose, 30 km į šiaurės vakarus nuo Ust Neros. Jame buvo dvi zonos. Viena zona buvo kalne, prie auksingos rūdos šachtų. 10 km į vakarus nuo pirmosios zonos, prie Olčiano upės intako buvo kita zona, jos kaliniai dirbo auksingų smilčių verslovėse.

Lagerį su išoriniu pasauliu jungė kelias, kuris ėjo per kalnų perėją ir dažnai buvo nepravažiuojamas.

Iki 1948 m. kalinių kontingentą zonoje daugiausia sudarė kriminaliniai nusikaltėliai, tarp politinių kalinių buvo lietuvių. Nuo 1948 m. lageris tapo pavaldus ypatingojo režimo lagerių Berlago valdybai ir jame buvo laikomi tik politiniai kaliniai, tarp jų būdavo apie 10 proc. lietuvių. Zonoje yra kalėjęs Algirdas Vanagas.

Jakutijos kalnai

POBEDA

Lageris buvo 90 km į rytus nuo Ust Neros, prie Neros upės intako. Zonoje buvo aštuoni barakai, juose būdavo nuo 3000 iki 4000 kalinių. Netoliese buvo lagerio filialas Panfilovskis, čia zonos kaliniams buvo pastatyti penki barakai. Dar vienas lagerio filialas buvo Taganja.

Kalinių kontingentas buvo mišrus, politinių kalinių ir tarp jų lietuvių nedaug. Kaliniai labai sunkiomis sąlygomis dirbo auksingų smilčių verslovėse. Buvo žinoma, kad 1945 m. per tris mėnesius iš kelių tūkstančių kalinių gyvų liko tik 600.

Zonose ir gyvenvietėje tremtyje buvo lietuvių, tarp jų Narcizas Bubelis, Povilas Kazerskas, Stasys Žilys.

1955 m. lageris uždarytas.

PREDPOROŽNAS

Lageris buvo apie 50 km į šiaurę nuo Ust Neros. Jame buvo dvi zonos. Viena zona buvo prie Indigirkos upės, joje laikomi kaliniai dirbo aukso verslovėse, kraudavo į baržas prie upės atgabentą auksingą rūdą. Kita zona buvo kalnuose, 15 km į rytus nuo Indigirkos upės. Zonos kaliniai dirbo auksingos rūdos šachtose, rūda buvo gabenama iki Indigirkos upės ir pakraunama į baržas. Šachtas aptarnaujančioje zonoje buvo didelis kalinių mirtingumas.

Lageryje ir tremtyje buvo lietuvių.

RAZVEDČIKAS

Lagerio zona buvo 100 km į vakarus nuo Ust Neros, prie Elgi upės. Iki 1948 m. kalinių kontingentas buvo mišrus, politinių kalinių mažuma. Tais metais lageris atiduotas ypatingojo režimo lagerių Berlago valdybos jurisdikcijai ir zonoje buvo laikomi tik politiniai kaliniai. Jie dirbo auksingos rūdos šachtose. Per ilgą žiemą sukaupta auksinga rūda trumpu vasaros laikotarpiu buvo plaunama tam tikslui sumontuotais agregatais. Rūdos koncentratą išveždavo sunkvežimiais. Kaliniai dirbo nepaprastai sunkiomis sąlygomis.

Zonoje buvo apie 1000 kalinių, tarp jų iki 60 lietuvių. Lageryje kalėjo ir šachtų teritorijoje tremtyje buvo Algirdas Berkevičius, Vytautas Kaunec-kas, Bronius Kinertas, Petras Lūža, Bronius Stasėnas, Juozapas Šakalys, Petras Šimbelis, Albinas Šulskis, Ivanas Vaitenkovas.

1956 m. lageris dar veikė.

TIRECHTIACHAS

Lagerio zona buvo 35 km į šiaurę nuo Ust Neros, apie 10 km į ry-tus nuo Indigirkos upės, prie nedidelio jos intako. Kaliniai dirbo auksingų smilčių verslovėse.

Zonoje kalėjo ir gyvenvietėje tremtyje gyveno lietuvių, tarp jų buvo Narcizas Bubelis.

Indigirkos (Ust Neros) valdybos žinioje buvo daugiau lagerių ir lage-rio punktų, kuriuose tarp politinių kalinių galėjo būti lietuvių, tai: Dalnis (tremtyje buvo Alfonsas Jonas Pumeris), Elginskis (70 km į vakarus nuo Ust Neros, prie Elgi upės), Nadežda (90 km į vakarus nuo Ust Neros), Ust Anka (apie 100 km į rytus nuo Ust Neros), Intachas, Verdinadijačianskis (į rytus nuo Ust Neros), Čumpu Kitilis, Tiubeliachas (prie Indigirkos upės, 90 km šiauriau Ust Neros), Nelkanas (55 km į pietus nuo Ust Neros, dešiniajame Ulechan Torin Juniacho upės krante (čia buvo Pokriškino (*im. Pokriškina*) auksingų smilčių kasyklos), Serilachas (45 km į pietvakarius nuo Ust Neros), Tirgeličas (piečiau Ust Neros), Svetlaja (Svetlagas, 115 km į pietryčius nuo Ust Neros; po 1948 m. daug zonos politinių kalinių ir tarp jų lietuvių pervežė į Magadano srities Miaundžos lagerį), Andygylachas (į rytus nuo Ust Neros), Partizanas (čia buvo aukso kasyklos, 1938 m. zonoje kalėjo 2000 kalinių), Kokarinas, Kiobach Baga (buvo kelios zonos, aukso verslovės, lageris prie Indigirkos upės, šiauriau Ust Neros), Kuranach Sala, Bogatyris ir kt.

Jagodnojės (Šiaurės) Gulago lagerių valdyba

Jagodnojės lagerių valdybai pavaldūs lageriai buvo išsidėstę prie Kolymos upės ir jos intakų – Taskano ir Debino upių. Pati valdyba buvo Jagodnojės gyvenvietėje, 604-ame kilometre nuo Magadano, prie pagrindinio Kolymos trakto ir Debino upės. 1935 m. valdybos zonoje jau veikė Šturmovojaus ir Vodopjanovo kasyklos, prie jų buvo ir lageriai. Tais pačiais metais pagrindinis Kolymos traktas pasiekė Jagodnojės gyvenvietę ir taip susidarė palankesnės sąlygos gabenti įrenginius ir darbo jėgą – kalinius. 1935 m. į šią zoną buvo atvežti 3363 kaliniai. 1936 m. prie Taskano upės intakų rasta daug aukso rūdynų, 1937 m. pradėjo veikti kasyklos „8-go Marta“, At Uriachas ir kitos.

JAGODNOJĖ

Lageris įkurtas 1935 m. Jagodnojės gyvenvietėje, prie Kolymos trakto, netoli Debino upės. Jame buvo dvi zonos, viena iš jų – kalinių persiuntimo punktas. 1948 m. antroji zona perduota Berlago valdybos pavaldumui ir joje buvo laikomi tik politiniai kaliniai. Jie dirbo autobazėje, remonto gamykloje ir kitur.

Paminklas žuvusiems kaliniams Jagodnojės gyvenvietėje

Lagerio zonose ir po kalinimo gyvenvietėje tremtyje buvo nemažai lietuvių, tarp jų: Bendoraitis, Felė Blaževičiūtė-Šeškavičienė, Stasė Gylytė-Miliūvienė, Jonas Jasiukaitis, Petras Kalinauskas, Juozas Meškutis, Justinas Milušauskas, Stasys Rakauskas, Alfonsas Rudys, Jonas Svitokas, Kazys Šalkauskas, Vytautas Šimkus, Juozas Vilčinskas.

AT URIACHAS

Lageris buvo 30 km į šiaurės vakarus nuo Jagodnojės, prie Malyj At Uriacho upės. Iki 1948 m. kalinių kontingentas buvo mišrus. Vėliau lageris perduotas Berlago valdybos pavaldumui ir jame buvo laikomi tik politiniai kaliniai. Tarp politinių kalinių buvo Vladas Eidimtas ir daugiau lietuvių.

Kaliniai dirbo aukso kasyklose.

BURCHALA

Lageris pradėjo veikti jau prieš karą. Lagerio zona buvo 35 km į šiaurės vakarus nuo Jagodnojės, prie Kolymos trakto; arti buvo filialas Nižniaja Burchala. Lageryje veikė ir kalinių persiuntimo punktas. Burchalos lageris kiek atokiau turėjo filialus Bokovojų ir Dželgalą. Karo metais į Bokovojaus zoną buvo atvežta 10 tūkst. lenkų kariškių belaisvių. Iki karo pabaigos jų gyvų neliko.

Burchalos zonose buvo ir lietuvių: Jonas Jasiukaitis, Vytautas Kazilionis, Vladas Kučinskas, Jonas Svitokas, Danielius Vaišė. Yra žinoma, kad ten šachtoje tarp kitų žuvusių kalinių buvo Dementauskas.

CHATYNNACHAS

Lageris buvo 15 km į šiaurę nuo Jagodnojės, prie Chatynnacho upės. 1935 m. ten aptiktos auksingos vietos ir tada įkurtas lageris. Iki 1948 m. kalinių kontingentas buvo mišrus, tarp politinių kalinių buvo ir lietuvių, vienas iš jų – Šalkauskas.

DEBINAS *(Levyj Bereg)*

Lageris buvo 464-ame kilometre nuo Magadano, kairiajame Kolymos upės krante, prie jos intako Debino. Įkurtas prieš Antrąjį pasaulinį karą.

Jame buvo įsteigta centrinė Kolymos ligoninė. Po vadinamosios Maskvos medikų bylos ligoninėje dirbo ir žydų tautybės kaliniai medikai. Prie lagerio buvo kalinių persiuntimo punktas.

Lagerio zonose kalėjo, ligoninėje gydėsi ir tremtyje gyvenvietėje gyveno nemažai lietuvių, tarp jų: Vaclovas Eidimtas, Leonas Juškevičius, Algimantas Lisauskas, Janina Makuškaitė-Sedlickienė, Motiejus Matkevičius, Vladas Meškauskas, Danguolė Leosė Orentaitė-Čaplikienė, Ksavera Eugenija Orentaitė-Petronienė, Valys Radikas, Bronislovas Smailys, Algis Šipaila, Eduardas Šmitas, Vladas Štilpa, Albertas Tamavičius, Apolinaras Tumas, Algirdas Untanas. Yra žinoma, kad 1947 m. ligoninėje mirė Stasys Seniūnas.

DIKIS

Lageris buvo 30 km į šiaurės rytus nuo Jagodnojės, prie At Uriacho upės. Kaliniai ir tremtiniai dirbo aukso kasyklose. Kasykloje dirbo Vladas Kučinskas ir daugiau lietuvių.

1953 m. lageris uždarytas.

ELGENAS

Moterų lageris buvo 60 km į šiaurės rytus nuo Jagodnojės, prie Taskano upės ir jos intako Elgeno. Jame buvo dvi zonos, vienoje jų buvo laikomos kalinės su kūdikiais. Kai vaikams sukakdavo treji metai, juos atimdavo iš motinų ir išveždavo į nežinomą vietovę. Motinos prarasdavo vaikus visam laikui.

Kalinės dirbo žemės ūkio darbus.

1948 m. lageris perduotas Berlago valdybos jurisdikcijai ir jame buvo laikomos politinės kalinės. Lageryje kalėjo ir gyvenvietėje tremtyje gyveno Janina Makuškaitė-Sedlickienė, Ona Mižutavičiūtė-Svetokienė, Bronė Obelėnienė, Stasys Rakauskas, Rožė Rakauskienė, Monika Rudzikaitė-Mateikienė, B. Viščiūtė-Žilionienė, Birutė Žaliūkaitė, Edvardas Žvinskas ir daugiau lietuvių.

Po 1954 m. lagerį uždarė.

GORKIO lageris *(im. Gorkogo)*

Katorginio režimo lageris buvo apie 30 km į šiaurės rytus nuo Jagodnojės, prie Malyj At Uriacho upės. Zonoje buvo 1500 kalinių, politinių kalinių mažai. Kaliniai dirbo prie upelio aukso verslovėse.

1948 m. ten kalėjo Vaclovas Eidimtas.

KALININO lageris *(im. Kalinina)*

Lageris buvo 55 km į šiaurės vakarus nuo Jagodnojės, prie Kolymos upės intako Debino. Kaliniai dirbo aukso verslovėse. Iki 1948 m. kalinių kontingentas lageryje buvo mišrus, tarp politinių kalinių buvo ir lietuvių.

MAJORIČIUS

Lageris buvo 30 km į rytus nuo Jagodnojės. Jame buvo įvestas katorginis režimas. Iki 1948 m. tarp politinių kalinių buvo ir lietuvių.

Labai sunkiomis sąlygomis kaliniai dirbo aukso kasyklose.

MILGA

Lageris buvo apie 60 km į šiaurę nuo Jagodnojės; arti Taskano ir Milgos upių santakos buvo ir antra zona – Rečnaja Milga. Kalinės moterys dirbo žemės ūkio darbus.

Lageryje kalėjo Gribaitė, Jonikaitė, Janina Makuškaitė-Sedlickienė, Mistauskaitė, Rožė Rakauskienė ir daugiau lietuvių.

MOLODIOŽNAS

Lageris buvo 90 km į šiaurės vakarus nuo Jagodnojės, Milgos upės aukštupyje. Kalinių kontingentas buvo mišrus, iki 1948 m. ten buvo politinių kalinių ir tarp jų – lietuvių.

Kaliniai dirbo aukso kasyklose.

ODINOKIS

Lageris buvo kalnuose, 25 km į rytus nuo Jagodnojės, prie At Uriacho upės intako. Įkurtas prieš Antrąjį pasaulinį karą. Po karo jame sušaudyta daug kalinių.

Iki 1948 m. kalinių kontingentas buvo mišrus, ten yra kalėję lietuvių.

PEREVALNAJA

Lageris buvo prie Kolymos trakto, 40 km į vakarus nuo Jagodnojės. Nežinoma, ką kaliniai dirbo ir kiek jų zonoje buvo, bet žinoma, kad ten buvo kalinių lietuvių.

PIATAČIOKAS

Lageris buvo prie At Uriacho upės, 30 km į šiaurės rytus nuo Jagodnojės. Zonoje buvo 500 kalinių, politinių kalinių mažai. 1948 m. lageryje kalėjo Vaclovas Eidimtas. Kaliniai dirbo aukso verslovėse prie At Uriacho upės.

PIŠČEVOJUS

Lageris buvo 60 km į šiaurės rytus nuo Jagodnojės, prie Kolymos ir Taskano upių santakos. Jame buvo kalinamos moterys. Lageryje buvo zona kalinėms su vaikais, ta zona dar buvo vadinama *Detkombinat* (Vaikų kombinatas). Sulaukę trejų metų vaikai buvo iš motinų atimami ir išvežami į joms nežinomus vaikų namus. Ten vaikai gaudavo kitus vardus ir pavardes.

1952 m. lageris uždarytas ir kalinės pervežtos į Elgeno lagerį. Vėliau tame pastate, kur kalėjo moterys su vaikais, buvo įrengta alaus darykla.

Lageryje kalėjo ir gyvenvietėje tremtyje gyveno ir lietuvių: Danguolė Čaplikienė, Stefanija Leškauskaitė-Vilkelienė.

REČNAJA MILGA

Lageris buvo 40 km į šiaurę nuo Jagodnojės, prie Milgos upės intako Ček Čeka. 1953 m. jau buvo uždarytas, kasykloje tremtyje dirbo lietuvis Vladas Kučinskas.

RYBNAS

Lageris buvo prie Debino upės ir Kolymos trakto, apie 40 km į pietryčius nuo Jagodnojės.

Jame buvo dvi zonos. Kaliniai dirbo aukso kasyklose.

Tarp politinių kalinių buvo ir lietuvių.

SERPANTINKA

Prieš karą įkurtas lageris buvo 30 km į šiaurės rytus nuo Jagodnojės. Iš pradžių ten veikė aukso kasyklos, 1938 m. jau buvo tardymo lageris-kalėjimas. Zona buvo aptverta aukšta aklina tvora. Kalinių iš barakų pasivaikščioti neišleisdavo. Kartais barakus tiek prigrūsdavo, kad net nebūdavo kur atsisėsti. Kartą per dieną barako kalinius suvarydavo į aptvarą atlikti gamtinių reikalų, ten jie iki kulnų stovėdavo išmatose. Vėliau kalinius pervarydavo į kitą aptvarą ir duodavo balandos (skysto kruopų viralo). Tai buvo visos dienos maisto davinys.

Lageris buvo kalinių naikinimo „fabrikas“. Traktorių varikliams garsiai gaudžiant kaliniai buvo šaudomi ir palaikai suverčiami į kalno šlaite iškastas tranšėjas. Užpildžius vieną tranšėją, kiek aukščiau buvo kasama kita ir kartu užkasama apatinė su kalinių palaikais. Daugiausia buvo šaudomi išsekę, netinkami darbui kasyklose kaliniai, dažniausiai politiniai. Vienas Dievas žino, kiek ten jų sušaudyta. 1937–1938 m. Magadano lagerių vyr. valdybos viršininkas S. Garaninas dažnai organizuodavo kalinių šaudymus ir pats kalinius šaudydavo.

Paminklas žuvusiems
Serpantinkos lagerio kaliniams

1939–1948 m. Dalstrojaus viršininkas Ivanas Nikišovas, dar vadintas Ivanu Žiauriuoju, irgi mėgdavo nuvažiavęs į lagerius pamiklinti ranką šaudydamas kalinius.

Robertas Konkvestas knygoje „Didysis teroras“ rašo, kad 1938 m. šiame lageryje buvo sušaudyta 26 tūkst. kalinių. Disidento ir buvusio Gulago kalinio A. Solženicyno teigimu, lageryje kasdien buvo sušaudoma apie 30–50 žmonių. 1945 m. zona-kalėjimas buvo uždarytas, barakai susprogdinti.

SOVNARCHOZNAS

Lageris pradėjo veikti dar iki karo. Zona buvo 90 km į šiaurės vakarus nuo Jagodnojės, Debino upės aukštupyje. 1952 m. lageris buvo uždarytas, tuo metu po kalinimo tremtyje ten gyveno Edvardas Baublys.

SPOKOINAS

Prieš karą įkurtas lageris buvo 60 km į pietryčius nuo Jagodnojės, kalnuose, prie Dusko upelio. Kalinių kontingentą daugiausia sudarė kriminaliniai nusikaltėliai. Karo metais lageryje buvo 3000 kalinių, iš jų dėl išsekimo dirbti pajėgė tik apie 300. Jie dirbo aukso verslovėse ir šachtose.

Už 7 km buvo sodrinimo fabrikas. 1948 m. lageryje įsteigtos dvi zonos, iš jų viena perduota Berlago valdybos pavaldumui ir joje buvo laikomi tik politiniai kaliniai. Berlago zonoje kalėjo 1000 politinių kalinių, tarp jų apie 30 lietuvių. Yra žinoma, kad lageryje kalėjo Leonas Juškevičius (1949), Antanas Kivylis, Antanas Leškis, Teodoras Liegus, Algimantas Lisauskas, Bronius Milius (1949), Justinas Milušauskas, Jurgis Misevičius, Perednis, Valys Radikas (1951), Bronislovas Smailys (1949), Apolinaras Tuminas (1951).

Kada lageris uždarytas, nežinoma.

ŠTURMOVOJUS

Lageris įkurtas 1935 m. prie Taskano upės intako Milgos, 20 km į šiaurę nuo Jagodnojės gyvenvietės. Vėliau įkurtos trys zonos: Srednij Šturmovojus, Nižnij Šturmovojus ir Verchnij Šturmovojus. Buvo rašoma, kad

1938 m. labai sunkiomis sąlygomis ten dirbo 12 tūkst. kalinių. Jie dirbo aukso verslovėse ir šachtose.

Kalinys Aleksandras Černovas matė, kaip arti Nižnij Šturmovojaus zonos, tarpeklyje prie Svistopliaso upelio, buvo sušaudyta 70 kalinių kolona. Ten tai buvo ne pirmas kartas. Kalinių palaikus sumesdavo į kasyklos šurfus (šachtinius šulinius). Vėliau prie Svistopliaso upelio buvo nutarta atnaujinti aukso gavybą, todėl palaikus traukė iš šurfų ir pergabeno į kitą vietą.

Nuo 1948 m. lageris priklausė Berlagui. Tarp politinių kalinių buvo Kazys Šalkauskas ir daugiau lietuvių.

TORFIANOJUS

Lagerio zona buvo 70 km į rytus nuo Jagodnojės, arti Kolymos upės. Šis lageris buvo sezoninis: į jį suveždavo kalinius iš kitų lagerių, kad prikastų lageriams durpių.

1946–1947 m. ten dirbo Vaclovas Eidimtas. Šiame lageryje kalėjo ir daugiau lietuvių.

TUMANAS

Lageris buvo 40 km į šiaurės rytus nuo Jagodnojės, prie At Uriacho upės. Už 5 km buvo lagerio filialas Ozernis. Zonose kalėjo po 500 kalinių, jie dirbo aukso verslovėse ir šachtose.

Lageryje buvo lietuvių, tarp jų ir Vaclovas Eidimtas.

UST TASKANAS

Ikikarinis lageris (įkurtas 1936 m.) iš pradžių buvo Kolymos upės saloje, vėliau perkeltas prie Kolymos upės intako Taskano žemupio, arčiau kasyklų. Ten aptikti aukso ir 1937 m. – alavo rūdynai. Lagerio zona buvo 70 km į šiaurės rytus nuo Jagodnojės.

Ust Taskane buvo pastatyta anglimis kūrenama šiluminė elektrinė. Anglys į elektrinę gabentos iš Ugol Elgeno kasyklos nutiestu siauruoju geležinkeliu. Geležinkeliui prižiūrėti buvo įsteigti keli kalinių aptarnaujami punktai: Sudaras (3 km), 14-asis Kilometras, Zelionas (25 km), Izvestkovas (34 km) ir 47-asis Kilometras. Nuo 1958 m., uždarius Ugol Elgeno kasyklas,

anglys į Taskano elektrinę sunkvežimiais buvo gabenamos iš Arkagalos kasyklų.

1948 m. lageris perduotas Berlago valdybos pavaldumui ir jame buvo laikomos politinės kalinės moterys. Lageryje kalėjo ir gyvenvietėje tremtyje gyveno nemažai lietuvių, tarp jų: Buimyla, Burnyla, Jonas Erošius, Juozas Giedraitis, Stasys Jankauskas, Vytautas Jurevičius, Vladas Kučinskas, Stefanija Leškauskaitė, Petras Lūža, Bronė Obelėnienė, Stasė Petronaitė, Šulskis, sutuoktiniai Benedikta Viščiūtė-Žilionienė ir Dominas Žilionis ir daugiau lietuvių. Žilioniams tremtyje gimė sūnūs Sigitas ir Gintaras Žilioniai.

VERCHNIJ DEBINAS

Lageris buvo už kelių kilometrų nuo Levyj Bereg gyvenvietės, prie mažo Kolymos upės intako. Lageris turėjo dar antrą zoną.

Kaliniai dirbo aukso verslovėse ir šachtose. Iki 1948 m. tarp politinių kalinių buvo ir lietuvių, vienas iš jų – Albertas Tamavičius.

VOLUNČIKAS

Lageris buvo kalnuose, 50 km į rytus nuo Jagodnojės, mažo Kolymos upės intako aukštupyje. Kaliniai aukso smiltis kasė šachtiniu būdu. Trumpu vasaros laikotarpiu aukso smiltys buvo plaunamos. Lageryje kalėjo lietuvis Oris Samsonas.

Jagodnojės lagerių valdybos jurisdikcijai priklausė ir daugiau lagerių, kurių zonose galėjo būti politinių kalinių lietuvių. Pavyko nustatyti šiuos lagerius: Vodopjanovas (prie Taskano upės intako, 40 km į šiaurės rytus nuo Jagodnojės), Beličjė (šalia Jagodnojės, prie Kolymos trakto ir Debino upės), Kliučnaja (30 km į rytus nuo Jagodnojės, prie Kolymos trakto), Izvestkovas (90 km į šiaurės rytus nuo Jagodnojės, Sudaro upės aukštupyje), Malyj Debinas (prie Debino upės, 40 km į rytus nuo Jagodnojės), Staryj Esčianas (dvi zonos Milgos upės aukštupyje, 80 km į šiaurę nuo Jagodnojės), Lesnaja (20 km už Jagodnojės, prie Kolymos trakto), Aurora (20 km į rytus nuo Jagodnojės), Zamečiatelnas (60 km į pietryčius nuo Jagodnojės),

Čeliuskinas (prie Taskano upės intako, 50 km į šiaurę nuo Jagodnojės), „8-go Marta“ (40 km į šiaurę nuo Jagodnojės), Taskanas (Taskano ir Milgos upių santakoje), Glubokis (kalnuose, 40 km į šiaurės vakarus nuo Jagodnojės).

Jagodnojės valdybos jurisdikcijai priklausiusiuose lageriuose ir kituose Magadano srities lageriuose nuo 1937 m. kalėjo garsus rašytojas poetas Varlamas Šalamovas. Vėliau jis parašė „Kolymos apsakymus“, kurie labai įtikinamai atspindi tikrąjį kalinių gyvenimą Kolymos lageriuose. Pagal jo apsakymus visuomeninių organizacijų iniciatyva buvo sukurti filmai.

Janos Gulago lagerių valdyba

Daug Janos valdybai pavaldžių lagerių buvo Janos upės baseino ruože, prie Aldano upės vidupio, ir dideliame plote rytuose iki Indigirkos upės ir Magadano srities ribos. 1941 m. Jakutijos Ese Chajos regijone buvo atidarytos alavo rūdos kasyklos. 1949 m. ten įkurta pavaldi Magadano lagerių vyr. valdybai Janos kasybos lagerių valdyba su centru Ese Chajos gyvenvietėje. Vėliau keitėsi valdybos buvimo vietos ir jos pavadinimas.

1951 m., radus didžiulius alavo rūdos išteklius, buvo įkurta lagerių valdyba Deputatskis.

1951 m. vasario 1 d., kai buvo tiesiamas kelias Jakutskas–Magadanas, buvo įkurta lagerių valdyba Janstroilagas. 1954 m. sausio 1 d. ji uždaryta.

Visose lagerių valdybai pavaldžiose zonose prieš pradedant eksploatuoti kasyklas nebuvo jokių kelių. Šimtus kilometrų pėsčiomis atvaryti kaliniai įsikurdavo paskubomis iškastose žeminėse. Jakutijos rytinėse srityse vyrauja nepaprastai žemos oro temperatūros. Labai sunkiomis sąlygomis tiesdami kelius daug kalinių mirė. Istorikai rašo, kad apie kalinių likimą įsisavinant visą šį regioną nepavyko bent kiek išsamiau sužinoti.

CHANDYGA

Pradėjus tiesti kelią tarp Magadano ir Jakutsko, 1951 m. buvo įkurtas Chandygos lageris. Gyvenvietė ir lageris buvo prie Lenos upės intako Aldano. Lageris turėjo daugybę filialų, lagerio punktų, kurie buvo išdėstyti palei

tiesiamo kelio ruožą. Tais pačiais metais Chandygoje buvo įkurta lagerių valdyba Janstroilagas.

Nedideli lageriai buvo išdėstyti kas 6–10 km ir zonose būdavo nedaug kalinių, apie 300–400. Zonos buvo 4-ame km, 14-ame, 25-ame, 52-ame, 56-ame, 72-ame, prie gyvenvietės Tioplyj Kliučas, 100-ajame km, 125-ame km, „Malinovka“, 128-ame km, 135-ame, 142-ame km „Ulach“, 154-ame km. Buvo ir daugiau lagerių, bet jų nepavyko nustatyti. Sąlygos laikinai įsteigtose zonose buvo labai blogos ir kalinių mirtingumas jose itin didelis. Jakutijoje amžinas įšalas siekia iki 1,5 km, tad kalinių laidojimui pakakdavo samanų ir uolienos skaldos, kuria apkraudavo mirusiųjų palaikus.

Seni Jakutijos elnių augintojai jakutai dabar pasakoja, kad tais laikais tiesiant kelią į Magadaną mirusių kalinių palaikus sumesdavo į tiesiamo kelio ruože pasitaikančias lomas ir užversdavo skalda. Užversti skalda ir sušalę palaikai liko nutiesto trakto pagrindu.

Kolymos traktas Jakutijoje dabar

Lageryje ir jo filialuose buvo kalinama 4000–5000 kalinių. Zonose kalėjo ir gyvenvietėje tremtyje gyveno ir lietuvių, tarp jų Bernardas Vytolis Bendinskas ir Zigmas Lukauskas. Kiek lietuvių atgulė po tiesiamu Kolymos traktu, vienas Dievas težino.

DEPUTATSKIS

Lageris buvo 1025 km į šiaurės rytus nuo Jakutijos sostinės Jakutsko, prie Ujandinos upės. Žinynuose rašoma, kad 1951 m. iš Ožogino gyvenvietės prie Indigirkos upės 400 km ilgio kelionėn buvo surengta ekspedicija į vietovę vakaruose, vadinamą *Mogila Šamana* (Burtininko Kapas). Istorikai rašo, kad ekspedicija turėjo 8 buldozerius ir 5 sunkvežimius. Joje buvo 15 vyrų ir 7 moterys – būsimų kasyklų komanda. Istorikai dar rašo, kad ta komanda atliko tiesiog didvyrišką žygį toje kelionėje. Apie kalinius, kurių ekspedicijoje buvo dauguma, istorikai nė neužsiminė. Daugumai prievarta varomų kalinių kelionė buvo nepakeliamai sunki ir daugelis jų pakeliui mirė.

Taip toje vietovėje buvo atidarytos alavo rūdos kasyklos ir jos pavadintos Deputatskiu. Kiek vėliau įkurti filialai Burevestnikas, Oriolas, Čiaika.

Lagerių zonose ir gyvenvietėse tremtyje buvo lietuvių. Rašoma, kad paskutiniai kaliniai iš uždaromų lagerių buvo išvežti 1963 m.

DŽEBARIKI CHAJA

Lageris buvo Jakutijos Tompo regione, apie 50 km į pietus nuo rajono centro Chandygos. Zonos kaliniai dirbo anglių kasyklose.

Šiame lageryje ir gyvenvietėje tremtyje buvo lietuvių.

ESE CHAJA

Lageris buvo 50 km į rytus nuo Verchojansko. Ten kurį laiką buvo lagerių valdyba (uždaryta 1956 m.). Kalinių buvo apie 7000, jie dirbo kasyklose. Zonoje kalėjo ir gyvenvietėje po kalinimo tremtyje gyveno lietuvių, tarp jų Jonas Burbulis, Valentinas Krisiukėnas, Albertas Rakovskis, Boleslovas Staikūnas.

VERCHOJANSKAS

Lageris buvo prie Janos upės, jos aukštupyje. Įkurtas prieš Antrąjį pasaulinį karą. Ten buvo pastatytas metalų rūdos sodrinimo fabrikas ir jame gaminami 7 rūšių metalo koncentratai. Pagamintas metalų koncentratas buvo kraunamas į 200 l talpos statines, kurios pakrautos sverdavo 500 kg.

Tose apylinkėse buvo gausybė kasyklų ir prie jų lagerių. Beveik visa kasyklose išgaunama rūda buvo gabenama būtent į Verchojansko metalų rūdos sodrinimo fabriką. Dauguma lagerių kalinių ir dirbo tame fabrike.

Lagerio zonoje ir gyvenvietėje tremtyje buvo lietuvių, tarp jų Jonas Burbulis, Vytautas Valiukas.

Jakutijos tundra

Janos valdybos žinioje buvo daug lagerių, kuriuose neabejotinai galėjo būti lietuvių. Žinynuose minimi šie žinomi lageriai (juos mini ir buvę kaliniai): Burgačianskas (šachtos), Alis Chaiskas (kasyklos), Ilintaskas (šachtos), Kuiginskas (šachtos), Chatan Chaiskas (šachtos), Čekurdanskas (šachtos), Burgavli (verslovės), Otdelnas (prie upelio Omčikandjos aukso verslovės), Batigai (sodrinimo fabrikas prie Janos upės), Janskis (sodrinimo fabrikas), Tindinsko kalinių persiuntimo punktas, Kameskovo, Omčikandja (urano telkinių žvalgyba), Ujandi (aukso verslovės), Nižne Janskas (ten buvo lietuvių tremtinių nuo 1942 m.), Tenkeli, Saiilikas, Čkalovas, Siaganachas, Ničialachas, Abij, Tumatas, Oimiakonas, Čialba, Lazo, 18-asis Kilometras, Bordoi, Kugustalas. Kada veikė lageriai, nežinoma, nes jų veiklos terminai dažniausiai buvo labai trumpi, tai priklausė nuo trakto tarp Magadano ir Jakutsko darbų eigos.

Omsukčiano Gulago lagerių valdyba

Ši lagerių valdyba buvo Omsukčiano gyvenvietėje, 578 km į šiaurę nuo Magadano. Važiuoti į Omsukčianą reikėjo 324 km pagrindiniu Kolymos traktu ir dar 254 km pasukus į šiaurės rytus. Lageriai buvo išsidėstę prie Omsukčiano ir Sugojaus upių, palei kelią į Magadaną, į pietryčius nuo Omsukčiano iki Ochotsko jūros Šelichovo įlankos. Kol nebuvo nutiestas kelias iš Magadano, kalinius ir visa kita plukdydavo jūra iki gyvenvietės Piostraja Dresva. Jūros krantas ten buvo seklus, todėl uostą įrengti nebuvo įmanoma. Jūroje kilus potvyniui, laivai priplaukdavo kiek galima arčiau kranto ir per atoslūgį trumpam likdavo sausumoje. Tuo metu ir buvo vykdomi iškrovimo darbai. Taip dirbant atsitikdavo visokių nelaimių. Laivai į Piostraja Dresvą su kaliniais ir įranga atplaukdavo iš Vladivostoko, Nachodkos, Vanino ir Magadano.

Omsukčiano apylinkių reljefas daugiausia kalnuotas. Kaliniai buvo siunčiami tiesti kelių nuo Omsukčiano iki Piostraja Dresvos prie Ochotsko jūros ir nuo Omsukčiano link pagrindinio Kolymos trakto. Nutiesus kelią Magadano kryptimi, atsisakyta nepatikimo susisiekimo jūra. Valdybos zonoje veikė aukso, kasiterito, anglių kasyklos ir metalų sodrinimo fabrikai.

Omsukčiano lagerių valdybos jurisdikcijoje buvo 19 lagerių. Valdyba panaikinta 1956 m. birželio 13 d.

OMSUKČIANAS

Lageris buvo Omsukčiano gyvenvietėje, prie Sugojaus upės intako Omsukčiano. Dideliame lageryje buvo kalinių persiuntimo punktas ir kalinių ligoninė. Kalinių daugumą sudarė kriminaliniai nusikaltėliai. Tarp politinių kalinių buvo ir lietuvių. Čia kalėjo Klemensas Alionis, Antanas Tautvydas, Juozas Vilčinskas. Po 1970 m. Omsukčiane tremtyje buvo Antanas Terleckas.

Dauguma kalinių dirbo kasyklose.

Kalnai prie Olčiano

DUKATAS

Lageris buvo 27 km į šiaurės vakarus nuo Omsukčiano. Gyvenvietėje buvo aukso sodrinimo fabrikas, bene vienas didžiausių tokio profilio fabrikų visoje Sovietų Sąjungoje.

Lageryje ir gyvenvietėje tremtyje buvo lietuvių.

GALIMIS

Lageris buvo 30 km į pietryčius nuo Omsukčiano, prie kelio į Piostraja Dresvos gyvenvietę Ochotsko pajūryje. Iki 1948 m. jame buvo dvi zonos, vienoje jų kalintos moterys. Tais metais buvo ruošiama dar viena zona vyrams.

Kaliniai dirbo kasiterito, anglių kasyklose ir kasiterito sodrinimo fabrike. Koncentratas 50 kg maišais per Magadaną buvo gabenamas į žemyną. Dauguma moterų kalinių dirbo anglių kasyklose.

Tarp kalinių ir tremtinių buvo ir lietuvių: Klemensas Alionis, Kazys Česnauskas, Povilas Kazerskas, Edvardas Stalnionis.

MERENGA

Lageris buvo 94 km į pietryčius nuo Omsukčiano, prie Viligos upės ir kelio į Piostraja Dresvą. Pirmieji kaliniai per Piostraja Dresvos uostą buvo atgabenti 1942 m. Iš pradžių jie tiesė kelią tarp Piostraja Dresvos ir Omsukčiano. Kaliniai buvo išskirstomi į atskirus punktus, išdėstytus palei kelią

kas 10–20 km. Pradėjus kelią eksploatuoti, tų punktų kaliniai valydavo nuo kelio sniegą. Kaliniai liudijo, kad 1946 m. žiemą 135-ojo km punkte iš ten buvusių šešių lietuvių keturi mirė.

Gyvenvietėje buvo perkrovimo bazė, joje dirbo Klemensas Alionis, Vytautas Krauklys.

PIOSTRAJA DRESVA

Lageris buvo per 150 km į pietryčius nuo rajono centro, prie Ochotsko jūros Šelichovo įlankos. Įkurtas 1942 m. Įlanka buvo negili, todėl kildavo didelių sunkumų laivus iškraunant ir juos pakraunant. Kaliniai čia buvo labai reikalingi, kad nutiestų kelią iki Omsukčiano. Kito kelio iš Magadano tuo metu dar nebuvo. Vienų metų lapkričio mėnesį, baigiantis laivybos jūra sezonui, įlankoje buvo iškraunamas atplaukęs iš Magadano laivas. Iš laivo jau buvo išlaipinta 5000 kalinių ir pradėti maisto bei kitų reikmenų iškrovimo darbai. Netikėtai kilus audrai jūroje, laivas su visomis atsargomis buvo nuneštas į jūrą ir jau negalėjo grįžti. Per žiemą krante gyvų kalinių liko tik keli šimtai. Tiksliai sužinoti, kiek jų tada išmirė ir kokios jų pavardės, jau niekada nepavyks. Kiek tarp žuvusiųjų buvo lietuvių, irgi nežinoma.

Iš pradžių beveik visi kaliniai tiesė kelią į Omsukčianą. Jie buvo išskirstomi į atskirus punktus, išdėstytus palei numatyto kelio ruožą. Dėl labai blogų oro sąlygų ryšys su centru Piostraja Dresvos gyvenvietėje buvo nepatikimas, kartais nutrūkdavo bet koks tiekimas. Daugybė kalinių nesulaukdavo pavasario.

Kalinių kontingentą daugiausia sudarė kriminaliniai nusikaltėliai, tarp politinių kalinių buvo lietuviai Edvardas Baublys, Birutė Juodelytė, Povilas Kazerskas, Edvardas Stalnionis.

Kai buvo nutiestas kelias nuo pagrindinio Kolymos trakto iki Omsukčiano, Piostraja Dresvos uostas neteko pagrindinės reikšmės.

VERCHNIJ BALYGYČIANAS

Lageris buvo apie 70 km į pietvakarius nuo Omsukčiano, prie kelio, tarp pagrindinio Kolymos trakto ir Omsukčiano, arti Balygyčiano upės. Lageris egzistavo, kol buvo tiesiamas tas kelias.

Zonoje kalinių dauguma buvo kriminaliniai nusikaltėliai. Lageryje kalėjo ir gyvenvietėje tremtyje tarp politinių kalinių buvo ir lietuvių, vienas iš jų – Edvardas Baublys.

Omsukčiano lagerių valdybai buvo pavaldūs ir daugiau lagerių, kuriuose galėjo būti lietuvių, tai: Industrialnas (10 km į šiaurės vakarus nuo Omsukčiano, ten buvo kasiterito kasyklos), Chatarenas (kalnuose, 10 km į šiaurę nuo Omsukčiano), Buksunda (prie Sugojaus upės intako Nevskio, 50 km į rytus nuo Omsukčiano), Nevskis (kalnuose, 30 km į pietvakarius nuo Omsukčiano), Ostancevas (50 km į pietus nuo Omsukčiano), Aiguras (5 km į pietus nuo Omsukčiano), Oktiabrina (kairiajame Sugojaus upės krante, 30 km į šiaurę nuo Omsukčiano), Kapranovskis (30 km į pietvakarius nuo Omsukčiano, kelio į Magadaną kalnų perėjoje), Tango, Trudas, Galcovis, Irčia, Ajaksas.

Orotukano (Pietų) Gulago lagerių valdyba

Orotukano gyvenvietė buvo į šiaurę nuo Magadano, 406-ame kilometre nuo pagrindinio Kolymos trakto pradžios. Valdyba įsteigta 1935 m., nes tuo metu Orotukano apylinkėse jau veikė kelios kasyklos, o darbo jėgos trūko. 1932 m. pradėtos eksploatuoti šios kasyklos: Boriskinas, Geologičeskis, Jubileinas, Cholodnas, Utinaja, Verchnij Orotukanas, Tri Medvedia, Taježnikas. Kaliniai iš Magadano buvo varomi pėsčiomis, todėl tik maža iškankintų kalinių dalis pasiekdavo prie kasyklų esančius lagerius. 1935 m. nutiestu iki Orotukano Kolymos keliu pradėta masiškiau vežti kalinius ir tais metais vien į valdybai pavaldžius lagerius sunkvežimiais atvežta 5951 kalinys.

Orotukano valdybos teritorija apėmė Orotukano, Bujundos, Bachapčios, Neregos ir kelių kitų upių baseinų zonas iki Kolymos upės. Valdybos zonoje buvo kasama alavo rūda kasiteritas, veikė atviro tipo aukso verslovės ir rūdynai. Statistikoje nurodoma, kad 1937 m. visuose Dalstrojaus jurisdikcijai priklausiusiuose lageriuose dirbo tik 13 proc. laisvai samdomų

žmonių. Toliau nuo centro jų buvo kur kas mažiau. Pagrindinė darbo jėga buvo kaliniai.

OROTUKANAS

Iki 1948 m. kalinių kontingentas lageryje buvo mišrus, tais metais lageris perduotas Berlago valdybos žinion ir zonoje buvo laikomi tik politiniai kaliniai. Lageryje kalėjo apie 1000 kalinių, dauguma jų dirbo kasybos įrenginių gamykloje. Tarp kalinių ir tremtinių buvo apie 50 lietuvių: Liudas Bacevičius, Justinas Laurinaitis, Stefanija Leškauskaitė-Vilkelienė, Algimantas Lisauskas, Juozapas Maciulevičius, Motiejus Matkevičius, Vytautas Miknevičius, Petras Mildažis, Vytautas Nenartavičius, Antanas Pacešūnas, Marija Grunytė-Plečkaitienė, Vincas Plečkaitis, Alfonsas Rudys, Alfonsas Samys, Vacys Subačius, Juozas Šileika, Algimantas Šipaila ir kt.

Po kalinimo nemažoje gyvenvietėje tremtyje gyveno nemažai lietuvių, ne vienas jų buvo palaidotas gyvenvietės kapinaitėse.

Lageris uždarytas 1956 m.

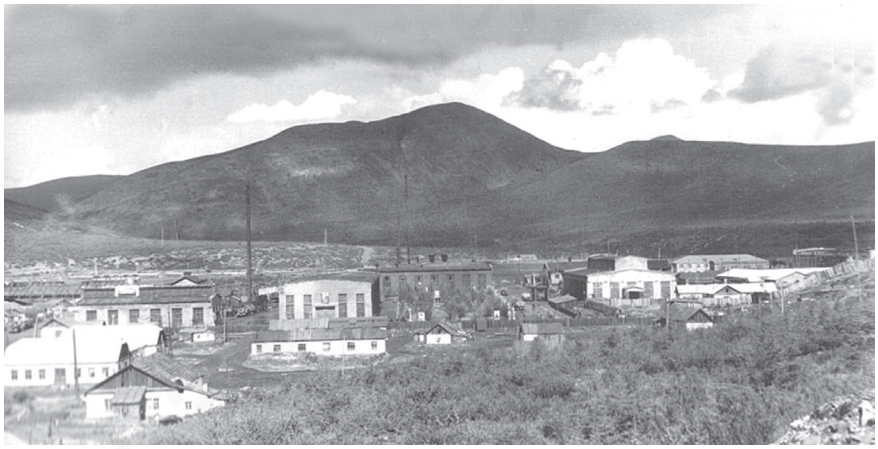

Orotukano kasybos įrenginių remonto gamykla

ANUŠKA

Lageris buvo apie 25 km į rytus nuo Orotukano, prie Kolymos upės intako Srednekano. Tai buvo nemaža moterų zona, joje daugiausia buvo

kalinamos už kriminalinius nusikaltimus nuteistos moterys. Buvo žinoma, kad ten tarp politinių kalinių buvo ir lietuvių. Kalinės dirbo atvirose aukso verslovėse.

Po 1953 m. lageris uždarytas.

ARARATAS

Prieš karą įkurtas didelis lageris buvo kalnuose, prie Bujundos upės intako Elgeno upelio aukštupio. Zonoje kaliniai buvo laikomi ypatingojo režimo sąlygomis.

Vienu laikotarpiu lageryje buvo kalinami armėnai, gal todėl lageris ir gavo tokį pavadinimą. Zonoje buvo politinių kalinių lietuvių. Lageris dar buvo vadinamas „Mirtininkų zona“. Kaliniai dirbo miške. 1976 m. lageris dar veikė.

ATKA

Lageris buvo apie 160 km į pietus nuo Orotukano gyvenvietės, 208-ame Kolymos trakto kilometre nuo Magadano. Jame buvo moterų ir vyrų zonos. Vyrų zona dar veikė kaip kalinių persiuntimo punktas. Kaliniai dirbo statybose, autobazėje ir kitur.

Lagerio zonose kalėjo ir gyvenvietėje po kalinimo buvo lietuvių, tarp jų Pranas Česas, Vladas Štilpa, Juozas Vilkelis.

1953 m. lageris uždarytas.

BERENTALIS

Viena lagerio zona buvo prie pagrindinio Kolymos trakto, 314-ame kilometre nuo Magadano, Miakito upės pakrantėje. Antra zona – lagerio filialas – buvo už kelių kilometrų kalnuose, prie mažo upelio, Miakito upės intako. Kaliniai dirbo aukso verslovėse.

Lageryje buvo kalinami kriminaliniai nusikaltėliai, bet iki 1948 m. ten buvo ir politinių kalinių, tarp jų ir lietuvių.

1952 m. lageris uždarytas.

BUJUNDA

Lagerio zona buvo 70 km į šiaurės rytus nuo Orotukano gyvenvietės, prie Kolymos upės intako Bujundos. Lageris turėjo filialą Verchniaja Bujunda, kuris buvo prie tos pačios upės aukštupio.

Kalinių kontingentas lageryje buvo mišrus, iki 1948 m. tarp politinių kalinių buvo nemažai lietuvių. Kaliniai dirbo miške.

BURKOTAS

Lageris buvo 80 km į rytus nuo Orotukano gyvenvietės, prie Bujundos upės ir kelio į Omsukčianą. Kaliniai remontavo kelią. Šiame lageryje kalėjo Edvardas Baublys, Mickevičius.

CHETA

Lageris buvo apie 65 km į pietus nuo Orotukano gyvenvietės, prie pagrindinio Kolymos trakto, šalia Chetos upelio, įtekančio į Bachapčios upę. Lageris turėjo dar ir kitą zoną. Kaliniai dirbo aukso kasyklose.

Iki 1948 m., kol dar nebuvo įkurta Berlago valdyba, čia buvo kalinami politiniai kaliniai, tarp jų ir lietuviai.

Čia buvo atviros aukso verslovės

ČIORNOJE OZERO

Lageris buvo 240-ame kilometre nuo Magadano, prie Kolymos trakto ir Matano upės intako Chetos. Lageryje buvo dvi zonos: viena – prie elektrinės, antra – prie rūdos sodrinimo fabriko Nr. 5. Kaliniai dar dirbo statybose ir remontavo kelius.

Šiame lageryje yra kalėjęs Titas Vikšnelis ir daugiau lietuvių.

DNEPROVSKIS

Lageris buvo apie 95 km į pietus nuo Orotukano gyvenvietės, prie Bachapčios upės intako Neregos aukštupio. Lagerio zona ikikarinė, tik karo metu kasyklos laikinai buvo uždarytos, nebuvo tada ir lagerio. Po karo kasyklos vėl pradėjo veikti, lageryje kalinių kontingentas buvo mišrus. Nuo 1948 m. lageris perduotas Berlago valdybos jurisdikcijai ir jame buvo laikomi tik politiniai kaliniai.

Lageryje įvairiais laikotarpiais kalėjo apie 4000–5000 kalinių, lietuvių apie 500. Kaliniai dirbo kasiterito (alavo rūdos) kasyklose ir alavo rūdos sodrinimo fabrike. Kalinių liudijimu, karo metu užkonservuotoje 9-oje šachtoje buvo aptikti kelių šimtų lenkų karininkų palaikai; per karą lenkų

Dneprovskio lagerio rūdynas 2002 m.

karininkai buvo ten palikti susprogdinus šachtos išėjimus. Buvo žinoma, kad 1940–1941 m. į Kolymą buvo atgabenti keli lenkų kariškių etapai.

Lageryje yra kalėję lietuviai Antanas Balnis, Jurgis Bernatavičius, Jonas Burbulis, Antanas Dambrauskas, Albinas Jočys, Leonas Juškevičius, Pranas Kairaitis, Teodoras Liegus, Antanas Mikalskis, Stasys Mikuckis, Petras Mildažis, Jonas Motiejūnas, Pakštys, Leonardas Ščiučka, Vytautas Šimkus, Feliksas Urbonavičius, Dominikas Viščius.

Lageris uždarytas 1955 m.

EKSPEDICIONAS

Lageris buvo apie 40 km į pietryčius nuo Orotukano gyvenvietės, arti Kolymos trakto. Didelio, sunkaus režimo lagerio kaliniai dirbo atvirose aukso verslovėse ir šachtose.

Kalinių kontingentą daugiausia sudarė kriminaliniai nusikaltėliai, bet iki 1948 m. ten buvo politinių kalinių, tarp jų ir lietuvių. 1975 m. po kalinimo tremtyje paliktas Vytautas Šimkus buvusiose lagerio kalinių kapinėse matė daugybę išmėtytų kalinių kaulų.

GEOLOGIČESKIS

Lageris buvo apie 45 km į rytus nuo Orotukano, prie kelio, vedančio į Srednekano rajoną, Stanovajos upelio pakrantėje. Tai buvo didelė kriminalinių kalinių zona. Iki 1948 m. ten buvo politinių kalinių, tarp jų ir lietuvių.

Kaliniai dirbo aukso kasyklose, atvirose aukso verslovėse ir rūdyne – šachtose.

GORNAS

Lageris buvo 8 km nuo Orotukano gyvenvietės, į Magadano pusę, arti Kolymos trakto, prie Orotukano upės intako Lariukovajos. Iki 1948 m. kalinių kontingentas buvo mišrus. Tarp politinių kalinių buvo lietuvių.

Kaliniai dirbo atvirose aukso verslovėse.

Gorno kasiterito kasyklos 2002 m.

JABLONEVIS

Lageris buvo 150-ame kilometre nuo Magadano, prie pagrindinio Kolymos trakto. Kalinių kontingento daugumą sudarė kriminaliniai nusikaltėliai, zonoje yra kalėję daug lietuvių. Kaliniai dirbo amonalo fabrike, statybose ir kitur.

KRASNAJA REČKA

Lageris buvo 60 km į pietryčius nuo Orotukano gyvenvietės, prie Kolymos trakto ir Gerbos upelio. Zona buvo nedidelė, kaliniai daugiausia kriminaliniai nusikaltėliai. Tarp politinių kalinių ten buvo Edvardas Baublys, Mickevičius ir daugiau lietuvių. Kaliniai dirbo prie kelio remonto ir miške.

LARIUKOVAJA

Lageris buvo 5–6 km nuo Orotukano gyvenvietės, 400-ajame Kolymos trakto, vedančio į Magadaną, kilometre, prie Lariukovajos ir Dukano upių santakos. Jame buvo kelios zonos. Kaliniai dirbo elektrinėje, rūdos sodrinimo fabrike, remontavo kelią. Tarp kalinių buvo ir lietuvių.

Lariukovajos apylinkės po daugelio metų

MIAKITAS

Lageris buvo 100 km į pietus nuo Orotukano gyvenvietės, prie pagrindinio Kolymos trakto, vedančio į Magadaną. Zonoje buvo apie 2000 kalinių, jie dirbo autobazėje, statybose ir kitur.

Iki 1948 m. lageryje buvo politinių kalinių lietuvių. Zonoje yra kalėję Vladas Kučinskas, Dominikas Viščius ir daugiau lietuvių. Gyvenvietėje gyveno po kalinimo tremtyje paliktų lietuvių.

OSENIS

Lageris buvo apie 55 km į šiaurės rytus nuo Orotukano gyvenvietės, toli nuo kelių, prie nedidelio upelio, įtekančio į Kolymos upę.

Nedidelės zonos kalinių kontingentas iki 1950 m. buvo mišrus, tarp politinių kalinių buvo lietuvių. Kaliniai dirbo atvirose aukso kasyklose.

RADUŽNAS

Lageris buvo apie 50 km į pietryčius nuo Orotukano gyvenvietės, prie kelio į Seimčianą, Kolymos upės intako Srednekano pakrantėje. Buvo dvi zonos: Pravyj Radužnas ir Levyj Radužnas.

Kaliniai dirbo aukso verslovėse, tarp politinių kalinių buvo lietuvių.

RAZVEDČIKAS

Lageris pradėjo veikti 1937 m. Lagerio zona buvo 20 km už Orotukano, šalia Kolymos trakto, prie Orotukano ir Priiskatelio upių santakos. Zonoje buvo daug kalinių, jie dirbo aukso verslovėse.

Kalinių kontingentą daugiausia sudarė kriminaliniai nusikaltėliai, bet iki 1948 m. ten buvo nemažai politinių kalinių, tarp jų lietuviai Stasys Deržinskas, Petras Lūža, Jurgis Martinkus, Motiejus Matkevičius, Juozas Šakalys, Šulskis, Pranas Vitkus.

SPORNOJĖ

Lageris buvo 30 km į vakarus nuo Orotukano gyvenvietės, prie Orotukano upės, palei tiesiamą pagrindinį Kolymos traktą. Zonoje buvo kalinama 600–700 kalinių, jie dirbo automobilių remonto gamykloje ir aukso verslovėse.

1946–1947 m. tarp politinių kalinių buvo 10 lietuvių, čia kalėjo Vaclovas Eidimtas ir Juozas Zabiela.

SREDNEKANAS

Lageris buvo 50 km į rytus nuo Orotukano gyvenvietės, prie kelio į Seimčianą, arti Srednekano upės. Netoli buvo kita zona, vadinama Levyj Srednekanu. Iki 1948 m. ten kalėjo Vladas Meškauskas ir daugiau lietuvių.

STOLOVAS

Ypatingojo režimo baudžiamasis lageris kaliniams buvo už 90 km į pietryčius nuo Orotukano gyvenvietės, kalnuose. Zona buvo nedidelė, joje kalėjo apie 200 kalinių, jie buvo laikomi dviejuose barakuose.

Kaliniai dirbo miške. Iki 1948 m. ten buvo politinių kalinių, tarp jų ir Vladas Kučinskas. 1947 m. jis svėrė vos 40 kilogramų. Kiek ten kalinių išmirė, nežinoma.

STRELKA

Lageris buvo 50 km į pietryčius nuo Orotukano gyvenvietės, prie pagrindinio Kolymos trakto ir Gerbos upelio. Kalinių kontingentą daugiausia

sudarė kriminaliniai nusikaltėliai. Iki 1948 m. ten buvo politinių kalinių lietuvių. Kaliniai dirbo įvairius darbus. Lageryje kalėjo ir gyvenvietėje po kalinimo tremtyje gyveno Edvardas Baublys ir Antanas Rudys.

Strelkos gyvenvietė buvo prie Kolymos kelio atšakos, vedančios į šiaurinę Magadano srities dalį, Srednekano rajoną. Gyvenvietėje buvo automokykla, kurią yra baigęs E. Baublys.

TAJOŽNAS

Lageris buvo prie Kolymos trakto, keli kilometrai iki Orotukano gyvenvietės. Kaliniai dirbo aukso verslovėse.

Lagerio zonoje ir gyvenvietėje tremtyje buvo lietuvių.

TALAJA

Lageris buvo apie 110 km į pietryčius nuo Orotukano, prie Bujundos upės. Toje vietovėje sruvo požeminės karštos versmės, todėl ten buvo steigiamos sanatorijos laisviems žmonėms.

Lageryje buvo dvi kalinių zonos: moterų ir vyrų. Kalinių daugumą sudarė kriminaliniai nusikaltėliai, bet iki 1948 m. ten buvo ir politinių kalinių. Zonose kalėjo ir po kalinimo gyvenvietėje tremtyje gyveno ir lietuvių. Yra žinoma, kad ten yra buvę Antanas Dambrauskas, Stefanija Leškauskaitė-Vilkelienė.

TOPOGRAFIČESKIS

Lageris buvo apie 50 km į šiaurės rytus nuo Orotukano, prie nedidelio upelio. Pradėjo veikti dar iki karo. Kaliniai dirbo atvirose aukso verslovėse ir šachtose.

Iki 1948 m. lageryje buvo politinių kalinių, tarp jų ir lietuvių.

TOROPLIVAS

Lageris buvo 7–8 km į šiaurės rytus nuo Orotukano gyvenvietės, kalnuose, prie upelio. Kaliniai dirbo aukso kasykloje ir ruošė miško medieną.

Iki 1948 m. jame buvo politinių kalinių, tarp jų ir lietuvių.

UDARNIKAS

Lageris buvo 30 km į vakarus nuo Orotukano gyvenvietės, prie Kolymos trakto ir Udarniko upelio, įtekančio į Orotukano upę. Prie to paties upelio buvo antra zona – Nižnij Udarnikas. Kaliniai dirbo aukso verslovėse. Tarp politinių kalinių buvo ir lietuvių, čia kalėjo Vytautas Šimkus, Vladas Štilpa.

UTINAJA

1932 m. apie 40 km į šiaurės vakarus nuo Orotukano gyvenvietės, arti Kolymos upės pradėjo veikti kelios kasyklos (Tri Medvedia, Cholodnis, Jubileinas ir kitos) ir prie jų lageriai.

1935 m., Kolymos traktui pasiekus Orotukano valdybos veiklos rajoną, padaugėjo atvežamų kalinių. Ten buvo atidarytos Petrovičiaus ir Kvarcevio kasyklos ir aukso rūdos sodrinimo fabrikas Utinka. Tas kompleksas buvo vadinamas Utinaja. Tai buvo vienas iš didesnių Kolymos aukso gavybos kompleksų, nes jis jungė kelias šachtas su prie jų esančiais lageriais.

1948 m. visas kompleksas perduotas Berlago valdybos jurisdikcijai. Ten buvo laikomi tik politiniai kaliniai, tarp jų buvo ir lietuvių: J. Babilius, Jonas Burbulis, Kazimieras Deksnys, Vaclovas Eidimtas, Jonas Erošius, A. Gulbinas, Algis Alfonsas Indrelė, Antanas Jankauskas, Stasys Jankauskas, Vytautas Jurevičius, kunigas Česlovas Kavaliauskas, Vytautas Kazilionis, Vincas Kubertavičius, Vladas Kučinskas, Antanas Mozeris, Viktoras Požėla, Kazys Šalkauskas, Algirdas Untanas, Antanas Zenkevičius.

„II PIATILETKA“

Lageris buvo 40 km į vakarus nuo Orotukano gyvenvietės, prie Orotukano upės, arti pagrindinio Kolymos trakto. Įkurtas prieš Antrąjį pasaulinį karą. Kaliniai dirbo atvirose aukso kasyklose.

Iki 1948 m. lageryje buvo kalinama nuo 1500 iki 2000 kalinių. Tarp politinių kalinių buvo Vytautas Miknevičius ir daugiau lietuvių.

ZAGATKA

Lageris buvo keli kilometrai už Orotukano, arti Kolymos trakto, prie Orotukano upės intako Zagatkos upelio. Kaliniai dirbo aukso kasyklose.

Aukso kasyklų liekanos

Zonoje daugiausia buvo kalinami už kriminalinius nusikaltimus nuteisti asmenys, bet yra buvę ir politinių kalinių. Šiame lageryje kalėjo Juozas Bėris.

ZOLOTISTAS

Lageris buvo prie Srednekano upės intako, apie 30 km į rytus nuo Orotukano gyvenvietės. Jame buvo dvi zonos prie to paties upelio, antroji vadinosi Nižnij Zolotistas.

Kaliniai dirbo aukso verslovių šachtose. Tarp kalinių buvo lietuvių.

Orotukano valdybos zonoje buvo daugiau lagerių ir lagerių punktų, kuriuose įvairiais laikotarpiais galėjo būti lietuvių. Valdybos jurisdikcijai priklausė dar šie lageriai: Kupka (110 km į rytus nuo Orotukano), Nerečia, dar vadinama Nerbga (40 km į pietus nuo Orotukano, prie Neregos upės intako), Stanovaja (40 km į rytus nuo Orotukano, prie Srednekano upės intako Stanovajos), Široki (prie Bujundos upės ir kelio į Omsukčianą), Kotelas (apie 40 km į rytus, prie Srednekano upės), Povorotnas (prie Kolymos kelio, 254-ame kilometre nuo Magadano), Gerbo (Gerbo upės aukštupyje, 60 km

į pietryčius nuo Orotukano), Perevalnis (30 km į pietryčius nuo Orotukano, arti Kolymos kelio), Kinžalas (20 km į rytus nuo Orotukano, Orotukano upės aukštupyje), Kasojus (45 km į rytus nuo Orotukano, prie Srednekano upės intako), Vertinskaja (60 km į pietryčius nuo Orotukano, prie Srednekano upės ir Kolymos trakto), Boriskinas (50 km į rytus nuo Orotukano), Žarkis (60 km į rytus nuo Orotukano, prie kelio į Seimčianą).

Seimčiano (Pietvakarių) Gulago lagerių valdyba

Valdyba buvo Srednekano administracinio rajono teritorijoje, prie Kolymos intako Seimčiano upės, Seimčiano gyvenvietėje. Lageriai buvo Kolymos, Korkodono, Sugojaus ir Seimčiano upių baseinų teritorijoje. Seimčiano valdybos zonoje buvo kasamos anglys, kobaltas, auksas ir alavo rūda kasiteritas. Pirmosios aukso kasyklos pradėjo veikti 1931 m.

SEIMČIANAS

Lageris buvo prie Kolymos upės intako Seimčiano žemupio. Jame buvo vyrų ir moterų zonos. Vyrų kalinių zoną dar vadino Komendantskiu, nes iš ten kaliniai buvo skirstomi ir į kitus valdybai pavaldžius lagerius. Vyrų zonoje buvo ligoninė. Arti gyvenvietės buvo kelios kalinių zonos: „Iskra“ (zonos kaliniai dirbo agrobazėje), Nižnij Seimčianas (kaliniai daugiausia irgi dirbo agrobazėje ir žemės ūkio darbus), 6-asis skyrius (kaliniai dirbo aukso verslovėse). 1941 m. 6-ojo skyriaus kaliniai dėl labai sunkių sąlygų beveik visi išmirė. Tarp likusių gyvų kalinių buvo ir lietuvis Kazimieras Šileika, jį paskui pervežė į Lazo lagerį. Vėliau ši kalinių zona panaikinta.

Kalinius į Seimčianą dažniausiai atgabendavo iš Ust Srednekano baržomis iki Kolymskojės gyvenvietės ir iš ten 5 km varydavo pėsčiomis. Zonose buvo kriminalinių nusikaltėlių ir politinių kalinių.

Tarp politinių kalinių lagerių zonose kalėjo lietuviai Juozas Andrikonis, Valė ir Antanas Aukštikalniai, Jonas Bezgėla, Benediktas Budrevičius, Leonas Čerškus, Petras Dargis, Jonas Gajauskas, Antanas Gritėnas, Juozas

Ivanauskas, Vincas Ivanauskas, Viktoras Kamandulis, Kasiulynas, Antanas Kivylis, Vincas Kubertavičius, Pranas Kurlinkus, Petras Lūža, Gabrielius Milašius, Feliksas Petraitis, Povilas Senvaitis, kapitonas Vladas Štalis, Alfonsas Truncė, Danutė Ulozaitė-Lašinskienė, Viktoras Vizgaitis. Jonas Barzdonis, Povilas Senvaitis ir Kazimieras Šileika su keliais šimtais lenkų kariškių į Seimčianą buvo atvežti 1941 m.

Lenkų kariškiai buvo perkelti į Lazo lagerį ir po kurio laiko iš ten išvežti. Didelė tikimybė, kad jie buvo perkelti į ne per toliausiai buvusį Dneprovskio lagerį. Karo metais šis lageris buvo laikinai uždarytas. Po karo lageris ir šachtos vėl pradėjo veikti ir ten senoje šachtoje buvo rasti keli šimtai lenkų kariškių palaikų.

2001 m. ekspedicijos į Magadano sritį metu Rimantas Dijokas ir Algis Vyšniūnas aptiko Seimčiano Gulago muziejuje ranka rašytą buvusių kalinių, paliktų tremtyje, sąrašą. Tas sąrašas priklausė Srednekano rajono komendantui, kurio rezidencija buvo Seimčiano gyvenvietėje. Sąrašas buvo naudojamas po 1953 m. (neaišku, kuriais metais konkrečiai), be to, jis kasmet galėjo keistis, bet buvę kaliniai, kurie gyveno Srednekano rajono teritorijoje, kiekvieną mėnesį privalėjo registruotis Seimčiano komendantūroje. Sąraše buvo nemažai lietuvių (matyt, dauguma jų kalėjo Seimčiano valdybos lageriuose): Algimantas Adamauskas, Kazys Adomavičius, Vytautas Alekna, Juozas Ališauskas, Liudas Bacevičius, Antanas Bagdonas, Bronius Bagdonas, Antanas Baleišis, Petras Baltramaitis, Viktoras Baltrušaitis, Antanas Bankauskas, Albinas Barakauskas, Zefimija Barauskaitė, Zigmas Barcys, Ignas Baršauskas, Jonas Barzdeikis, Juozas Beliukas, Vladas Beliukas, Albinas Bendoraitis, Jonas Bezgėla, Aleksandras Bitė, Benediktas Budrevičius, Stasys Čepkauskas, Ona Čeponytė, Jonas Čerianka, Gubertas Čiberas, Vladas Daunoras, Petras Davainis, Albinas Dirgėlas, Matas Dulinskas, Petras Dzeikauskas, Cezaris Dzena, Stasys Džerkus, Albinas Gabėnas, Jonas Gaubys, Baltrus Gedraitis, Edvardas Geraimas, Vlada Gerčiūtė, Petras Gilys, Pranas Girdauskas, Antanas Girdvainis, Aleksas Glazauskas, Juozas Grigaravičius, Vladas Grosas, Stasys Grusbarzdys, Kazys Gruzdys, Antanas Gudaitis, Bronius Gutauskas, Vincas Ivanauskas, Albinas Jacenskas, Leonas Jankauskas, Juozas Jasėnas, Apolinaras Jočys, Stepas Jonai-

tis, Jonas Jucius, Jonas Juškus, Povilas Kalkis, Julija Karaliūnaitė, Vladas Karpavičius, Bronius Kasiūlinas, Juozas Kasiūlinas, Vincas Kašėta, Bronius Katinas, Juozas Kaziukonis, Vytas Keturakis, Stanislovas Kirenis, Ksaveras Kisielius, Antanas Kivilius, Dovydas Kleinas, Vikoras Komandulis, Petras Krasauskas, Zofija Kreišmantienė, Jonas Kriaučiūnas, Vincas Kubertavičius, Vilius Kučys, Jonas Laurinaitis, Vincas Laurinaitis, Vladas Ledauskas, Povilas Lignugaris, Mečislovas Logminas, Bronius Lukonis, Jonas Majauskas, Jonas Makutonis, Pranas Malašauskas, Edvardas Manauskas, Leonas Mazūras, Kazys Maželis, Jonas Menčinskas, Vladas Meškauskas, Gabrielius Milašius, Alfonsas Miškinis, Pranas Navikas, Tadas Neveravičius, Povilas Paliusis, Jonas Paplauskas, Pranas Paplauskas, Kazys Paškevičius, Bronius Paulauskas, Aleksas Petrauskas, Jonas Plitnikas, Antanas Radzevičius, Stasė Rimkutė, Stasys Sabaliauskas, Lionginas Skrebys, Rokas Skužinskas, Jonas Stalionis, Algimantas Stankevičius, Jonas Starukas, Aleksas Strakalis, Liudas Survila, Kazys Šileika, Vincas Šustikas, Petras Tamulis, Juozas Tarakavičius, Vytautas Kazys Taruška, Petras Valickas, Alfonsas Valiukonis, Antanas Verikas, Aleksas Vėdaras, Antanas Vilutis, Alfonsas Viktoravičius, Stasė Vizgaitienė, Viktoras Vizgaitis, Kazys Zabulionis, Bronius Zajančiauskas, Jonas Zajančiauskas, Juozas Zasimavičius, Pranas Žebrauskas, Vincas Žemaitis, Juozas Žemavičius, Augustas Žulpa, Juozas Žvaliauskas, Edvardas Žviriukas.

Šiame sąraše nenurodyta tikslių duomenų, kiek buvusių kalinių yra gyvenę tremtyje Srednekano rajone per visus Gulago metus.

Seimčiano lageris panaikintas 1955 m. kovo 17 d.

BALYGYČIANAS

Lageris buvo apie 140 km į šiaurės rytus nuo rajono centro Seimčiano, prie Kolymos ir Balygyčiano upių santakos. Jame buvo moterų ir vyrų zonos. Iki 1948 m. zonose buvo politinių kalinių, tarp jų ir lietuvių.

ČIAPAJEVO lageris *(im. Čapajeva)*

Lageris buvo per 40 km į šiaurę nuo rajono centro Seimčiano, netoli Seimčiano upės. Lagerio šachtos pradėjo veikti 1949 m., kaliniai jose kasė alavo rūdą – kasiteritą. Kalinių kontingentas buvo mišrus, daugumą sudarė kriminaliniai nusikaltėliai. Tarp politinių kalinių šiame lageryje kalėjo Vincas Kubertavičius, Edvardas Vaznonis ir daugiau lietuvių.

Šachtų liekanos. Seimčianas, 2008 m.

Balygyčiano kasyklų bėgių liekanos

ELGEN UGOLIS

Lageris buvo per 30 km į vakarus nuo rajono centro Seimčiano. Pradėjo veikti prieš Antrąjį pasaulinį karą. Iki 1949 m. jame buvo dvi zonos, iš jų vienoje įvestas katorginis režimas. Zonose kartu kalėjo kriminaliniai nusikaltėliai ir politiniai kaliniai. Nuo 1949 m. katorginė zona perduota Berlago valdybos žinion ir joje buvo laikomi tik politiniai kaliniai. Zonoje buvo 1500 kalinių, jie dirbo anglių kasyklose. Iškastos anglys siauruoju geležinkeliu buvo gabenamos į Ust Taskano šiluminę elektrinę. Palei geležinkelį buvo keli punktai – lagerio filialai kaliniams. Juose laikomi kaliniai prižiūrėjo geležinkelį ir žiemą nukasdavo pripustytą sniegą. Punktai buvo 3-iame km, 14-ame, 25-ame, 34-ame ir 47-ame.

Šiame lageryje kalėjo daug lietuvių, tarp jų: Julius Baleckas, Algirdas Berkevičius, Vidas Bliūdžius, Rimas Bobelis, Benediktas Budrevičius, Leonas Čerškus, Dambrauskas, Petras Dargis, Mykolas Davidavičius, Dirgilas, Mečislovas Gečiauskas, Edvardas Geroimas, Kazimieras Grimalis, Antanas Gritėnas, Vincas Ivanauskas, Antanas Jankauskas, Jonas Jasiukaitis, Bronius Jukna, Vaclovas Juknevičius, Bronius Kinertas, Antanas Kivylis, Justinas Laurinaitis, Antanas Leškis, Petras Lūža, Jonas Masiulionis, Vladas Meškauskas, Juozas Meškuotis, Juozas Pačinskas, Algirdas Paulauskas, Lietuvos rusas Pavareškinas, Povilas Pesliakas, Vaclovas Mykolas Petraitis, Viktoras Požėla, Preidžius, Stasys Rakauskas, Rapkevičius, Saroka, Povilas Senvaitis, Skukauskas, Algimantas Stankevičius, Jonas Svitokas, Justas Šalčius, Stepas Šidlauskas, Petras Šimbelis, Albinas Šulskis, Bronius Tarnauskas, Juozas Tarnauskas, Rimgaudas Umbrasas, Stasė Vaitekūnaitė-Martinaitienė, Liudas Varpučinskas, kunigas Venckus, Juozas Vilčinskas, Vilutis, broliai dvyniai Zajančiauskai, Edvardas Žilinskas, Župka, Juozas Žvirblis, Edvardas Žviriukas ir daugiau lietuvių. Yra žinoma, kad Preidžius zonoje mirė.

1950 m. du lietuviai mėgino bėgti, bet buvo pagauti ir sušaudyti. Jų pavardžių nepavyko sužinoti.

1956 m. lageris uždarytas.

GLUCHARINIS

Lageris buvo prie nedidelio upelio, kalnuotoje vietovėje, per 60 km į šiaurės vakarus nuo rajono centro Seimčiano.

Į nedidelę zoną atveždavo kalinius iš kitų lagerių, čia jie turėjo ruošti medieną savų lagerių šachtoms. Kaliniai, atvežti iš Berlago valdybos jurisdikcijai priklausiusių lagerių, privalėjo nešioti ant drabužių prisiūtus numerius. Kriminaliniai kaliniai buvo be numerių.

Lageryje yra kalėję Adomauskas, Rimas Bobelis, Mečislovas Gečiauskas, Vytautas Miliauskas, Aleksas Petrauskas ir kiti lietuviai.

KANJONAS

Lageris buvo apie 80 km į šiaurės vakarus nuo rajono centro Seimčiano, prie Seimčiano upės intako Kalinos. Įkurtas prieš Antrąjį pasaulinį karą. Iki 1951 m. ten buvo dvi zonos. Pirmoji – Senasis Kanjonas – buvo giliame Ezopo kalno tarpeklyje. Iš vienos pusės lagerio zoną tarsi siena saugojo stati kalno uola. Ten vyravo pastovūs stiprūs vakarų arba rytų vėjai. Už Kalinos upelio buvo kita, mažesnė zona. Aplink stovyklą dažnai būdavo sniego griūtys. Arčiau Ezopo kalno viršūnės buvo įkurta trečia zona – Naujasis Kanjonas.

Visų zonų kaliniai dirbo kobalto bei kitų metalų rūdos šachtose ir sodrinimo fabrike. Ezopo kalno zonoje buvo gausu įvairių metalų. Rūdos koncentratas 50 kg maišais per Seimčianą buvo išgabenamas į Magadaną.

Iki 1948 m. zonose kalinių kontingentas buvo mišrus, politiniai kaliniai kalėjo kartu su kriminaliniais. Nuo 1948 m. Senasis Kanjonas perduotas Berlago valdybos pavaldumui ir zonoje buvo laikomi tik politiniai kaliniai. Po karo šiame lageryje buvo likę keletas lenkų kalinių, atvežtų dar iki karo. Visose zonose buvo po 1000–1500 kalinių, tarp jų apie 200 lietuvių. Čia kalėjo Juozas Bezgėla, Leonas Čerškus, Albinas Daukas, Antanas Gritėnas, Juozas Jakavonis, Viktoras Komandulis, Justinas Laurinaitis, Jonas Masiulionis, Juozas Meškuotis, Jonas Mikalauskas, Gabrielius Milašius, Algirdas Paulauskas, Stepas Šidlauskas, Kazimieras Šileika, Zigmas Šileikis, Albinas Šulskis, Petras Tomaševičius, Zenonas Valauskas, Liudas Varpučinskas, Edvardas Vaznonis, Juozas Vilčinskas, Vytautas Višniauskas, Zabulionis.

Mirus J. Stalinui, iš lagerių buvo paleidžiami kaliniai, kurie buvo suimti nesulaukę 18-os metų amžiaus. Iš Kanjono dalį kalinių nutarta išskraidinti į Magadaną lėktuvu. Tarp tų kalinių buvo ir lietuvių. Deja, lėktuvas kalnuose sudužo. Žuvusiųjų pavardės nežinomos.

Apie 1954 m. lagerio zonas pradėta naikinti.

Gyvenvietės kapinės. Kanjonas. Seimčiano raj., 2000 m.

LAZO lageris *(im. Lazo)*-1

Lageris buvo 40 km į šiaurę nuo Seimčiano, jame buvo įvestas katorginis režimas. Įkurtas prieš Antrąjį pasaulinį karą. Zonoje kalėjo apie 1000 kalinių, jie dirbo kasiterito kasykloje. Kasiterio rūda buvo gabenama į sodrinimo fabriką, esantį už 7 km.

1941 m. į šį lagerį kartu su 500 lenkų belaisvių buvo atvežti lietuviai Povilas Senvaitis ir Kazimieras Šileika. Zonoje jie rado buvusį Lietuvos karininką Povilą Štalį, už komunistines pažiūras ištremtą į Sovietų Sąjungą. Jis buvo įkalintas šiame lageryje jau nuo 1938 m. P. Štalis tuo metu dirbo lagerio buhalterijoje ir įvairiais būdais stengėsi padėti kalintiems lietuviams. Lietuvį Norvaišą jis buvo įtaisęs dirbti siuvėju, bet kartą jis neįtiko vienam karininkui ir šis jį nušovė.

Po metų lenkų kariškius iš lagerio išvežė. Didelė tikimybė, kad jie buvo perkelti į Dneprovskio lagerį, nes ten po karo senoje šachtoje aptikta maždaug tiek pat lenkų kariškių palaikų.

Nuo 1949 m. lageris perduotas Berlago valdybos žinion ir jame buvo laikomi tik politiniai kaliniai. Zonoje tuo metu kalėjo nemažai užsieniečių: kinų, japonų, vokiečių, lenkų, korėjiečių ir kitų tautybių kalinių. Lietuvių buvo apie 150, tarp jų: Juozas Andrikonis, Antanas Bagdonavičius, Zigmas Barcys, Rimas Bobelis, Petras Dargis, Mečislovas Gečiauskas, Steponas Gražys, Juozas Jakavonis, Bronius Kinertas, Vincas Kubertavičius, Pranas Kurlinkus, Vladas Meškauskas, Vytautas Miliauskas, Juozas Milutis, Juozas Pačinskas, Algis Paulauskas, Povilas Pesliakas, Vaclovas Mykolas Petraitis, Aleksas Petrauskas, Juozas Tarnauskas, Alfonsas Truncė, Povilas Urbonas, Zenonas Valauskas, Liudas Varpučinskas, Edvardas Vaznonis.

1954 m. lageris uždarytas.

LAZO lageris *(im. Lazo)*-2 (Nr. 3)

Lageris buvo kairiajame Seimčiano upės krante, 40 km į šiaurę nuo rajono centro Seimčiano. Įkurtas prieš Antrąjį pasaulinį karą. Jame laikomi kaliniai dirbo kasiterito sodrinimo fabrike. Daugiausia rūdos į fabriką buvo atgabenama iš kalnuose esančio lagerio Lazo-1 šachtų.

Nuo 1949 m. zona perėjo Berlago valdybos žinion ir joje buvo kalinami tik politiniai kaliniai. Lageryje buvo apie 1000 kalinių, lietuviai sudarė iki 10 proc. Tarp lietuvių buvo Juozas Andrikonis, Barkauskas, Rimas Bobelis, Būta, Vilhelmas Gaidelis, Gavėnas, Mečislovas Gečiauskas, Juozas Jakavonis, Antanas Kęsminas, Konstantinas Kiaulėnas, Bronius Kinertas, Vincas Kubertavičius, Stasys Lazdauskas, Petras Lūža, Vytautas Miliauskas, Juozas Pačinskas, Aleksas Petrauskas, Kazimieras Šileika, Juozas Tarnauskas.

Lageris uždarytas 1954 m.

SUKSUKANAS

Lageris buvo prie Kolymos upės intako Suksukano, 60 km į šiaurės rytus nuo Seimčiano gyvenvietės. Suksukano upės aukštupyje buvo dvi zonos: Staryj Suksukanas (pradėjo veikti 1941 m.) ir Izvilistas. Dar vienos nedidelės zonos kaliniai ruošė medžio anglį. Visų kitų zonų kaliniai dirbo atvirose alavo rūdos kasyklose. Ilgos žiemos metu jie kasdavo šulinius – šurfus, kuriuos pavasarį sprogdindavo ir sumontuotais agregatais rūdą

perdirbdavo į rūdos koncentratą. Koncentratas maišuose buvo išgabenamas baržomis, žiemą – Kolymos upės ledu traktoriais ir sunkvežimiais.

Zonose buvo apie 3000 kalinių. Po Antrojo pasaulinio karo daugumą sudarė kriminaliniai nusikaltėliai. Kalinius iš Seimčiano atplukdydavo baržomis Kolymos upe, upei užšalus veždavo traktorių priekabomis upės ledu ar tris dienas varydavo pėsčiomis. Nemažai iškankintų kalinių kelionės tikslo nepasiekdavo. Po karo politinių kalinių zonoje buvo nedaug, tarp jų Leonas Čerškus, Petras Dargis, Juozas Jakavonis, Juozas Vilčinskas ir dar keletas lietuvių.

Staryj Suksukano zonoje po karo kaliniai aptikdavo kasykloje pamestų kariškų lietuviškų ir estiškų sagų. Matyt, karo metais ten būta kariškių lietuvių ir estų. Deja, liudininkų neliko.

1954 m. lageris uždarytas, kalinių kapinės buvo naikinamos.

„III PIATILETKA“

Lageris buvo prie Seimčiano upės intako ir per 3 km nuo upelio deltos. Kaliniai dirbo atvirose alavo rūdos kasiterito šachtose. Rūda buvo gabenama į sodrinimo fabriką kitame upės krante. Kasykloje buvo kasami iki 50 m gilumo šuliniai – šurfai, juose dėl griūčių neretai žūdavo kaliniai. Kasykla buvo netoli Lazo lagerio kasyklų.

Lageryje buvo apie 3000 kalinių, dauguma jų – kriminaliniai nusikaltėliai. Iki 1949 m. zonoje buvo laikomi ir politiniai kaliniai, tarp jų Juozas Andrikonis, Petras Dargis, Konstantinas Kiaulėnas, Juozas Milutis ir daugiau lietuvių.

UST SREDNEKANAS

Lageris buvo palei kelią, vedantį iš Magadano į Seimčianą, prie Kolymos upės, 50 km į pietus nuo rajono centro. Praktiškai beveik visi Seimčiano valdybos kaliniai buvo vežami per Ust Srednekaną, ten buvo kalinių tranzitinė zona. Iš Ust Srednekano kalinius baržomis plukdydavo ir į kitus lagerius, kurie buvo Kolymos upės vidupio ir žemupio zonose. Ust Srednekano lageryje kalėjo daugelis lietuvių, tarp jų Juozas Jakavonis, Jonas Jasiūnas, Vincas Kubertavičius.

Kaliniai daugiausia dirbo pakrovimo ir iškrovimo darbus uoste.

VERCHNIJ SEIMČIANAS

Lageris buvo kairiajame Kolymos upės krante, 30 km į pietus nuo rajono centro. Zonoje kalėjo apie 4000 moterų, jos dirbo žemės ūkio darbus. Kalinių kontingentą sudarė daugiausia kriminalinės kalinės. Iki 1949 m. ten buvo laikomos ir politinės kalinės. Nuo 1946 m. iki 1949 m. zonoje kalėjo nemažai lietuvių, tarp jų: Jonas Barzdonis, Danutė Bruzgaitė, Benediktas Budrevičius, Julė Dzindzilėtaitė, Eugenija Gritėnaitė, Zofija Kazlauskienė-Jakštienė, Irina Kosmanova, Stasė Miškinytė, Stasė Petronytė, Stasė Plaušinienė, Juzė Pukinskaitė, Antanina Puodžiūnaitė, Marytė Razaitė, Stasė Rimkutė, Algimantas Stankevičius, Kazimieras Šileika, Danutė Ulozaitė-Lašinskienė. D. Bruzgaitė mirė, nes sunkiai serganti buvo varoma į darbą.

1949 m. politines kalines pervežė į Berlago valdybai pavaldžius lagerius. Verchnij Seimčiano gyvenvietėje tremtyje gyveno buvusių kalinių lietuvių, tarp jų Jonas Barzdonis, Juozas Bezgėla, Edvardas Žviriukas.

Seimčiano lagerių valdybos žinioje buvo ir daugiau lagerių, kuriuose tarp politinių kalinių galėjo būti lietuvių: Belegičianskis (130 km į šiaurės rytus nuo rajono centro), Strelka (55 km į šiaurės rytus), Solnečnas (120 km į šiaurės rytus), „Iskra“ (aukso kasyklos), Rečnojus (aukso kasyklos), Karkadanas (netoli Kanjono lagerio), Slučiainas.

Seimčiano lagerių valdybos žinioje buvo ir daugiau lagerių, kuriuose tarp politinių kalinių galėjo būti lietuvių: Belegičianskis (130 km į šiaurės rytus nuo rajono centro), Strelka (55 km į šiaurės rytus), Solnečnas (120 km į šiaurės rytus), „Iskra“ (aukso kasyklos), Rečnojus (aukso kasyklos), Karkadanas (netoli Kanjono lagerio), Slučiainas.

Susumano (Vakarų) Gulago lagerių valdyba

1949 m. Susumano gyvenvietėje (vėliau tai buvo rajono administracinis centras) buvo įkurta lagerių valdyba. Ji buvo 661-ame Kolymos trakto kilometre nuo Magadano, prie Bereliocho upės. Dauguma valdybai paval-

džių lagerių buvo Bereliocho upės baseino zonoje ir į šiaurės vakarus iki Jakutijos, prie pagrindinio Kolymos kelio, vedančio į Ust Nerą. Kolymos kelias iki Ust Neros nuo 1942 m. jau buvo nutiestas. Gyvenvietės teritorijoje valdybai buvo pavaldi kalinių džiovininkų ligoninė, kalėjimas, kurio kamerose buvo laikoma po 20–30 kalinių, ir kalinių persiuntimo punktas.

1956 m. gruodžio 30 d. ši lagerių valdyba panaikinta.

SUSUMANAS

Lageris buvo Susumano gyvenvietėje. Jame buvo moterų ir vyrų zonos, vyrų zonoje kalėjo apie 2000 kalinių. Dauguma jų dirbo statybose, netoli Susumano gyvenvietės buvo pastatytas aerodromas.

Nuo 1949 m. lageris perduotas Berlago valdybos pavaldumui ir jame buvo laikomi tik politiniai kaliniai. 1954 m. moterų zonos jau nebuvo, vyrų zona dar veikė 1988 m.

Kasyklų liekanos

Susumano kalinių gyvenvietėje tremtyje buvo daug lietuvių, tarp jų: Jonas Adomėnas, Bronius Armalis, Vincas Augustauskas, Feliksas Baltaduonis, Jonas Burbulis, Albinas Čėsna, Adomas Dumalakas, Leonas Galinaitis, Jonas Gecevičius, Mečislovas Gečiauskas, Alfonsas Algis Indrelė, Albinas Jočys, Vytautas Jurevičius, Albinas Karpavičius, Kaunas, Antanas

Ketvirtis, Bronius Kukoška, Mečislovas Matusevičius, Juozas Milutis, Antanas Mozeris, Tadas Neveravičius, Antanas Petrikonis, Adolis Petrulaitis, Liudas (Liutgardas) Povilaitis su žmona Ina ir dukrele Rūta, Alfonsas Jonas Pumeris, Stanislovas Ramonas, Povilas Senvaitis, Bronius Smailys, Danielius Smarskis, Edvardas Stalnionis, Kazys Stankus, Steckis, Kazys Šalkauskas, Antanas Šiuišys, Stasys Šneideris, Vladas Štilpa, Juozas Udras, Jonas Unskinas, Feliksas Urbonavičius, Konstantinas Vaitkevičius, Edvardas Vaznonis, Jurgis Zelekonis, Juozapas Žemaitis, Vytautas Žukas.

AREKAS

Lageris buvo 60 km į šiaurės vakarus nuo Susumano, prie Arkagalos upės intako. Jame kalėjo apie 1000 kalinių, dauguma jų dirbo šiluminėje elektrinėje. Anglys elektrinei buvo gabenamos vagonėliais iš esančių už 4 km Areso anglių kasyklų.

Nuo 1948 m. lageris perduotas Berlago valdybos pavaldumui. Tarp kitų politinių kalinių čia kalėjo Albinas Karpavičius, Juozas Milutis, Albinas Pasiliauskas, Vacys Šverys, Antanas Viskantas ir daugiau lietuvių.

1954 m. lageris nustojo veikti.

ARESAS

Lageris buvo 55 km į šiaurės vakarus nuo Susumano, prie Kolymos trakto į Ust Nerą. Įkurtas prieš Antrąjį pasaulinį karą. Įvairiais laikotarpiais zonoje buvo kalinama nuo 1000 iki 2000 kalinių. Jie dirbo anglių kasyklose, iš kurių anglys vagonėliais buvo gabenamos į Areko šiluminę elektrinę.

Nuo 1948 m. lageris tapo pavaldus Berlago valdybai ir jame buvo laikomi tik politiniai kaliniai. Lagerio zonoje kalėjo ir gyvenvietėje tremtyje gyveno dailininkas Petras Aleksandravičius, Edvardas Balšaitis, Juozas Černiauskas, Eduardas Gečys, Alfonsas Algis Indrelė, Antanas Jankauskas, Juozas Janulevičius, Albinas Karpavičius, Antanas Končis, Stasys Kulitas, Teodoras Liegus, Ignacas Linkevičius, Vladas Meškauskas, Bronius Milius, Juozas Milutis, Albinas Pasiliauskas, Alfonsas Jonas Pumeris, Jonas Puranas, Stasys Rakauskas, Banadas Sabalionis, Vytautas Senkus, Povilas Senvaitis, Antanas Siurblys, Bronius Smailys, Juozas Stankevičius, Jonas

Steigvilas, Juozas Strelkus, Justas Šalčius, Vacys Šverys, Feliksas Urbonavičius, Birutė Valaitytė-Siurblienė ir daugiau lietuvių.

1956 m. lageris uždarytas.

ARKAGALA

Lageris buvo 731-ame kilometre nuo Magadano, šalia Kolymos trakto į Ust Nerą Jakutijoje, prie Arkagalos upelio. Iki 1949 m. kalinių kontingentą sudarė daugiausia kriminaliniai nusikaltėliai. Tais metais lageris perduotas Berlago valdybos pavaldumui ir jame buvo laikomi tik politiniai kaliniai. Berlago ypatingojo režimo lageriuose kaliniai privalėjo nešioti numerius ant kepurės, nugaros ir kelnių; lagerio viršininkų įsakymu numeriai buvo skardiniai. Po metų, kaip ir visuose Berlago lageriuose, jau buvo naudojami prisiuvami medžiaginiai numeriai.

Ekskavatorius atvirose aukso kasyklose Kolymoje

Lageryje būdavo kalinama iki 4000 kalinių. 1949 m. ten kalėjo apie 200 lietuvių, tarp jų: Ignas Baikauskas (mirė nuo plaučių uždegimo), Julius Baleckas, Mykolas Barauskas, Antanas Baukys, Bikelis, Juozas Janulevičius, Petras Kalasauskas, Juozas Kalinauskas, Stasys Kaupelis, Stasys Kize-

lavičius, Antanas Končis, Vytautas Kondrackis, Fiodoras Krivošejevas (nuo Jonavos), Aleksas Mikalauskas, Algis Mikalauskas, Juozas Milutis, Mikas Murza, Antanas Palšmitas, Albinas Pasiliauskas, Povilas Pesliakas, Jonas Puranas, Stasys Rakauskas, Jonas Rimša, Sabulionis, Povilas Senvaitis, Antanas Siurblys, Bronius Stasėnas, Vacys Šverys, Feliksas Urbonavičius, Vacys (pavardė nežinoma). Aleksas Mikalauskas su dviem bendraminčiais mėgino iš lagerio pabėgti, tačiau buvo pagauti ir sušaudyti.

Kaliniai labai sunkiomis sąlygomis dirbo anglių kasykloje, kurioje buvo dvi giluminės šachtos. Dalis kalinių dirbo plytinėje.

1954 m. lageris uždarytas.

BELIČIANAS

Lageris buvo 20 km į šiaurę nuo Susumano, prie Bereliocho upės. Įkurtas 1946 m., kalinių kontingentas buvo mišrus. Nuo 1949 m. lageris perduotas Berlago valdybos pavaldumui, jame įvestas ypatingasis režimas ir buvo laikomi tik politiniai kaliniai. Visais lagerio egzistavimo metais ten buvo kalinama lietuvių, tarp jų kalėjo Pranas Rimkus, Edvardas Šmitas, Albertas Tamavičius, Klemensas Tunkis.

Labai sunkiomis sąlygomis kaliniai dirbo aukso verslovėse ir šachtose. 185 cm ūgio, 21 metų amžiaus E. Šmitas svėrė tik 48 kg. Kai nušalo rankų pirštus, buvo išvežtas į Neksikano kalinių ligoninę.

BERELIOCHAS

Lageris buvo prie Kolymos trakto, 3 km iki Susumano. Jame daugiausia buvo kalinami kriminaliniai nusikaltėliai. Politinių kalinių ir tarp jų lietuvių buvo mažai. Zonoje kalėjo ir tremtyje gyvenvietėje gyveno lietuviai Kazimieras Deksnys, Vytautas Miliauskas, Antanas Petrikonis, Jonas Rimša, Jonas Unskinas.

Kaliniai dirbo statybose ir atvirose aukso smilčių verslovėse. Auksingas smėlis buvo kasamas upelio vagoje plūduriuojančiais agregatais – dragomis. Amerikiečių gamybos agregatai galėjo smėlį kasti iš didelio gylio ir plauti iki auksingo koncentrato lygio. Dragoje prie atskirų įrenginio mazgų stovėjo sargybiniai. Auksingas koncentratas buvo kraunamas į specialius konteinerius ir išvežamas į sodrinimo fabrikus.

Šalia gyvenvietės buvo statomas aerodromas, kurio statyboje irgi dirbo kaliniai.

BURGALI

Lageris buvo 30 km į šiaurę nuo Susumano, kalnuose, prie Bereliocho upės intako. Jame kalėjo daugiausia už kriminalinius nusikaltimus nuteisti asmenys. Tarp politinių kalinių buvo ir lietuvių.

Kaliniai dirbo aukso kasykloje.

BURKANDJA

Lageris buvo 60 km į šiaurę nuo Susumano, prie Bereliocho upės intako. Iki 1948 m. jame buvo politinių kalinių. Stovyklos zonoje ir gyvenvietėje tremtyje gyveno lietuvių, tarp jų Albinas Jočys.

Kaliniai dirbo kasyklose. 1956 m. šis lageris jau neveikė.

CENTRALNAS

Lageris buvo už kelių kilometrų į pietryčius nuo Susumano, prie nedidelio upelio, Bereliocho upės intako. Upelio vagoje kaliniai kasė auksingą smėlį kasimo ir plovimo agregatais – dragomis.

Lageryje buvo politinių kalinių, tarp jų Kazys Deksnys, Antanas Petrikonis ir daugiau lietuvių.

„25 OKTIABRIA“

Lageris buvo 100 km į šiaurės vakarus nuo Susumano, arti Kolymos trakto į Ust Nerą. Mišraus kontingento kaliniai dirbo atvirose aukso kasyklose. Zonoje kalėjo ir po kalinimo tremtyje gyveno Juozas Borisevičius, Albinas Jočys, Stasys Repečka, Albertas Tamavičius, Albinas Varnas ir daugiau lietuvių.

1956 m. lageris uždarytas.

KADYKČIANAS

Lageris buvo arti dviejų pagrindinių Kolymos kelių sankirtos. Jame buvo vyrų ir moterų zonos. Kalinės moterys dirbo įvairius pagalbinius darbus. Vyrų zonoje buvo apie 1500–2000 kalinių ir jų dauguma dirbo anglių

Lageris Centralnas. 1950 m.

Centralnas dabar

kasyklose už 1,5–2 km nuo lagerio. Kadykčiano gyvenvietėje buvo kalinių ligoninė.

Lagerio zonose kalėjo ir gyvenvietėje tremtyje gyveno Vladas Andriuška, Edvardas Balšaitis, Mykolas Barauskas, Juozas Bėris, Eduardas Gečys, Kaminskas, Bronius Kukoška, Metrikis, Pranas Pacevičius, Albinas Pasiliauskas, Jonas Puronas, Vladas Radziulis, Stasys Rakauskas, Antanas Siurblys, Jonas Steigvilas, Juozas Strelkus, Vacys Šverys, Birutė Valaitytė-Siurblienė, Alfonsas Vaznonis, Jonas Žalimas ir daugiau lietuvių.

1955 m. lageris uždarytas.

MIAUNDŽA (D-2)

Lageris buvo prie Miaundžos upelio, 60 km į šiaurės vakarus nuo Susumano. Karo metais jame buvo laikomi vokiečių ir japonų tautybės belaisviai.

Nuo 1948 m. lageris tapo pavaldus Berlago valdybai ir jame buvo kalinami tik politiniai kaliniai. Lageris buvo didelis (14 barakų), jame buvo laikoma apie 4000 kalinių. 1951 m. zonoje kalėjo apie 800 lietuvių. Tuo metu lageryje taip pat buvo kalinama nemažai japonų, kinų, korėjiečių ir kitų tautybių užsienio piliečių.

Ant Miaundžos upelio kaliniai statė vandens saugyklą ir netoliese – rajoninę šiluminę elektrinę. Vandens saugyklos ir šiluminės elektrinės statyba buvo baigta 1955 m. Kurą šiluminei elektrinei vežė iš Arkagalos anglių kasyklų.

Lageryje kalėjo ir gyvenvietėje tremtyje gyveno Antanas Andriukaitis, Antanas Antanaitis, Bronius Armalis, Feliksas Baltaduonis, Juozas Bėris, Juozas Bujanauskas, Juozas Černiauskas, Kazimieras Deksnys, Mykolas Dirsė, Mykolas Gailiušis, Leonas Galinaitis, Feliksas Giedraitis, Globys, Vytautas Gotautas, Alfonsas Algis Indrelė, Birutė Juodelytė, Antanas Juodis, Juozas Kanapeckas, Povilas Kazerskas, Antanas Krasnodamskis, Lazauskas, Pranas Lengvinas, Teodoras Liegus, Vytautas Mackėla, Vytautas Markėnas, Bronius Milius, Juozas Milutis, A. Misevičius, Jurgis Misevičius, Vilius Paškauskas, Vera Pelešinaitė-Urbienė, Povilas Pesliakas, Antanas Petrikonis, Valys Radikas, Andrius Raibikis,

Stanislovas Ralys, Romualdas Rasiulis, Vaclovas Redikas, Jonas Rimša, Juozas Algimantas Ruzgas, Vytautas Senkus, Bronius Smailys, Edvardas Stalnionis, Alfonsas Stonys, Vacys Šverys, Albertas Tamavičius, Apolinaras Tumas, Klemensas Tunkis, Jonas Unskinas, Feliksas Urbonavičius, Ivanas Vaitenkovas, Valančius, Jonas Valeckas, Antanas Viskantas ir daugybė kitų lietuvių.

1956 m. lageris buvo uždarytas.

ORECHAS

Lageris buvo 60 km į šiaurės vakarus nuo Susumano, prie Miaundžos upelio. Nedidelis griežtojo režimo lageris buvo pavaldus Berlago valdybai, jo kaliniai kasė žvyrą šiluminės elektrinės ir užtvankos statyboms.

Lageryje kalėjo Edvardas Balšaitis, Leonas Galinaitis, Kazys Imbrasas, Valys Radikas, Bronius Smailys, Apolinaras Tumas ir daugiau lietuvių.

OZERNOJĖ

Lageris buvo prie Chudžacho upelio, arti Kolymos trakto į Ust Nerą, apie 145 km į šiaurės vakarus nuo Susumano. Kalinių kontingentą daugiausia sudarė kriminaliniai nusikaltėliai. Iki 1948 m. tarp politinių kalinių buvo ir lietuvių. Čia kalėjo Vaclovas Eidimtas, Leonas Galinaitis, Valys Radikas, Apolinaras Tumas; vėliau jie perkelti į Berlago ypatingojo režimo lagerius.

Atšiauraus klimato sąlygomis kaliniai dirbo kasyklose.

POLEVOJUS

Lageris buvo prie Kolymos trakto, apie 40 km į rytus nuo Susumano. Kalinių kontingentas iki 1948 m. buvo mišrus, tarp politinių kalinių buvo ir lietuvių.

STRELA

Lageris buvo prie Bereliocho upės. Kalinių kontingentą sudarė daugiausia kriminaliniai nusikaltėliai. Iki 1948 m. lageryje buvo politinių kalinių, tarp jų ir lietuvių. Kaliniai dirbo aukso verslovėse.

SVETLAS

Lageris buvo 200 km į šiaurės vakarus nuo Susumano, prie Kolymos trakto į Ust Nerą Jakutijoje, Neros upės aukštupyje.

Kalinių kontingentą daugiausia sudarė kriminaliniai nusikaltėliai. Po 1948 m., kai buvo įsteigta ypatingojo režimo lagerių valdyba, politiniai kaliniai ir tarp jų lietuviai perkelti į Miaundžos lagerį. Ten buvo statoma šiluminė elektrinė ir vandens užtvanka ant Miaundžos upelio.

ŠIROKIS

Lagerio zona buvo 40 km į šiaurę nuo Susumano, kalnuose, prie Bereliocho upės intako. Nedideliame lageryje iki 1948 m. kalinių kontingentas buvo mišrus, tais metais lageris perduotas Berlago valdybos jurisdikcijai ir jame buvo laikomi tik politiniai kaliniai. Per visą lagerio egzistavimo laiką jame buvo kalinami, valdžios nuomone, nepaklusnūs kaliniai, todėl ten buvo taikomas ypač sunkus režimas. Kaliniai dirbo aukso verslovėse ir šachtose. Netoli lagerio buvo apleistos didelės kalinių kapinės.

Lagerio zonoje kalėjo ir gyvenvietėje tremtyje gyveno Norkus, Jonas Rimša, Jonas Steigvilas ir daugiau lietuvių. Yra žinoma, kad tarp lageryje mirusių kalinių irgi buvo lietuvių.

1953 m. lageris uždarytas.

UDARNIKAS

Lageris buvo 40 km į šiaurę nuo Susumano, prie Bereliocho upės. Pradėjo veikti dar iki karo, jame buvo apie 500–600 kalinių. Po 1948 m. perduotas ypatingojo režimo lagerių – Berlago valdybos pavaldumui ir jame buvo laikomi tik politiniai kaliniai. Lagerio zonoje kalėjo ir gyvenvietėje tremtyje gyveno Algirdas Ražaitis, Vladas Štilpa ir daugiau lietuvių.

Kaliniai dirbo aukso kasyklose – šachtose.

Susumano lagerių valdybos jurisdikcijai priklausė ir daugiau lagerių. Yra žinomi šie lageriai: Arzo (ypatingojo režimo zona, 20 km į šiaurę nuo Susumano, arti Bereliocho upės), Topkinas (60 km į šiaurę nuo Susumano, prie Bereliocho upės), Nadežda (20 km į vakarus nuo Susumano),

Počtovaja (110 km į šiaurės vakarus nuo Susumano), Lukinas (10 km nuo Susumano), Kuranachas (20 km nuo Susumano), Tamgelenas (140 km į šiaurės vakarus nuo Susumano), Orlinaja (160 km į šiaurės vakarus nuo Susumano), Luzovaja (180 km į šiaurės vakarus nuo Susumano), Deliankiras (180 km į šiaurės vakarus nuo Susumano), Chudžach Amonalnaja (120 km į šiaurės vakarus nuo Susumano), Griaznas (50 km į šiaurės vakarus nuo Susumano), Skritas (netoli Susumano, prie Bereliocho upės intako), Mirovaja (30 km į šiaurės vakarus nuo Susumano), Stachanovecas (arti Susumano ir Bereliocho upės), Surovaja (20 km į rytus nuo Susumano), Želanas (moterų zona, 20 km į pietus nuo Susumano), Trubnaja (65 km į šiaurės vakarus nuo Susumano), Tioplyj Oktiabrskis (į vakarus nuo Susumano ir Miaundžos upelio), Dalnis (prie Kolymos trakto į Ust Nerą), Privetlivojė (prie Kolymos trakto į Ust Nerą), Maldiakas (įkurtas prieš karą, 24 km į šiaurę nuo Susumano; ten kalėjo garsus rusų akademikas Sergejus Koroliovas), Razvedotočnojė, Buidičianskis, Ust Chakčianas.

Barako vidus

Daugumos Kolymos kalinių nuomone, visuose lageriuose galėjo būti ir lietuvių, nes kaliniai dažnai buvo kilnojami iš vieno lagerio į kitą. Dažnas lietuvis kalinys kalėjo keliuose lageriuose.

Tenkos Gulago lagerių valdyba

Dauguma valdybai pavaldžių lagerių buvo prie Kolymos upės aukštupio ir jos intakų Detrino, Bachapčios, Nelkobos ir Kulu. Kalnuotoje vietovėje buvo aukso, urano ir alavo rūdynai, taip pat atviros aukso smilčių kasyklos.

Valdyba buvo įsikūrusi Ust Omčiugo gyvenvietėje, į šiaurės vakarus nuo Magadano, prie Detrino upės ir greta Kolymos trakto atšakos, 266-ame kilometre nuo srities centro.

Nuo 1953 m. Ust Omčiugo gyvenvietė tapo Tenkos rajono administraciniu centru. Rajonas buvo kalnuotas, vietomis kalnai siekė iki 2 km aukščio.

Po J. Stalino mirties valdyba 1956 m. birželio 29 d. panaikinta.

Ust Omčiugas po 1990 m.

UST OMČIUGAS

Lageryje buvo kelios zonos: moterų, vyrų ir kalinių persiuntimo punktas. Įkurtas prieš Antrąjį pasaulinį karą. Vienu metu ten buvo režiminė – baudžiamoji zona. Greta gyvenvietės kurį laiką buvo antra zona, joje laikomi kaliniai gyveno palapinėse. Kalinės moterys, vėliau ir kaliniai vyrai dirbo statybose. 1951 m. ši zona panaikinta. Pagrindinę lagerio zoną dar vadino Komendantskiu. Greta buvo lageris „Novyj pioner“, dauguma jo kalinių dirbo aukso verslovėse.

Lagerio zonose kalėjo ir tremtyje gyvenvietėje gyveno daug lietuvių: Jonas Ašakas, Augustas Balčas, Janina Balčienė, Anelė ir Antanas Beleišiai, Nastazija ir Juozas Biguzai, Bronė Brazauskaitė-Jonaitienė, Valė ir Albinas Čepai, Pranas Česas, Salomėja Jakubynaitė-Arlauskienė, Antanas Jankauskas, Jasiūnaitė, Julė Jasiūnaitė-Vaitulevičienė, Rožė Juodelytė-Zinkevičienė, Vladas Kalpokas, Česlovas Kavaliauskas, Antanas Kirsnys, kunigas Aleksandras Markaitis, Ona Milašauskaitė, Norvila, Marytė Palionytė-Norvilienė, Janina Steiblytė-Šneiderienė, Kazys Šalkauskas, Cilės ir Romo Šilinskų šeima, A. Šneideris, Stasys Šneideris, Mykolas Trepiak, Birutė Žaliūkaitė.

ARMANAS

Lageris buvo 70 km į pietryčius nuo Ust Omčiugo, Armano upės aukštupyje. Kada šis lageris uždarytas, nežinoma. Tremtyje kasyklose ten dirbo lietuvis Juozas Bėris.

BELOVO lageris (*im. Belova*, Igumenovskis)

Lageris buvo 70 km į vakarus nuo rajono centro Ust Omčiugo. Pradėjo veikti 1946 m., 1949 m. perduotas Berlago valdybos pavaldumui ir jame buvo laikomi tik politiniai kaliniai. Zonoje politinių kalinių būdavo ir iki 1949 m. Lageryje kalėjo apie 1500–2000 kalinių. Jie buvo laikomi ypač sunkiomis sąlygomis, dirbo aukso rūdos šachtose ir sodrinimo fabrike. 1948–1949 m. žiemą nuo bado ir sunkių darbų išmirė du trečdaliai visų kalinių, pavasario sulaukė tik 600.

Lageryje kalėjo ir gyvenvietėje tremtyje gyveno lietuvių, tarp jų: Leonas Bartnikas, Albinas Čepas, Pranas Česas, Bronislovas Grigonis, Edvar-

das Guoga, Antanas Ilskis, Stasys Mikuckis, Antanas Palšmitas, Bronius Serapinas, Gediminas Skaisgiris, Vincas Staninas, Zigmas Šileikis, Vincas Šlapelis, Juozapas Vanagas, Liudas Varpačinskas.

1956 m. lageris uždarytas.

BERIJOS lageris *(im. Berija)*

Lageris buvo prie Kolymos trakto aplinkinio kelio, šalia Omčiako upės, apie 110 km nuo Ust Omčiugo. Daugiausia kalinių dirbo Berijos aukso rūdos sodrinimo fabrike. Auksui atskirti iš kvarcinės uolienos fabrike buvo naudojama ciano rūgštis. Darbas fabriko ceche, kur sodrinimo procesui naudota ciano rūgštis, buvo nepaprastai pavojingas kalinių sveikatai. Jokios sveikatos apsaugos priemonės nebuvo taikomos. Nuo 1953 m., po L. Berijos sušaudymo, lageris ir sodrinimo fabrikas buvo vadinami Matrosovo vardu.

Fabrikas pradėjo veikti 1945 m., lageris įkurtas gal kiek anksčiau. Nuo 1949 m. perduotas Berlago valdybos pavaldumui ir jame buvo laikomi tik politiniai kaliniai. Zonoje kalėjo Vytautas Baguckas, Kęstutis Diržys, Jonas Kabaila, Juozas Kuliešius, Kupstas, Bronius Murauskas, Valentinas Podrezas, Pupelis (vardas nežinomas), Juozas Pupelis, kitas Juozas Pupelis (skyrėsi tik gimimo metai), Vytautas Pupelis, Juozas Račkauskas, Pranas Remeika, Bronius Vilkas ir daugelis kitų lietuvių.

1955 m. lageris uždarytas, kalinių kapinės sunaikintos.

BODRAS

Lageris buvo apie 55 km į rytus nuo rajono centro Ust Omčiugo, prie Bachapčios upės intako Bodro. Buvusiame griežtojo režimo lageryje kalinių kontingentas buvo mišrus, bet daugumą sudarė kriminaliniai nusikaltėliai.

Iki 1948 m. tarp politinių kalinių buvo ir lietuvių. Kaliniai dirbo aukso verslovėse.

BUDIONAS

Lageris buvo 115 km į šiaurės vakarus nuo Ust Omčiugo, prie Kolymos trakto aplinkinio kelio ir Omčiako upės. Įkurtas prieš Antrąjį pasau-

linį karą. Kalinių daugumą sudarė kriminaliniai nusikaltėliai, kaliniai dirbo aukso verslovėse. 1954 m. lageris uždarytas, 1956 m. vėl atidarytas ir perduotas Berlago valdybos pavaldumui. Jame buvo laikomi politiniai kaliniai, atkelti iš likviduojamų lagerių. Iki 1958 m. visus kalinius išvežė į Magadaną, o iš ten – į žemyną.

Šiame lageryje yra kalėję Jonas Ašakas, Antanas Jankauskas, Henrikas Jatautis, Antanas Krasnodamskis, Juozas Račkauskas ir daugelis kitų lietuvių, kuriems vyriausybinės komisijos paliko kalinių statusą.

BUTUGYČIAGAS

Lageris buvo 35 km į šiaurės vakarus nuo rajono centro. 1931 m. prie Terasovo ir Butugyčiago upelių buvo aptikti alavo rūdos – kasiterito ištekliai. Jakutų kalba slėnio tarp kalnų pavadinimas *Butugyčag* reiškia Mirties slėnis.

1936 m. pradėjo veikti kasiterito rūdynas ir buvo įkurtas lageris, jis turėjo filialą Sopka *(Šaitan)*. Vėliau kitoje kalno pusėje buvo atidarytas kasiterito sodrinimo fabrikas Vakchanka. Tarp slėnyje įkurto Butugyčiago lagerio ir kalne esančio Sopkos lagerio buvo įrengtas keltuvas – bremsbergas.

Butugyčiago lagerio liekanos

Nuo 1940 m. Butugyčiago slėnyje pradėta eksploatuoti urano rūdos išteklius. Tada susiformavo atskiras Butugyčiago lagerio vienetas su zono-

mis Centralnas, Dizelnas, Kacuganas ir Nižnije Dačiai. Pirmųjų dviejų zonų kaliniai dirbo urano rūdos šachtose ir urano sodrinimo fabrike, kitų dviejų zonų – urano ir alavo rūdos išteklių žvalgyboje. Lageryje būdavo apie 7000 kalinių. Nuo 1948 m. lageris perduotas Berlago valdybos pavaldumui ir jame buvo laikomi tik politiniai kaliniai.

Butugyčiage buvo slapta laboratorija Nr. 14, aptverta spygliuotos vielos tvora, kuria buvo leidžiama elektros srovė. Greta laboratorijos buvo lėktuvų nusileidimo ir pakilimo takas.

Urano sodrinimo fabriko griuvėsiai Butugyčiage

Daugeliui metų praėjus nustatyta, kad laboratorijoje buvo tiriamos urano skleidžiamų spindulių pažeistos kalinių smegenys. Teigiama, kad kaliniai į šią laboratoriją patekdavo dar gyvi. Ten randama daugybė perpjautų galvos kaukolių. Kai lageris buvo uždarytas, kalinių kapinės ir įslaptinta laboratorija buvo sunaikintos.

Kalinių mirtingumas lageryje buvo labai didelis. Dokumentų apie tai, kiek slėnyje žuvo žmonių, tikriausiai niekas nematys. Daugelio liudininkų ir istorikų nuomone, žuvusiuosius reikėtų skaičiuoti dešimtimis tūkstančių. Ypač greitai mirdavo kaliniai, kurie dirbo urano rūdos sodrinimo fabrike. Rūdos koncentrato džiovinimo cechui parinkdavo stipresnius kalinius, nes ten buvo nepaprastai didelis radioaktyvumas. Buvęs kalinys Anatolijus Žigulinas teigė, kad kaliniai, dirbę prie krosnių, ant kurių džiovindavo ura-

no koncentratą, išgyvendavo savaitę, daugiausia – dvi. Kiek Butugyčiago lageryje žuvo lietuvių, vargu ar bus įmanoma sužinoti.

Lageryje yra kalėję lietuviai Antanas Beleišis, Juozas Bėris, Julius Daunoravičius, Adomas Dumalakas, Vytautas Gotautas, Vytautas Jocius, Juozas Juraitis, Antanas Kirsnys, Pranas Lengvinas, Stasys Mikuckis, Antanas Palšmitas, Vilius Paškauskas, Stasys Rainys, Romas Šalaka, Juozas Šermukšnis, Stasys Šneideris, Jonas Unskinas ir daugiau lietuvių.

1955 m. lageris uždarytas, šachtos buldozeriais užverstos. 1973 m. Ust Omčiuge dar gyvenusi Janina Steiblytė pasakojo, kad tuo metu iš darbovie-čių į Butugyčiago slėnį veždavo žmones šienapjūtės darbams. Šienautojai prausdavosi upelyje, gerdavo šaltą jo vandenį. Vėliau paaiškėjo, kad upelio vandens radiacinis fonas 300 kartų viršijo normas.

CHENIKANDŽA

Lageris buvo apie 180 km į šiaurės vakarus nuo Ust Omčiugo, prie Kulu upės intako Chenikandžos upelio. Jame buvo didelė moterų kalinių zona ir nedidelė vyrų zona (1 barakas).

Po 1948 m. lageris perduotas Berlago valdybos pavaldumui ir jame buvo laikomi tik politiniai kaliniai. Tarp kalinių buvo nuo 10 iki 20 proc. lietuvių.

Už 45 km, prie Kulu upės, buvo lagerio filialas Kula, ten miške buvo ruošiama mediena Chenikandžos šachtoms. Dauguma kalinių dirbo kasite-rito šachtose. Jose dažnai vykdavo griūtys, vienos griūties metu žuvo daug kalinių, tarp jų 30 japonų.

Lagerio zonose kalėjo ir tremtyje gyvenvietėje gyveno nemažai lie-tuvių, tarp jų: Leokadija Ališauskaitė-Paulionienė, Jonas Aniulis, Eugenija Asevičiūtė-Baltušienė, Eduarda Atlasevičiūtė-Romančik, Antanina Bakutytė, Nastazija Biguzienė, Felė Blaževičiūtė-Šeškevičienė, Stefanija Butkutė-Dambrauskienė, Antanas Dambrauskas, Ona Gečiauskaitė-Vosylienė, Aldona Jakubauskaitė-Juršėnienė, Julė Jasiūnaitė-Vaitulevičienė, Apolo-nija Jočytė-Maleikienė, Teofilė Kainauskaitė-Tamutienė, Kuliešių šeima, Kazė Mikolionytė, Valentinas Padrezas, Marija Padriezienė, Apolonija Pau-rytė-Zelbienė, Leonas Pliupelis, Ona Radžiukinaitė-Jakubelskienė,

Stasė Sadinauskaitė-Aniulis, Bronislava Saudargaitė-Karečkienė, Rozalija Stakytė-Šapokienė, Janina Steiblytė, Romas Šalaka, Marija Šalakienė, Marija Šiškienė, Janė Šiugždinytė-Kivinskienė, Stasys Šneideris, Vlada Vidžiūnaitė-Benkovienė, Janina Vilūnaitė-Vaitaitienė, Marcelė Vingrytė.

1955 m. lageris uždarytas.

CHURČIANAS

Lageris buvo 20 km į pietvakarius nuo Ust Omčiugo, prie Detrino upės intako Omčiako. Kalinės moterys dirbo kasiterito rūdyne ir ruošė miško medžiagą.

Iki 1948 m. tarp politinių kalinių buvo lietuvių.

ČIALBUCHANAS

Lageris buvo 25 km į šiaurę nuo Ust Omčiugo, prie Detrino upės. Nedidelio lagerio (apie 300 kalinių) kontingentą daugiausia sudarė kriminaliniai nusikaltėliai. Tarp politinių kalinių buvo Jonas Ašakas ir dar keli lietuviai.

Kaliniai dirbo aukso verslovėse.

DETRINAS

Lageris buvo 35 km į šiaurę nuo Ust Omčiugo, prie Detrino upės ir jos intako Vakchankos. Tai buvo tarsi Vakchankos lagerio filialas, jame laikomos kalinės ruošė miško medžiagą šachtoms.

Zonoje kalėjo Leokadija Ališauskaitė-Paulionienė, Salomėja Ivanauskaitė-Ivanauskienė, Rožė Teresė Jankevičiūtė-Žalnieriūnienė, Ona Kuzaitė-Žilvienė, Ona Mižutavičiūtė-Svetokienė, Kazimiera Palšauskaitė-Rusinavičienė, Janina Vaitaitienė, Vlada Vidžiūnaitė-Benkovienė, Benedikta Viščiūtė-Žilionienė ir kitos lietuvės.

DUSKANJA

Lageris buvo 70 km į šiaurės vakarus nuo Ust Omčiugo, prie Kolymos upės intako Tenkos žemupio. Jame buvo vyrų ir moterų zonos. Dauguma kalinių dirbo aukso verslovėse. Ilgos žiemos metu buvo kasami šurfai (šuliniai), sprogdinama, kaupiamas auksingas gruntas. Trumpos vasaros mėne-

siais auksingas gruntas buvo plaunamas tam tikslui kasykloje sumontuotais 12 agregatų. Dalis moterų dirbo žemės ūkio darbus.

Politinių kalinių buvo nedaug, tarp jų lietuviai Antanas Ilskis, Julė Matulevičienė ir Pranas Zelba.

GVARDEJECAS

Lageris buvo apie 160 km į šiaurės vakarus nuo Ust Omčiugo, prie Kulu upės intako.

Zonoje būdavo kalinama iki 6000 kalinių, daugumą sudarė kriminaliniai nusikaltėliai. Tarp politinių kalinių buvo lietuviai Bronius Murauskas, Bronius Serapinas ir kiti. Kaliniai dirbo atvirose aukso verslovėse.

KULU

Lageris buvo 145 km į šiaurės vakarus nuo rajono centro, Kulu upės žemupyje, prie Kolymos trakto aplinkinio kelio. Kalinių kontingentą daugiausia sudarė kriminaliniai nusikaltėliai. Iki 1948 m. lageryje buvo politinių kalinių, tarp jų lietuvis Antanas Kirsnys. 1500–2000 kalinių dirbo atvirose aukso smilčių verslovėse ir miške.

Po 1950 m. lageris uždarytas.

LESNOJUS

Lageris buvo apie 20 km į šiaurę nuo rajono centro, prie Detrino upės. Nedidelėje zonoje buvo kalinamos moterys, jos dirbo miške. Į šią zoną kalinės buvo siunčiamos, kad aprūpintų lagerio kasyklas statybine medžiaga ir kuru. Lageryje yra kalėjusios Rožė Juodelytė-Zinkevičienė, Stasė Miliūvienė, Stasė Samėnienė ir kitos lietuvės.

1957 m. ten dar veikė vyrų lageris, jame tada kalėjo Antanas Kirsnys.

MACHOPANAS

Lageris buvo 90 km į šiaurės vakarus nuo Ust Omčiugo. 1953 m. jo jau nebuvo. Gyvenvietėje gyveno nemažai tremtyje paliktų lietuvių, tarp jų Kočneva-Andrijuk, Račkauskų šeima, Edvardas Točilauskas.

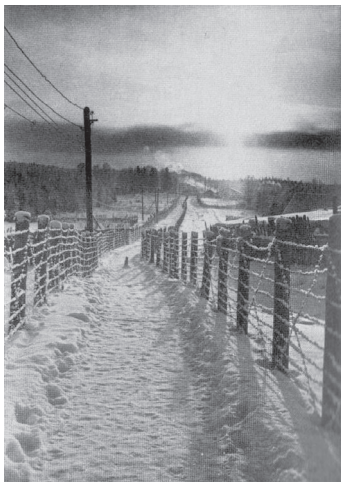

Spygliuotas koridorius

MADAUNAS

Lageris buvo 80 km į pietryčius nuo Ust Omčiugo, prie kelio iš Magadano į Ust Omčiugą, šalia Armano upės intako. 1955 m. zonos jau nebuvo, liko tik apleistos didelės kalinių kapinės.

Gyvenvietėje tuo metu gyveno tremtyje palikti buvę kaliniai, tarp jų Janina ir Vytautas Daniūnai.

MARINOS RASKOVOS lageris *(im. Mariny Raskovoj)*

Lageris buvo apie 200 km į šiaurės vakarus nuo rajono centro Ust Omčiugo, tolokai nuo pagrindinių kelių. Iki 1947 m. jame buvo kalinami tik vyrai, vėliau buvo dvi zonos – vyrų ir moterų. Politinių kalinių buvo mažai, lietuvių apie 20, tarp jų Vanda Buteikytė-Urbonavičienė, Ona Radžiukynaitė-Jakubelskienė, Jonas Vaitaitis, Benedikta Viščiūtė-Žilionienė.

Yra žinoma, kad šiame lageryje iki 1947 m. buvo labai didelis kalinių vyrų mirtingumas.

MATROSOVO lageris *(im. Matrosova)*

Lageris buvo 110 km į šiaurės vakarus nuo rajono centro Ust Omčiugo, kalnuose, prie Omčiako upės intako Natalkos. Įkurtas 1945 m. Nuo 1948 m. buvo pavaldus ypatingojo režimo lagerių Berlago valdybai. Griež-

Matrosovo lageris jau be aptvaro. 1956 m.

tojo režimo zonoje buvo laikoma apie 1500 politinių kalinių. Čia kalėjo nemažai japonų, kinų, lenkų, vengrų ir daugelio kitų tautybių kalinių. Apie 1953 m. užsieniečius vežė į atskirus lagerius. Šiame lageryje kalėjo nuo 100 iki 150 lietuvių, tai sudarė apie 10 proc. visų kalinių.

Lagerio ir aukso rūdos šachtų zonos buvo aptvertos spygliuotos vielos tvoromis, jas jungė spygliuota viela aptvertas koridorius. Tuo koridoriumi kaliniai buvo vedami dirbti į šachtas. Darbo pamaina trukdavo 12 valandų. Auksinga kvarco rūda buvo gabenama pakabinamu keliu vagonėliais į Berijos sodrinimo fabriką, kuris buvo už 5 km, prie Omčiako upės. Keičiantis pamainoms, kas 10 dienų pamainos laikas užtrukdavo 18 valandų.

Iki 1953 m. lageryje buvo labai sunkios sąlygos. Per ilgą žiemą už zonos aptvaro užaugdavo nemaža krūva mirusių kalinių palaikų. Trumpu vasaros laikotarpiu mirusiųjų palaikai būdavo išvežami į vieną tarpukalnį, kur buvo kalinių kapinės. Amžino įšalo sąlygomis duobių jiems nekasdavo, pakakdavo apkrauti skalda ir samanomis.

Kaliniai mirdavo ne tik nuo bado ir sunkaus darbo. Šachtose pasitaikydavo griūčių, jų metu žuvo lietuviai Antanas Juškevičius ir Vacys Švarckis.

Zonoje kalėjo: Jonas Aniulis, Jonas Ašakas, Vytautas Baguckas, Vilhelmas Vilius Baltušis, Zigmas Čiukas, Edvardas Didžiulis, Kostas Dulskis, Bronius Germanavičius, Vytautas Geršvildas, Vytautas Girdzijauskas, Jo-

nas Inomaitis, Vytautas Jančius, Kapočius, Petras Kesylis, Antanas Kulikauskas, Kupstas, Vincas Laucevičius, Adolis Linkus, Vytautas Mačiuika (vėliau skulptorius ir poetas), Stasys Mikuckis, Juozas Navickas, Mykolas Navickas, Antanas Paulauskas, Pranas Pažarauskas, Leonas Pliupelis, Valentinas Podrezas, Liudas Povilaitis, Vytautas Pupelis, Juozas Račkauskas, Bronius Rugevičius, Vytautas Sakalauskas, Zenonas Samėnas, Vytautas Savickas, Bronius Serapinas, Kazys Šalkauskas, Zigmas Šileikis, Romas Šilinskas, Vladas Šiukšta, Alfonsas Šlapokas, Algirdas Talandis, Jonas Vaitaitis, Juozas Vanagas, Antanas Zenkevičius.

1956 m. lageris uždarytas.

Pasirengę į laisvę (iš kairės) Zigmas Šileikis, Vacys Švarckis (žuvo šachtoje). Dešinėje Vytautas Pupelis.
Matrosovo lageris, 1955 m.

NELKOBA

Lageris buvo prie Kolymos trakto aplinkinio kelio, 223-iame km nuo Magadano, arti Nelkobos ir Tenkos upių santakos. Ten buvo statomi dideli garažai. Tarp kalinių ir tremtinių buvo lietuvių: Rimas Bobelis, M. Kocinas, mokytojas Morkūnas.

PALATKA

Lageris buvo į šiaurę nuo Magadano, prie pagrindinio Kolymos trakto, 85-ame kilometre. Prie gyvenvietės traktas atsišakojo, viena atšaka vėliau nutiesta iki Jakutsko. Kelias, jungiantis Magadaną su Jakutsku, galutinai baigtas tiesti tik 2008 m.

Lageris pradėtas kurti iki Antrojo pasaulinio karo. Vėliau ten buvo kelios zonos. Senojoje Palatkoje buvo moterų ir vyrų zonos, Naujojoje Palatkoje – vyrų zona. Kaliniai dirbo amonalo saugykloje, automobilių ir naftos bazėse, statybose.

Lagerio zonose kalėjo ir gyvenvietėje tremtyje gyveno daug lietuvių, tarp jų: Aleksandra Bartkutė-Rosenienė, Edvardas Baublys, Juozas Brazauskas, Julius Daunoravičius, Vladas Kučinskas, Stasė ir Zenonas Samėnai, Bronius Serapinas, Šulskytė, Stefanija ir Vincas Urbeliai.

SOPKA *(Gorniak - Šaitan)*

Lageris buvo apie 40 km į šiaurės vakarus nuo Ust Omčiugo, aukštai kalne, didelių vėjų pagairėje. Vietos gyventojai jį vadino *Šaitan* (Velnias). Nuo 1948 m. lageris perduotas Berlago valdybos pavaldumui ir jame buvo kalinami tik politiniai kaliniai. Iki 1949 m. zonoje buvo kalinami vyrai, tais metais kalinius vyrus pakeitė moterys. Nuo 1951 m. zonoje vėl buvo kalinami vyrai. Netoli šio lagerio buvo kito lagerio – Karmen liekanos. 1950 m. kalinės moterys ten rinko kasiterito rūdą ir ardė buvusio lagerio pastatus.

Sopkos lageryje buvo kalinama nuo 1000 iki 2000 kalinių. Jie dirbo kasiterito šachtose ir rinko kasiterito rūdą kalno paviršiuje. Sopkos rūdynas pradėtas eksploatuoti 1936 m. Tuo metu ten ir atsirado pirmieji kaliniai. Sopkos kasiterito rūdoje buvo net iki 79 proc. alavo. Rūda buvo gabenama į kalno papėdėje esantį Vakchankos sodrinimo fabriką tuneliu ir paviršiniais vagonėliais.

Lageryje kalėjo daugybė lietuvių, tarp jų: Leokadija Ališauskaitė-Palionienė, Leokadija Andriuškevičiūtė, Onutė Andriuškevičiūtė-Skaisgirienė, Felė Blaževičiūtė-Šeškevučienė, Rožė Budzilaitė-Gudačiauskienė,

Lageris Sopkos (*Šaitan*) kalne

Buvusio keltuvo tarp Butugyčiago ir Sopkos lagerių takas

Algirdas Čiurlys, J. Gervelytė, S. Gylytė, Salomėja Ivanauskaitė, Salomėja Jakubynaitė-Arlauskienė, Rožė Teresė Jankevičiūtė-Žalnieriūnienė, Rožė Juodelytė-Zinkevičienė, Klementina Juozaitytė-Tuzova, Vladas Kalpokas, G. Kamarauskaitė, Marija Kaserauskaitė, Kinertaitė, Marija Kinertaitė-Laugalienė, Antanas Kirsnys, Krasauskaitė, Benediktas Kučinskas, Ona Kuzaitė-Žilvienė, Konstancija Kviklytė-Dijokienė, Ignacas Linkevičius, J. Makuškaitė, Janina Marcinauskaitė-Daniūnienė, B. Matvėjevaitė, Stasys Mikuckis, Ona Milašauskaitė, Stasė Miliūvienė, Leokadija Miniotienė, Ona Mižutavičiūtė-Svetokienė, Kazimiera Palšauskaitė-Rusinavičienė, Ona Radziukynaitė-Jakubelskienė, F. Raubaitė, Juozas Algimantas Ruzgas, Stasė Samėnienė, Cecilija Šilinskienė, L. Šipailaitė-Lisauskienė, Ona Šivickaitė-Mikalauskienė, Jonas Unskinas, Feliksas Urbonavičius, B. Vabalaitė-Čepelienė, R. Vabalaitė, Janina Vaitaitienė, Vlada Vidžiūnaitė-Benkovienė, Benedikta Viščiūtė-Žilionienė, A. Vitkus ir kt. Yra žinoma, kad 1954 m. šachtoje žuvo mokytoja Onutė Dominaitė ir Elzytė (pavardės nepavyko nustatyti).

1955 m. lageris jau buvo uždarytas.

„STARYJ GASTELO“ – GASTELO lageris *(im. Gastelo)*

Lageris buvo 100 km į šiaurės vakarus nuo Ust Omčiugo, prie Kolymos trakto aplinkinio kelio ir Tenkos upės. Įkurtas prieš Antrąjį pasaulinį karą, kaliniai tuo metu prie upės auksingą smėlį plaudavo rankomis. Kalinių kontingentą daugiausia sudarė kriminaliniai nusikaltėliai. Po karo upės vagoje buvo sumontuoti JAV gamybos aukso smilčių kasimo ir plovimo plaukiojantys agregatai – dragos.

1952 m. lageris uždarytas ir kasykloje pagrindinė darbo jėga buvo palikti tremtyje buvę kaliniai. Gyvenvietėje veikė nedidelis aukso rūdos sodrinimo fabrikas, jame auksui nuo priemaišų atskirti buvo naudojamas gyvsidabris.

Šiame lageryje kalėjo daug lietuvių, tarp jų: Vytautas Baguckas, Albinas Bakutis, Antanina Bakutytė-Giedraitienė, Jonas Bartkus, Dumalakų šeima, Vytautas Gabrėnas, Kazimieras Giedraitis, Bronė Gružauskienė, Edvardas Inčiūra, Kabailų šeima, Vytautas Mačiuika, Augustas Marazas, Juozas Miglinas, Jonas Mingaila, Valentinas Podrezas, Vytautas Pupelis, Bronius Stanislavičius, Edvardas Točilauskas, Juozas Vaičaitis, Jonas Vaitaitis su žmona, Bronius Vilkas ir daugiau lietuvių.

Sodrinimo fabrike ir prie dragos dirbančius kalinius prižiūrėjo ginkluota kariškių apsauga. Auksingo smėlio koncentratas buvo sudedamas į konteinerius ir išgabenamas į Magadaną.

„STARYJ PIONER“ ir „NOVYJ PIONER“

Lageriai buvo apie 70 km į šiaurės vakarus nuo rajono centro Ust Omčiugo, kalnuose, prie Tenkos upės intako Obo. Kalinių daugumą sudarė kriminaliniai nusikaltėliai. Tarp politinių kalinių buvo ir lietuvių, čia kalėjo Mykolas Trepiak ir kunigas Aleksandras Markevičius. Kaliniai dirbo auksingos rūdos šachtose.

Po karo veikė tik „Novyj pioner“ lageris.

STARYJ VETRENIS

Griežtojo režimo lageris buvo dešiniajame Kolymos upės krante, 70 km į šiaurę nuo Ust Omčiugo. Iki 1948 m. kalinių kontingentas buvo miš-

rus. 1948 m. lageris perduotas Berlago valdybos pavaldumui ir jame buvo laikomi tik politiniai kaliniai. 1000 kalinių dirbo aukso verslovėse ir šachtose.

Aštuntas iš kairės Antanas Jankauskas. Vetrenis, 1957 m.

Visais lagerio egzistavimo laikais tarp politinių kalinių buvo ir lietuvių. Jame kalėjo Bronius Armalis, Jonas Ašakas, Juozas Biguzas, Juozas Bujanauskas, Kęstutis Diržys, Antanas Jankauskas, Henrikas Jatautis, Vladas Kalpokas, Antanas Krasnodamskis, Antanas Maziliauskas, Juozas Račkauskas, Vincas Staninas, Albinas Šulskis ir nemažai kitų, kurių pavardžių nepavyko sužinoti.

1958 m. lageris dar veikė.

TAGANKA

Lageris buvo 50 km į šiaurės vakarus nuo Ust Omčiugo, prie Tenkos upės. Iki 1948 m. ten yra kalėję lietuvių.

TERASNAS

Lageris buvo apie 50 km į šiaurės vakarus nuo rajono centro Ust Omčiugo. Pradėjo veikti 1949 m. Jame buvo kalinamos moterys; iš pradžių, kol buvo pastatyti šeši barakai, jos gyveno palapinėse. Dalis kalinių dirbo miške, kitas vesdavo statyti garažų.

Tarp 400 kalinių buvo lietuvių, iš jų: Salomėja Jakubynaitė-Arlauskienė, Genovaitė Kamarauskaitė, Ona Mižutavičiūtė-Svitokienė, Stasė Vaitiekūnaitė-Martinaitienė, Vlada Vidžiūnaitė-Benkovienė, Benedikta Viščiūtė-Žilionienė.

TIMOŠENKO lageris *(im. Timošenko)*

Lageris buvo apie 110 km į šiaurės vakarus nuo Ust Omčiugo, prie Kolymos trakto aplinkinio kelio ir upės. Įkurtas prieš Antrąjį pasaulinį karą. Jame daugiausia buvo kalinami kriminaliniai nusikaltėliai.

1955–1956 m. lageris buvo pavaldus Berlago valdybai ir jame buvo laikomi tik politiniai kaliniai; jie dirbo atvirose aukso verslovėse ir traktorių remonto dirbtuvėse.

Lageryje kalėjo nemažai lietuvių, tarp jų: Jonas Ašakas, Batutis, Stasys Čėpla, Vladas Čižinauskas, Vytautas Davidonis, Kęstutis Diržys, Bronius Grigonis, Antanas Jankauskas, Henrikas Jatautis, Kazys Katkus, Petras Kesylis, Bronius Kinertas, Antanas Krasnodamskis, kunigas Aleksandras Markaitis, Antanas Maziliauskas, Mėškytis, Stasys Mikuckis, Normantas, Juozas Petrauskas, Juozas Račkauskas, Pranas Skeiveris, Romualdas Šalaka, Kazys Šalkauskas, Karolis Štegeris, Tadas Švenčionis, Alfonsas Vapšys, Juozas Vaupšas.

Timošenko lageris 1955 m.

TOKIČIANAS

Lageris buvo 190 km į šiaurės vakarus nuo rajono centro. Jame buvo dvi zonos, vienoje buvo kalinami vyrai, kitoje – moterys. Politinių kalinių buvo mažai; yra žinoma, kad moterų zonoje kalėjo Marija Šalakienė.

ULACHAN SIDORAS

Lageris buvo 40 km į šiaurę nuo Ust Omčiugo, prie Detrino upės. Kaliniai dirbo aukso smilčių verslovėse.

Kalinių kontingentą daugiausia sudarė kriminaliniai nusikaltėliai. Iki 1949 m. tarp politinių kalinių buvo lietuvių.

URČIANAS

Lageris buvo 55 km į pietvakarius nuo rajono centro Ust Omčiugo, prie Detrino upės intako Určiano. Kaliniai vyrai dirbo kasiterito rūdyne.

Iki 1948 m. zonoje buvo lietuvių.

VACHLAGAS

Lageris buvo apie 40 km į šiaurę nuo rajono centro, dešiniajame Detrino upės krante. Nedidelės moterų zonos kalinės ruošė medieną šachtoms. Šiame lageryje kalėjo lietuvė Teresė Kalpokaitė.

VAKCHANKA

Lagerio zona buvo šalia Sopkos lagerio, pietinėje kalno papėdėje, prie Detrino upės intako Vakchankos. Iki 1948 m. ten buvo mišrus moterų kalinių kontingentas. Tais metais lageris perduotas Berlago valdybos pavaldumui ir jame buvo laikomos tik politinės kalinės. Dauguma moterų dirbo alavo sodrinimo fabrike, kuris buvo vadinamas Čiapajevo vardu. Dalis moterų dirbo kasiterito kasyklų šachtose arba rinko alavo rūdą kalno paviršiuje. Kasiterito rūda į fabriką buvo atgabenama ir iš Sopkos lagerio kasyklų. Sodrinimo fabrikas buvo pastatytas kalno šlaite.

Vakchankos kasyklos

1956 m., kai lageris ir fabrikas jau neveikė, teko būti fabrike. Ant rąstinių fabriko sienų matėsi daugybė įrėžtų moterų kalinių vardų ir pavardžių. Gaila, kad nebuvo galimybės kaip nors tai užfiksuoti. Daugybės tautų atstovės vargo ten savo vargą, kartu su jomis ir lietuvės.

Vakchankos lagerio zonoje buvo nedidelė ambulatorinė ligoninė, joje kurį laiką gulėjo Leokadija Miniotienė. Stovyklos zonoje dar kalėjo Valė Bagdonaitė-Čepienė, Ona Gečiauskaitė-Vosylienė, Salomėja Ivanauskaitė, Teresė Kalpokienė, Genovaitė Kamarauskaitė, Ona Kuzaitė-Žilvienė, Stasė Miliūvienė, Ona Mižutavičiūtė-Svetokienė, Leokadija Palionienė, Kazimiera Palšauskaitė-Rusinavičienė, Stasė Samėnienė, Janina Vaitaitienė, Stasė Vaitiekūnaitė-Martinaitienė, Vlada Vidžiūnaitė-Benkovienė, Benedikta Viščiūtė-Žilionienė, Rožė Žalnieriūnienė ir daugiau lietuvių.

VETRENIS

Lagerio zona buvo kalnuotoje vietovėje, prie Kolymos upės intako Obo, 70 km į šiaurę nuo rajono centro Ust Omčiugo. Lageris dar buvo vadinamas Nižnij Vetreniu, jis turėjo filialą kalnuose Verchnij Vetrenis. Nuo 1948 m. buvo pavaldus ypatingojo režimo lagerių Berlago valdybai. Kaliniai dirbo aukso verslovėse. Ilgos žiemos mėnesiais jie auksingose vietovėse kasė šurfus (šulinius).

Tarp politinių kalinių buvo ir lietuvių: Bronius Armalis, Antanas Jankauskas, Henrikas Jatautis, Antanas Krasnodamskis, Juozas Račkauskas, Vincas Staninas, Petras Šimbelis.

1956 m. Juozas Račkauskas su kaliniu lakūnu bėgo iš lagerio, bet greitai malūnsparnis juos taigoje aptiko. Laimei, bėgliai liko gyvi, jų nesušaudė.

VOROŠILOVO lageris *(im. Vorošilova)*

Lageris buvo 110 km į šiaurės vakarus nuo Ust Omčiugo, prie Omčiako upės. Jame buvo kalinami vyrai, įvairiais laikotarpiais – moterys. Kaliniai dirbo aukso verslovėse.

Lagerio zonoje kalėjo ir gyvenvietėje tremtyje buvo nedaug lietuvių, tarp jų Nastazija Biguzienė, Petrė Gendvilaitė-Šliakienė, Marija Šiškienė, Janina Vilūnaitė-Vaitaitienė.

Tenkos (Ust Omčiugo) lagerių valdybos žinioje buvo daugiau lagerių ir iki 1948 m. kalinių kontingentas juose būdavo mišrus, kriminaliniai nusikaltėliai buvo laikomi kartu su politiniais kaliniais. Matyt, tarp politinių kalinių visur galėjo būti lietuvių. Yra žinomi šie lageriai: Solnečnas (prie Solnečno ežero, 50 km į pietryčius nuo Ust Omčiugo), Burgegi (70 km į šiaurės vakarus nuo Ust Omčiugo), Nalednas (35 km į pietryčius nuo Ust Omčiugo), Argajuriachskis (200 km į šiaurės vakarus nuo Ust Omčiugo), dvi zonos Neriuči, viena jų 1955 m. jau neveikė (180 km į šiaurės vakarus nuo Ust Omčiugo), Eriki (55 km į šiaurės vakarus nuo Ust Omčiugo, prie Tenkos upės), Sanga Talonas (80 km į šiaurę nuo Ust Omčiugo, prie Kolymos upės), Kilgičia (20 km į šiaurės rytus nuo Ust Omčiugo, prie Detrino upės), Bachapčia (120 km į šiaurę nuo Ust Omčiugo), Čiornyje Kamni (40 km į vakarus nuo Ust Omčiugo), Chasin Uzolis (135 km į pietryčius nuo Ust Omčiugo), Nagornas (100 km į vakarus nuo Ust Omčiugo), Kandičianas (70 km į pietryčius nuo Ust Omčiugo), Pravyj Tijelachas (125 km į šiaurės vakarus nuo Ust Omčiugo), Svetlas (70 km į pietryčius nuo Ust Omčiugo), Chačialičia (225 km į šiaurės vakarus nuo Ust Omčiugo), Dagdakanas (apie 180 km į šiaurės vakarus nuo Ust Omčiugo), Klinas (70 km į vakarus nuo Ust Omčiugo), Staryj Orotukas (120 km į šiaurės vakarus nuo Ust Omčiugo, arti Kolymos upės), Kolymskis (apie 70 km į šiaurės vakarus nuo Ust Omčiugo, prie Kolymos upės), Taganka (50 km į vakarus nuo rajono centro).

IŠ ASMENINIŲ ALBUMŲ

Kolymos lietuvių kalinių nuotraukos iš asmeninių albumų

Galimybė fotografuotis lageriuose atsirado 1955 metais, kai prasidėjo masiškesni kalinių išlaisvinimo tempai. Daugelis skolintais drabužiais pagražintas nuotraukas siųsdavo savo artimiesiems tikėdamiesi taip juos apraminti. Iš dalies tai pasiteisino.

Vacys Švarckis

Vytautas Mačiuika

Vytauto Mačiuikos pieštas Vacio Švarckio portretas

Leonas Pliupelis

Jonas Inomaitis

Juozas (pavardė nežinoma)

Iš kairės: Vytautas Savickas, Vytautas Pupelis,
Zigmas Čiukas

Jonas Ašakas

Tremtyje. Iš kairės: Petras Kesylis, Algirdas Talandis, kiti nežinomi

Prie Antano Juškevičiaus kapo.
Iš kairės: pirmas – Petras Kesylis, trečias – Vytautas Giržauskas.
Matrosovo lageris, 1955 m.

Prie Vacio Švarckio kapo. 1955 m.

Pirmoje eilėje trečias iš kairės Petras Kesylis, antroje eilėje pirmas iš kairės Vytautas Pupelis. 1955 m.

Antroje eilėje viduryje Antanas Paulauskas. 1955 m.

Tremtyje. Iš kairės: Algirdas Talandis, Juozas Miglinas

Antroje eilėje pirmas iš kairės Kapočius. 1955 m.

Už pasirengusių išeiti į laisvę lietuvių kalinių matyti Matrosovo lageris. 1956 m.

Sėdi pirma iš kairės
Salomėja Ivanauskaitė. 1955 m.

Pasirengę į laisvę. 1955 m. pabaiga

Kuo greičiau į laisvę. Su armonika (trečias iš kairės) Vacys Švarckis,
po kurio laiko žuvęs šachtoje. 1955 m.

Laikinai Matrosovo zonoje

Vetrenio lageryje. 1957 m.

Prie barako Chenikandžoje. 1957 m.

Po kalinimo tremtyje. Pirmas iš kairės sėdi Jonas Aniulis. Chenikandža

Magadane per šv. Kalėdas. 1956 m.

Greitai būsime laisvi. Matrosovo lageris, 1955 m. pabaiga

Matrosovo lageris, 1955 m. pabaiga

Julius (pavardė nežinoma). 1956 m.

Vytautas Giržauskas. 1956 m.

Povilas (pavardė nežinoma). 1956 m.

Antanas Juškevičius iki suėmimo. Žuvo šachtoje 1955 m. pabaigoje

Ūkininkas iš Žemaitijos

Mykolas Navickas. 1956 m.

Vitas (pavardė nežinoma). 1956 m.

Aleksas (pavardė nežinoma). 1956 m.

Antanas S. 1956 m.

Jonas (pavardė nežinoma). 1956 m.

Vytautas Sakalauskas. 1956 m.

Adolis Linkus. 1956 m.

Pasirengę į laisvę. 1956 m.

Adelė ir Stasys tremtyje

Greitai į laisvę. 1956 m.

Liudas Povilaitis ir latvė
Ina Gaigala. Susumanas

Pirmas iš dešinės Liudas Povilaitis
su lietuviais Susumano gyvenvietėje

Vytautas Pupelis (viduryje)
Cilės ir Romo Šilinskų šeimoje.
Ust Omčiugas, 1955 m. gruodis

Jau be sargybos. Omčiako gyvenvietė, 1956 m.

Račkauskų šeima. Transportnas

Lietuvio laidotuvės Orotukano gyvenvietės kapinėse

Povilaičių šeima Susumane

Iš kairės: Jonas Kabaila ir Bronius Vilkas. Gastelo gyvenvietė, 1956 m.

Julė ir Kazys Vaitulevičiai tremtyje

Iš kairės: Bronius Vilkas, Vytautas Baguckas ir Vytautas Pupelis. Gastelo gyvenvietė, 1956 m.

Aleksandros Baranauskaitės-Čiurlienės mamos Elenos Baranauskienės laidotuvės. Magadanas, 1956 m.

Lietuviai tremtyje. Ust Omčiugo gyvenvietė, 1956 m.

Marija Griunytė-Plečkaitienė

Vincas. 1955 m.

Juozas Račkauskas tremtyje

Iš kairės: antras — Jonas, ketvirtas — lietuvis felčeris Petras Kesylis, penktas — Aleksas Matrosovo gyvenvietėje

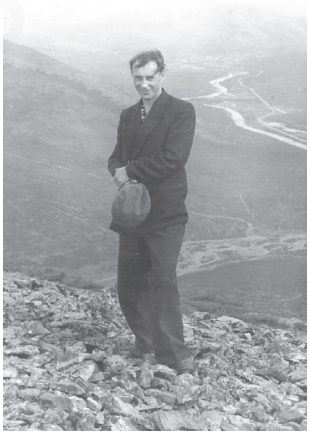

Vincas Plečkaitis. Orotukanas

Vargo broliai. Ust Omčiugas, 1957 m. gegužė

Ust Omčiuge 1957 m.

Rumšiškių bažnyčioje 1989 m. birželio 10 d.

Pirmasis Kolymos kalinių suvažiavimas. 1989 m.

Pakeliui į Klojimo teatrą. 1989 m. birželio 10 d.

Prie Klojimo teatro buvo linksma

Susirinkę šventoriuje. Iš kairės: pirmas – Vytautas Gabrėnas, antras – Adomas Dumalakas, už jo – Janina Dumalakienė-Karvelytė, ketvirta – Julė Vaitulevičienė, penktas – Kazys Vaitulevičius, septintas – Vytautas Pupelis, aštuntas – Valentas Podrezas.
1989 m. birželio 10 d.

Iš kairės: Vytautas Mačiuika, Bronius Vilkas, Juozas Kuliešius, Vytautas Geršvildas-Juškevičius, Vytautas Baguckas, Zenonas Samėnas, Vytautas Jančius, Albinas Pasiliauskas, Vytautas Pupelis, Romas Šilinskas.
Rumšiškės, 1990 m.

Iš kairės: Algirdas Talandis, Juozas Kuliešius ir Vytautas Pupelis

Kun. Alfonsas Svarinskas aukoja šv. Mišias

Prie Rumšiškių kultūros rūmų. 1990 m.

Prie paminklo Kolymos kaliniams Rumšiškių muziejuje. Iš kairės: Vytautas Pupelis, Vytautas Geršvildas-Juškevičius, Zenonas Samėnas, Algirdas Talandis, Romas Šilinskas, Valentas Podrezas, Bronius Vilkas, Adomas Dumalakas

Iš kairės: Vytautas Gabrėnas, Adomas Dumalakas,
Algirdas Talandis, Vytautas Mačiuika.
Kaunas, 1995 m.

Pirmoje eilėje (iš kairės): Vytautas Pupelis, Valentinas Podrezas,
Vladas Šiukšta, Algirdas Talandis;
antroje eilėje: Vytautas Jančius, Bronius Vilkas ir lietuvis kolymietis;
trečioje eilėje: Vytautas Geršvildas-Juškevičius, Juozas Kuliešius,
Adomas Dumalakas, Zenonas Samėnas, Vytautas Gabrėnas. Rumšiškės, 1990 m.
(iš visų čia išvardytų buvusių kolymiečių 2010 m. buvo likę tik penki gyvi)

Kolymiečių suvažiavime Rumšiškėse. 1992 m.

Kolymiečių suvažiavime Rumšiškėse. 1993 m.

Iš kairės: Vytautas Pupelis, Bronius Rugevičius,
Bronius Germanavičius

Iš kairės: Vytautas Jančius, Vytautas Baguckas,
Bronius Vilkas, Juozas Kuliešius ir neatpažintas

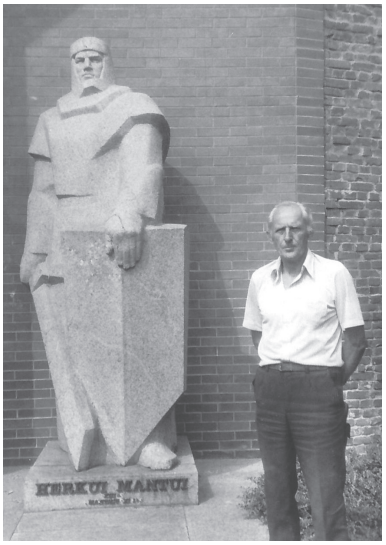

Vytautas Gabrėnas

Jono Ašako gimtinėje. 1999 m.

Rumšiškės, 2003 m.

Kolymos bendrijos taryba. Iš kairės: Algirdas Talandis, Sigitas Žilionis, Albinas Čepas, Eglė Gabrėnaitė, Žygimantas Lisauskas, kunigas Artūras, Algirdas Čiurlys, Tadeušas Pažarauskas, Laima Lisauskienė, Vytautas Pupelis. 2007 m.

Kolymos veteranės. Rumšiškės, 2014 m.

Eglė Gabrėnaitė su Aleksandra Baranauskaite-Čiurliene. Rumšiškės, 2014 m.

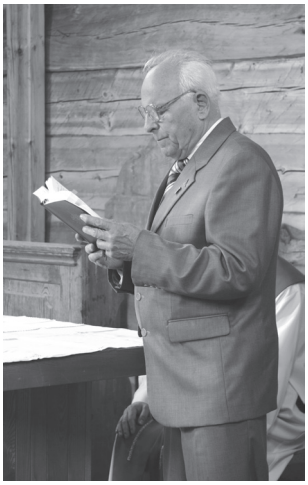

Kolymos bendrijos pirmininkas Algirdas Čiurlys. 2015 m.

Vytautas Pupelis gimė 1929 m. rugpjūčio 18 d. Kaune. Tėvas – darbininkas, buvęs Nepriklausomybės kovų savanoris, Vyčio Kryžiaus kavalierius, mama – namų šeimininkė. Vytautas augo kartu su jaunesniuoju broliu Leonu.

V. Pupelis mokėsi Kauno 1-ojoje vidurinėje mokykloje (buv. „Aušros“ gimnazijoje). 1949 m. sausio 10 d. kartu su keturiais bendraklasiais suimtas už dalyvavimą pogrindinėje organizacijoje Lietuvos laisvės armija. Po kelių mėnesių tardymo perkeltas į Kauno kalėjimą. Nuteistas pagal RSFSR BK 58 str. 10 metų lagerio. Po nuosprendžio paskelbimo pervežtas į Vilniaus persiuntimo punktą. Iš čia prasidėjo sunki dviejų mėnesių kelionė gyvuliniame vagone iki Japonijos jūros Vanino uosto. Toliau kartu su kitais kaliniais iš čia esančio kalinių persiuntimo punkto laivu „Nogin“ nugabentas į Magadaną Kolymoje, iš ten – sunkvežimiu į Berijos lagerį.

Iš pradžių teko tampyti medžių prikrautas roges. 60 laipsnių šaltis nusvilino abu žandus, todėl buvo paguldytas į zonoje esančią ambulatoriją. Po kelių dienų perkeltas į netoliese esantį Matrosovo lagerį. Dirbo auksingo kvarco šachtose. Badas, sunkus darbas ir šachtos dulkės taip nualino, kad jis, būdamas nemažo ūgio, nesvėrė nė 50 kg. Mirus J. Stalinui atsirado viltis išgyventi. 1955 m. lapkričio 3 d. paleistas iš zonos, bet liko tremtyje ir privalėjo kas mėnesį registruotis pas komendantą.

1956 m. liepos 12 d. paleistas iš tremties, jau galėjo grįžti į Lietuvą. Pas mamą Kaune apsigyventi nebuvo leista. Šiaip taip pavyko apsigyventi Obeliuose, įsidarbinti pieninėje.

Vedė ir persikėlė gyventi į Panevėžį. Gimė dukra Regina ir sūnus Robertas.

Mokėsi ir dirbo. Iki 1989 m. dirbo Panevėžio pieno kombinate, ėjo inžinieriaus pareigas.

Dar Persitvarkymo sąjūdžio laikais pradėjo rinkti medžiagą apie Kolymos lagerius. Susitikinėjo su buvusiais Kolymos kaliniais, kaupė jų prisiminimus. Ieškojo medžiagos visur ir pavyko jos rasti: iš JAV buvo gautas visas komplektas Magadano srities, Čiukčijos ir rytinės Jakutijos žemėlapių, iš Magadano žydų bendrijos – taip pat Magadano srities lagerių žemėlapių, kurie labai padėjo tikslinti lagerių išsidėstymą.

Iliustracijų sąrašas

P. 15. Magadano sritis žiemą. http://www.g-to.com/index.php?version
P. 17. Laivu „Džurma“ buvo vežami kaliniai. http://gulag.ipvnews.org/article20060828_03.php.VASILNET
p. 19. Vargo keliai jūromis (žemėlapis)
P. 20. Virš lagerio vartų užrašas: „Darbas – sąžinės, garbės, kilnumo ir didvyriškumo laidas“. Kadras iš kino filmo „Zaveščanie Lenina“
P. 22. Kalinių kapinės. Atminimo ženklas mirusiam kaliniui. Kadras iš kino filmo „Zaveščanie Lenina“
P. 26. Bokštelis – Gulago liudininkas. http://www.stalinprojekt.com/third_level.php?id_topoic
P. 28. Magadane gimusio Tadeušo Pažarausko tapytas Kolymos peizažas. Asmeninis archyvas
P. 30. Paminklas Kolymos kankiniams „Liūdesio kaukė“, pastatytas 1996 m. Magadane. Skulptorius Ernstas Neizvestnyj, architektas Kamilas Kozanevas. http://www.g-to.com/index php?version
P. 32. Nagajevo įlanka prie Magadano. http://www.gulag.ipvnews.org/article20060901_01.php
P. 33. Persiuntimo punkto zonoje ruošiamas etapas į lagerį. Atvažiavo „pirkliai“. Kadras iš kino filmo „Zaveščanie Lenina“
P.40. Magadano srities administraciniai rajonai (žemėlapis)
P.50. Auksingas smėlis buvo kasamas dragomis. Dragos schema. Pagal švedų enciklopediją
P. 51. Užpustytas tiesiamas traktas tarp Magadano ir Jakutsko. http://www.nizneyansk.ru/forum/wiewtopic.php?f
P. 53. Čiauno įlanka ir Pevekas. http://ru.wikipedia.org/wiki%DO%BO%DO%B9%DOBB:Pevek-2008.jpg
P. 55. Čiauno Čiukčių urano kasyklų lagerių liekanos. http://www.memo.ru/2011/04/12/uran.htm
P. 56. Komsomolskio gyvenvietės liekanos. http://urban3p.ru/gulag/dal_ist.shtml 10
P. 59. Čiukotstroilago liekanos. Egvekinotas. http://www.panoramio.com/offensive/photo?id=30425322
P. 59. Egvekinoto apylinkės dabar. http://www.panoramio.com/photo/52693055
P. 61. Paminklas lagerių kaliniams. http://www.panoramio.com/foto/13060068
P. 62. Indigirkos upė. Ust Nera ir kalnai. imagesesosadi.ru4948397.jpg
P. 65. Jakutijos kalnai. yakutia.travel.comJp51.jpg
P. 68. Paminklas žuvusiems kaliniams Jagodnojės gyvenvietėje. http://www.panoramio.com/foto/13060068
P. 73. Paminklas žuvusiems Serpantinkos lagerio kaliniams. http://g-to-g.com/?version
P. 78. Kolymos traktas Jakutijoje dabar. http://www.nizneyansk.ru/forum/wiewtopic.php?f
P. 80. Jakutijos tundra. www. imagesesosadi.ru4948397.jpg
P. 82. Kalnai prie Olčiano. http://www.gulag.ipvnews.org/article20060901_01php
P. 85. Orotukano kasybos įrenginių remonto gamykla. http://gulag.ru/page/histori/zoloto3.htm
P. 87. Čia buvo atviros aukso verslovės. http://gulag.ru/page/histori/zoloto3.htm
P. 88. Dneprovskio lagerio rūdynas 2002 m. http://drs-radchenko.livejournal.com
P. 90. Gorno kasiterito kasyklos 2002 m. http://www.gulagmuseum.org/
P. 91. Lariukovajos apylinkės po daugelio metų. 44_windows Picture_evd Fax
P. 95. Aukso kasyklų liekanos. http://www.dvs-tour.ru/index.pfp?do

P. 99. Šachtų liekanos. Seimčianas, 2008 m. http://seymchan.ru/foto/p002288.jpg
P. 99. Balygyčiano kasyklų bėgių liekanos. http://photo.ukamo.org/
P. 102. Gyvenvietės kapinės. Kanjonas. Seimčiano raj., 2000 m. http://www.gulagmuseum.org/
P. 106. Kasyklų liekanos. http://www.dvs-tour.ru/index.pfp?do
P. 108. Ekskavatorius atvirose aukso kasyklose Kolymoje. http://www.kolyma.ru/page/histori/zoloto.htm
P. 111. Lageris Centralnas. 1950 m. Asmeninis archyvas
P. 111. Centralnas dabar. Asmeninis archyvas
P. 115. Barako vidus. gulag ipvnews.org/artikle 200060901_01.php
P. 116. Ust Omčiugas po 1990 m. http://imagcity.ru/drtails.php?image_id=shtml
P. 119. Butugyčiago lagerio liekanos. http://gulag.ipvnews.org/new/article20060901.php
P. 120. Urano sodrinimo fabriko griuvėsiai Butugyčiage. http://drs-radchenko.livejournal.com/
P. 124. Spygliuotas koridorius. 1335462726-uploader-by-user-id-285554-Windous Picture and Fax Viewer
125. Matrosovo lageris jau be aptvaro. 1956 m. Vachanka-Windows Picture and Fax Viewer
P. 126. Pasirengę į laisvę (iš kairės) Zigmas Šileikis, Vacys Švarckis (žuvo šachtoje). Dešinėje Vytautas Pupelis. Matrosovo lageris, 1955 m. Asmeninis archyvas
P. 128. Lageris Sopkos (*Šaitan*) kalne. Sopka-Windows Picture and Fax Viewer
P. 128. Buvusio keltuvo tarp Butugyčiago ir Sopkos lagerių takas. Screen Hunter_03Apr
P. 130. Aštuntas iš kairės Antanas Jankauskas. Vetrenis, 1957 m. Asmeninis archyvas
P. 131. Timošenko lageris 1955 m. Asmeninis archyvas
P. 133. Vakchankos kasyklos. http://www.panoramio.com/offensive/photo?id=30425322 http://gulag.ru/page/histori/zoloto.htm www.panoramio.com/photo/76499808

Antrojoje knygos dalyje nuotraukos
iš asmeninių autoriaus ir
buvusių Kolymos Gulago kalinių albumų.

www.atmin.es.lt

Pupelis, Vytautas
Pu51 Lietuviai Kolymos Gulago lageriuose / Vytautas Pupelis. – Vilnius : Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2015. – 168 p. : iliustr.

ISBN 978-609-8037-52-4

Ši knyga apie Kolymos Gulago lagerius ir juose kalėjusius lietuvius. Maždaug per dvidešimt metų darbo buvusiam politiniam kaliniui Vytautui Pupeliui pavyko įvardyti ir gana tiksliai nustatyti apie 260 kalinimo vietų, kurių kiekvienoje nuolat buvo kalinama nuo kelių šimtų iki kelių tūkstančių kalinių. Autorius knygoje pateikia glaustą informaciją apie kiekvieną lagerį, išvardija žinomas ten kalėjusių lietuvių pavardes. Publikuojamos asmeninės buvusių kalinių nuotraukos.

UDK 321.6(474.5)+321.6(474.5)(092)

VYTAUTAS PUPELIS
Lietuviai Kolymos Gulago lageriuose

Redaktorė *Rima Dulkinienė*
Maketuotoja *Dalė Dubonienė*

2015-10-15. 10,5 sp. l. Tiražas 300 egz.
Išleido Lietuvos gyventojų genocido ir
rezistencijos tyrimo centras,
Didžioji g. 17, LT-01128 Vilnius
Spausdino AB „Spauda“,
Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius

www.atmintieskrysiai.lt